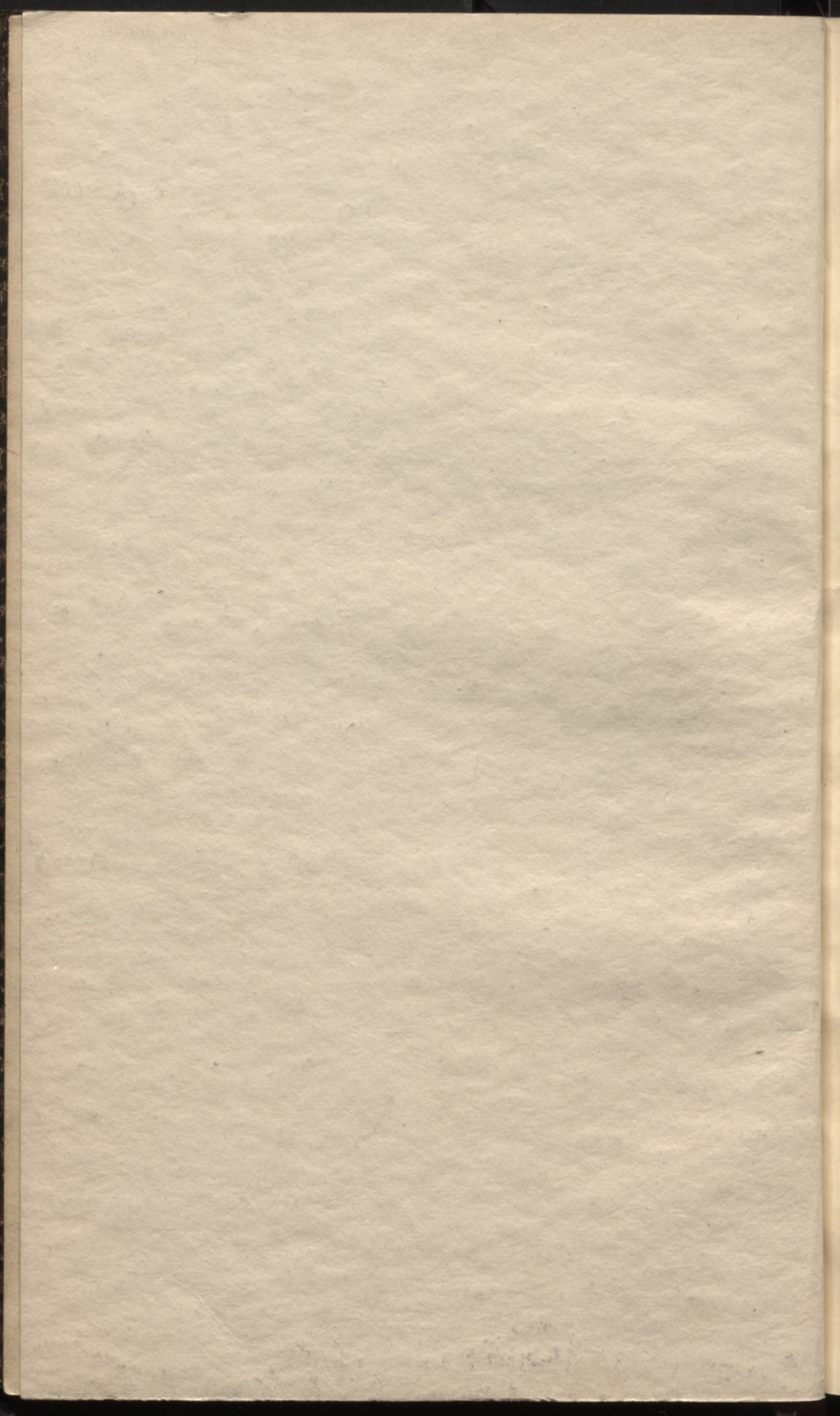
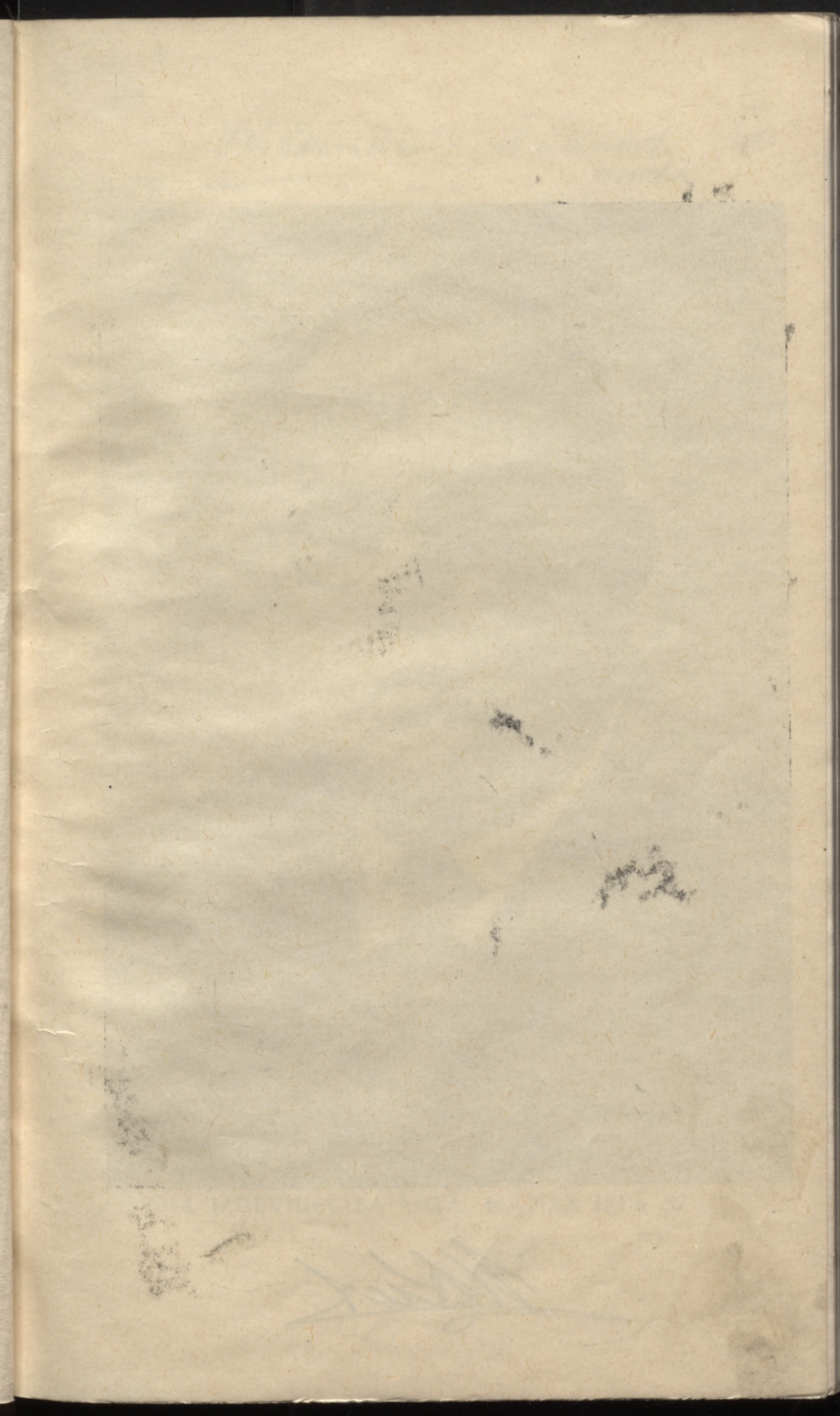

VILHELMS KUZE

UN
VINA DARBS

W. K. A.

~~88-4~~
39

Veidemanis, Rūdulis

L
66

Latv. Nod.

ERVE

VILHELMS KUZE
UN VIŅA DĀRBS

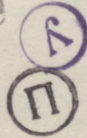
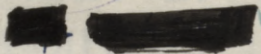
1937. GADĀ

F. VĪTUMA IZDEVNIECĪBA RĪGĀ, MATĪSA IELĀ 57

0306089676

L. V. R.

ln. 351117

Iespiests F. Vituma spiestuvē un cinkografijā Rīgā, Matīsa ielā 57.

Ievads

Latviešu darbs pilsētās sevišķi strauju gaitu sāka pagājušā gadsimta otrajā pusē. Latviešu ienācēji pilsētās parādīja lielu uzņēmību, neatlaidību, stipru darba gribu un veiksmi. Latviešu pilsonības pionieri strādāja dienām un naktīm. Neviens darbs tiem nebija par grūtu, neviens pasākums par smagu. Latvieši ielauzās visos amatos, sākot ar enkurniekiem un beidzot ar brīvām profesijām. Ar neatlaidīgu darbu, centību un taupību viņi lika pamatus latviešu nacionālajam kapitālam pilsētās. Kopā ar jauno latvju gruntniecību, viņi lika pamatus arī mūsu nacionālajai inteliģencei, sabiedriskajai dzīvei un kultūrai.

Ja kaut kur lasām nostāstus par citu tautu dižām personībām, vīriem, kas no avižu zēniem kļuvuši lieli rūpniecības magnāti, tad neaizmirsīsim, ka tādi paši darba varoņi dzīvojuši un arī tagad dzīvo mūsu pašu zemē. Daudz spožu vārdu grezno latviešu darba vēstures pagājušo cēlienu. Tā laika latviešu saimnieciskie vīri bija strādnieki un uzņēmēji vienā un tai pašā laikā. Viņi savās personās savienoja divus galvenos ražotājus spēkus, divas sociālās grupas. Latvju vēlākais kultūras laikmets nav domājams bez šo saimniecības celmlaužu mūža darba — latviešu tautsaimniecības. Balstoties uz latviešu gruntniecības un pilsonības materiālo spēku balstiem, latvieši kā kultūrtauta savā attīstībā varēja spert soli tālāk. Bez materiālas kultūras, bez nacionālas saimniecības, mēs būtu vēl ilgi tikai zema ļaužu kārtā. Mūsu pilsētas kļuvušas latviskas — tas lielā mērā ir latviešu pilsonības nopelns. Mūsu saimniecības vēsture pēdējā nepilnā gadusimtā ir lieciniece latviešu darba ģenijam: kur latvietis savu roku licis, tur darbs veicies, tur pretpēki atkāpušies un kultūra svinējusi savu uzvaru. Daudz kas ie-

audzis latviešu kultūrā un mākslā uz šo lielo pilsonības materiālo sasniegumu pamata. Latvijas neatkarības priekšvēsture patiesībā ir latviešu darba vēsture.

Latviešu pirmajai pilsonībai vajadzēja izturēt asu sacensību ar valdošām — svešām varām un citām tautībām. Tas spieda nevien viņus pašus strādāt pāri spēkiem, bet arī nodarbināt citus tāpat. Vairojoties kapitālisma attīstībai, nodibinoties lieluzņēmumiem ar lielām strādājošo masām, arvien nopietnāku stāvokli sāka ieņemt t. s. sociālais jeb strādnieku jautājums, kuŗš mūsu dzīvē līdz pat 1934. g. 15. maijam pastāvēja stipri asā veidā. Pamazām darba devēji nogrupējās par sevi, ar savu dzīves uztveri un psiholoģiju, strādnieki par sevi, viens pret otru.

Valdot saimnieciskā liberalismā politikai bija vērojams, ka uzņēmējiem bieži vien trūka dziļākas strādnieku vajadzību izpratnes, augstākas taisnības mērauklas, humāna gara. Ja savstarpējā konkurence nespieda citādi rīkoties, strādniekiem piešķīra tikai to, ko likums vai dzīves apstākļi kā minimumu prasīja, dažreiz pat tikdaudz nē.

Visumā valdīja uzskats, ka uz strādnieku jāskatās kā uz precī darba spēka tirgū, par ko maksājama iespējami lētākā cena. Sadarbībai ar strādniekiem trūka sociāli taisnīgu pamatu. Plaisu vēl vairāk padziļināja strādniecībai sludinātas šķīru cīņas mācības, kas ienesa idejisku naīdu pret uzņēmējiem. Tā radās divi sociāli kaŗapulki, kas vēlāk apdraudēja mūsu tautsaimniecības attīstību. Visā saimnieciskā dzīvē valdīja ass cīņas gars. Tas vēl pastiprinājās ienākot mūsu tautsaimniecībā svešiem elementiem un svešam kapitālam, kas demokrātijas laikā sasniedza lielus apmērus. Plašu masu eksistence atkarājās no šķīru savstarpējo cīņu rezultāta, kas parasti abpusēji un visai tautsaimniecībai nesa lielus materiālus zaudējumus. Valdošais saimnieciskais liberalismā gan deva lielas ekonomiskas vērtības, bet nespēja izšķirt sociālas pretešķības. Kultūras dzīve nonāca strupceļā. Bija nepieciešamas jaunas atziņas, jāatrod jauni ceļi kā saimnieciskā tā sabiedriskā dzīvē.

Tad nāca lūzums. Atjaunotā Latvija atmeta agrāk valdošo saimniecisko uzskatu un paturot privāto iniciatīvu kā radošo faktoru saimniecībā, visu mūsu tautsaimniecību ievadīja plānveidīgā gultnē. Kur to prasīja vispārības labums un strādnieku taisnīgās intereses, nacionālā valdība ņēma savā aizbildniecībā ekonomiski vajāko slāni — mūsu strādniecību. Sabiedriskā dzīvē iestājās lūzums, tajā ienāca jaunais tautu vienojošais gars. Tas padarīja saimniecisko dzīvi svētīgāku un darba augļus lielākus. Mēs visi zinām, ka to devusi mūsu tautas Vadoņa Dr. K. Ulmaņa politika sabiedriskā un saimnieciskā laukā, kas ienesa gaismu mūsu sabiedriskajā dzīvē un deva iespēju pareizi izprast arī katram savas personīgās intereses un vajadzības. Atziņu, ka taisnīgā izturēšanās pret līdzcilvēku ir arī savu interešu pareiza sargāšana un ievērošana, to, šķiet, tikai tagadējā laikmetā vislabāki esam izpratuši.

Latvju sabiedrības gaišākā doma tomēr nekad nav bijusi pilnīgi apklususi. Šad un tad arī visdrūmākos laikos dzirdēta tālredzīgu, sabiedrisku un saimniecisku darbinieku balsis, ka vispārības interešu neievērošana ir ceļš, kas ved uz šķiru cīņām, naidu un sociālām katastrofām. Latvju sabiedrībā atrodam vīrus, kas ne tikai aizrādījuši uz sabiedrisko atļiecību reformas vajadzību, bet arī paši savā personīgā dzīvē rādījuši cildenus piemērus. To vārdi ir mūsu vēsturē.

Laikmetā, kad Latvijā un visā pasaulē tautsaimniecība atradās krustceļos, kad jaunās nacionālās un sociālās idejas cīnījās par savu atzišanu, mēs redzam vīru, kas klusībā savā praktiskā darbā sāk šīs jaunās idejas piepildīt. Savā personībā apvienodams mūsu iepriekšējo paaudžu centību un darba mīlestību, viņu labākos darba tikumus, Vilhelms Kuze atmet mūsu zemē ievazāto prūšu meistarū dūres politiku un ceļ attiecības starp strādniekiem un uzņēmēju uz zolidarisma pamatiem. Šķiru cīņas ziedu laikā viņš kā viens no pirmajiem latviešu rūpniekiem iet jaunus ceļus — kopdarbības, saderības un vienprātī-

bas ceļus. Viņš nes šai idejai lielus upurus, — daudzreiz tie nemaz nebija tik viegli, un tomēr viņš neatlaidīgi iet savu ceļu. Neviena nespīests, no brīva prāta, jeb labāki sakot, no savas labās sirds, Vilhelms Ūze savā uzņēmumā cenšas taisnīgi atrisināt savu darbinieku atalgojumu jautājumu, ievēd reformas un labierīcības ne tikai pašā tehniskajā darbā, bet jo plaši arī darbinieku brīvlaika izlietošanā un ar taisnīgu izturēšanos rada abas darba puses vienojošu sadarbības garu. Tuvāki ar visu to iepazīstoties, redzams, ka viņš izvēd nozīmīgas, laikmetīgas reformas darba dzīvē, par kužām agrākie strādnieku aizsardzības politiķi domāja kā par tāliem nākotnes uzdevumiem. Latvijā būs vairāk cilvēku, kas savā dzīvē guvuši ne mazākus panākumus kā Vilhelms Ūze, bet starp tiem nav viegli atrast tādus, kas savos panākumos būtu tikpat lielā mērā dalījušies ar saviem darbiniekiem kā viņš.

Tagad, kad Vilhelms Ūze var atskatīties uz 40 rūpniecībā pavadītiem darba gadiem un līdz ar to uz firmas „V. Ūze“ 25 sekmīgas attīstības gadiem, plašākai sabiedrībai interesēs zināt kādas gara spējas, kāda prakse un dzīves skola vajadzīga uzņēmuma dibinātājam un veidotājam, lai tas gūtu panākumus darbā un iemantotu sabiedrības atzinību.

Uz šiem jautājumiem atbildi jo plaša mērā dod Ūzes dzīves stāsts. Ieskatoties šī lielā latviešu rūpnieka dzīvē, sekojot tam soli pa solim no agrās bērnības līdz pat tagadējām dienām, kļūs redzams, ka nevis laime ir bijusi tā, kas Vilhelmu Ūzi vedusi pa panākumu ceļu, bet gan vēlēšanās sekot augstam mērķim — vispārības labumam, — devusi tam spēku pārvaret daudz šķēršļu un grūtību, un cēlusi to pašu arvien augstāk.

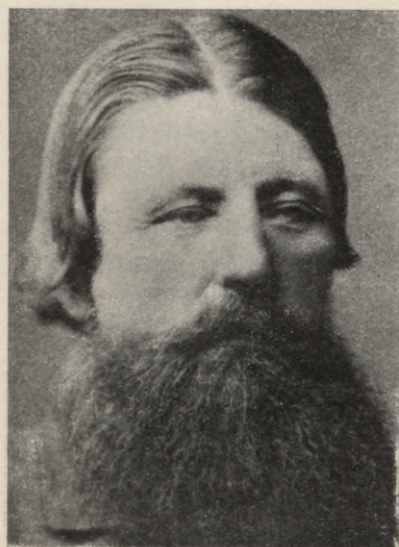
V. Ūzes dzīves stāsts ir ticības apliecinājums cilvēka radošiem spēkiem, no kuža pamudinājumu un pamācību var smelties visi tie, kužiem gan ir grība sekmēt vispārības labumu un pašiem dzīvē uz priekšu tikt, bet ticības saviem spēkiem vēl trūkst.

V. Ķuzes dzīves gājums

Bērnības un skolas gadi

Vilhelms Ķuze dzimis 1875. g. 6. septembrī (pēc v. st. 25. augustā) Zaubes pagasta „Ingistēnos“ kā saimnieka dēls. Cik baznīcas arhīvos izdevies noskaidrot, tā senči ienākuši „Ingistēnos“ apm. pirms 150 gadiem no Zaubes pagasta „Brūmesteru“ mājām. V. Ķuzes tēva tēvs Jānis bijis „brandvīna“ meistars jeb, kā toreiz sauca, „brūvmeistars“ Jaunpils muižas spirta dedzinātavā. Mājas vārds „Brūmesteri“ droši vien atvasināts no nodarbošanās un tas liek domāt, ka ar šo amatu V. Ķuzes senči nodarbojušies jau vairākās paaudzēs.

V. Ķuzes tēvs Kārlis pēc sava amata bijis skroderis, jo jaunībā tam bijusi tik vāja veselība, ka vecāki no tā nekādu zemes arāju negaidījuši, tāpēc likuši tam mācīties šo, pēc lauku ļaužu uzskatiem, vieglāko amatu. Vēlākā laikā viņš ar šo amatu vairs nav nodarbojies. Kārlim Ķuzem bija iedzimts amatnieka talants. Pašmācības ceļā viņš ticis tik tālu, ka spējis pats pagatavot visus savai saimniecībai vajadzīgos darba rīkus. Tāpat tēvs pats veicis mazākos būvdarbus: šķūņu būves un ēku remontus. Arī savā lauksaimniecībā pielietojis visus tais laikos pazīstamos jaunievedumus. Blakus lauksaimniecībai viņš nodarbojies vēl arī ar citām nozarēm, piem. uzpircis no kūtņākajiem kaumiņiem neapstrādātus linus, kuņus tad pie sevis pārstrādājis un pārdevis; rudenī tirgos sapircis aitas un jērus, tos mājās nokāvis un gaļu un ādas vedis uz Rīgu pārdot. Tēva piekoptā tirdzniecība vienmēr bijusi savienota ar pirtās preces apstrādāšanu.

V. Kuzes tēvs Kārlis un māte Anna

V. Kūze atceras savu tēvu kā dievbijīgu, labsirdīgu cilvēku un lielu jautības mīlotāju. Bez obligātajiem rīta pārtariem svētdienās savās mājās viņš šad un tad piedalījies arī kā sprediķotājs tuvējās brāļu draudzes sapulcēs. Par tēva labsirdību liecina tas, ka viņš bieži galvojis par draugiem un kaimiņiem vietējā kraj-aizdevu kasē un daudziem pārdevis uz parāda savus ražojumus. Šī uzticība tomēr allaž nesa viņam zaudējumus, tamdēļ tēvs pie lielākas turības nekad nav ticis, bet iestidzis pat parādos. Savā pagastā viņš bija viens no redzamākiem lauksaimniekiem un apkārtnē pazīstams kā godprātīgs cilvēks un labs amatnieks. Kārlis Kūze nodzīvoja garu mūžu un nomira 1917. gadā, 80 gadu vecumā.

Māte Anna, dzim. Zobs, Kosas pagasta „Zušu“ māju saimnieka meita bija saprātīga sieviete un īsts darba rūķis. Viņa pati nekad rokas klēpī neturēja un necieta arī, ka viņas bērni laiku pavadītu bezdarbībā. Cādībai un rūpēm par bērniem un saimniecību piegriezta lielu vērību. Arī

māte, kaut sūrā darbā, tomēr sasniedz 84 gadu vecumu un nomirst 1923. gadā.

Tēva tieksme uz amatiem, liekas, bija pārgājusi arī uz dēlu Vilhelmu. Kad mājā strādā kurpnieks vai skroderis, jeb kad tēvs ar kalpiem gatavo darbarikus, zēns augu dienu varēja pie viņiem nosēdēt, acis no viņu darba nenolaizdams. Ganos iedams, viņš pin un šuj salmu cepures, sakņu vācelites un klūdziņu kurvišus, bet ziemā nodarbojas arī ar grāmatu iesiešanu, ko iemācījies no vecākā brāļa.

Par dzīvi tēva mājās V. Ķuze pats stāsta: „Dzīve bija laba un jauka, tikai vasarās bija jākaujas ar miega trūkumu. Rītos bija jāceļas ar sauli, reizē ar pieaugušiem, un tāpat vakaros vēl reizē ar visu saimi jāiet gulēt. Bet pusdienas laikā, kamēr pieaugušie gulēja diendusu, mēs, zēni, aizlavījāmies uz mūsu robežai gaļām tekošo Zaubes upīti peldēties, vēžus un zivis ķert. Tāpēc gulēšanas stundu iznāca par maz. Tāpat tas bija arī vēlāk skolas brīvlaikā vasarā, kad bija jāstrādā saimei līdz visi lauku darbi, sākot

»Ingistēnu« mājas, kur dzimis V. Ķuze

ar ecēšanu, aršanu, siena un labības pļaušanu u. t. t. Viegli tas nebija, bet norūdišanās, ko tādā darbā ieguvu jaunībā, deva to, ka arī vēlākajā dzīvē nejutu darba nogurumu un dzīves apnikumu.“

V. Ķuzes skolas gaitas sākās 1885. gadā, kad to, 10 gadus vecu, nodeva Jaunpils draudzes skolā, skolotāja Pēteris Kažes audzināšanā. P. Kaže bija Cimzes semināra audzēklis un izcils ticības mācības pasniedzējs, ar kuŗu dažam labam mācītājam bija grūti mēroties. Viņa ticības mācības stundas stipri ietekmēja skolniekus un augsti pacēla viņu ētisko līmeni. Skolotājs Kaže bija arī labs kuŗa diriģents un liels dziesmu draugs. Visā savā darbības laikā viņš mācīja skolā 4-balsīgu dziedāšanu un kuplināja ar savu skolēnu kori baznīcas dievkalpojumus. Ar savu pieaugušo jaunekļu kori viņš piedalījās visos vietējos sarīkojumos, visos dziesmu svētkos u. t. t. Arī V. Ķuze šais kuŗos bija citīgs līdzdziedātājs un kļuva par lielu dziesmu draugu. Nebija toreiz nevienas pazīstamas laicīgas jeb garīgas dziesmas, kuŗas melodiju viņš neprastu un kuŗas vārdus tas nezinātu.

1888. gadā Ķuze pārgāja uz Nītaures Ministrijas skolu. Skolotāji bija Bremšmits un priesteris amata kandidāts Šalfejevs. Skolotājs Bremšmits bija ļoti labs matemātikas pasniedzējs. Viņa izskaidrojumi bija loģiski un saprotami. Kad 1890. g. Ķuze iestājās Cēsu pilsētas skolā (agrākā Apriņķa skola), tad tur jau viņš varēja lepoties ar savām matemātikas zināšanām, ko bija ieguvis no Nītaures skolotāja Bremšmita. Cēsu pilsētas skola bija īsts pārkrievošanas perēklis. Skolas priekšnieks inspektors P. Dadzītis ar aizrautību bija nodevies pārkrievošanas lietai. Bieži viņš pat savās ģeometrijas stundās sāka slavēt krievu literāturu, kultūru un mākslu un lika skolniekiem pie sirds ar visu to labi iepazīties. Bet viņa sēkla krita diezgan neauglīgā zemē, jo viņa latviešu skolēni ārpus skolas dibināja latviskus literāriskus pulciņus un nodarbojās ar latviešu dzeju un literāturu. Cēsu skolu Ķuze pabeidza 1892. gadā un ar to viņa skolas gaitas izbeidzās.

Par mācībām un skolas gaitām Ūuze saka: „Mācības es ne draudzes skolā, ne arī vēlāk citās skolās gluži pirmajās vietās neierindojos, lai gan nepiederēju arī pie sliktāko skolēnu grupas. Nevarēju lepoties ar vieglu un labu atmiņu. Tāpēc tādi priekšmeti, kā ģeografija ar daudzajiem vietu nosaukumiem, vēsture ar gadu skaitļiem, valodas ar svešvārdiem, kuņi prasa paturēšanu atmiņā, man ne visai patika. Viens no pirmajiem es allaž biju rēķināšanā, ģeometrijā un vispārīgi matemātikā, jo man likās, ka šajos priekšmetos nav daudz jāatmin, bet gan jāsaprot. Saprast un izdomāt turpretim es varēju viegli, un kas bija saprasts, tas arī palika atmiņā. Skolotājs kādreiz teicis mātēi, ka draiskulību un nerātnību ziņā es esot pirmais skolnieks skolā. Nevarēju viņam gluži piekrist, jo man likās, ka pirmo vietu šajā ziņā ieņem Vilis E., bet man pienākas tikai otra vieta. Klasē stundu laikā nekādas sevišķas nerātnības nedarījām, bet brīvdzundās, pusdienās un vakariņu laikos, mēs galvenā kārtā nodarbojāmies ar rotaļām un sportu. Ar lielu steigu ķērām maizes kulītes, ar lielu skubu iekodām sauso azaidu, lai tikai nezaudētu lieku minūti no sporta un „rotaļām: ripu un bumbu sišanas, bet salā un ziemā slidu skriešanas, pikošanās u. t. t. Pēc zvana klasē parasti sabrukām sakarusī, nosviduši, reizēm arī samirkuši, un tā dienu dienā, visu skolas laiku. Pēc manas pārlicības šī intensīvā sporta piekopšana uzturēja mūs veselus un vingrus arī lauku skolas bēdīgajos higiēniskajos apstākļos. Tā laika pārtika bija biežpiena ciba ar sviesta piciņu vidū, klaips rupjas maizes, gabaliņš speķa un divreiz dienā glāze tējas. Dažiem pat arī tā visa nebija. Par kopēdināšanu vai siltām pusdienām toreiz vēl mūsu skolās neko nedzirdējām. Skolas telpas bija sliktas: šauras, pārpildītas, aukstas un slikti vēdināmas. Laikam tieši instinkts mūs dzina pavadīt brīvdzundas brīvā dabā nepātrauktās spēlēs un draiskulībās. Arī tā bija norūdišanās vēlākai dzīvei.“

Cēsu pilsētas skolu nobeidzis, Ūuze sāka domāt par aroda izvēli. Tālāka skološanās bija neiespējama līdzekļu

trūkuma dēļ. Jāskolo bija vēl jaunākais brālis Aleksandrs, un vadīt skolā divus dēlus, to vecāki nekādā ziņā nespēja. Vecākais brālis Jānis bija apmeklējis tikai vietējo draudzes skolu un palicis pie zemes. Viņam arī pienācās pārņemt pēc tēva dzimtās mājas. Vilhelmam bija jāmeklē cits darba lauks. Vecākais brālis ieteica tam izmācīties kādu amatu, jo pēc viņa pārliecības paskolotam un izglītotam amatniekam esot labākas izredzes dzīvē tikt uz priekšu. Un tā tas arī bija, bet amata iegūšana prasīja ilgāku laiku un to kavēja priekšā stāvošais kara dienests, kas toreiz bija stipri garš, 4—5 gadi. Māte vēlējās, lai dēls kļūtu par skolotāju, uzskatīdama šo amatu tam par piemērotu un reizē arī par privilģētū attiecībā uz iesaukšanu „zaldātos“, jo, kā zināms, skolotājus tais laikos aktīvā kara dienestā neiesauca. Un tā sākās sagatavošanās pirmajam patstāvīgajam darbam — audzinātāja amatam.

Skolotājs un ierēdnis

1892. g. rudenī Ūuze iestājās par palīgskolotāju Jaunpils draudzes skolā pie sava vecā skolotāja P. Kažes. Viņam gan vēl nebija skolotāja diploma, bet tūlīt nākošajā gadā aprīļa mēnesī tas nolika pie Rīgas mācības apgabala kura-tora pārbaudīšanas komisijas pilsētas draudzes skolotāja eksāmenu un tā ieguva arī skolotāja tiesības.

1894. g. rudenī Ūuze aizgāja par palīgskolotāju uz Baižkalnu pie Raunas pie skolotāja Jāņa Auškāpa, kur nostrādāja līdz 1897. g. pavasarim. Dzīve Baižkalnā bija interesanta, jo nācās sastapties ar inteliģentiem cilvēkiem, kādi bija daudzie Raunas draudzes un pagastu skolotāji, mācītājs Rutcelis, vēlāk Jende un citi. Spilgtā atmiņā Ūzem palikuši mācītāja Jendes sprediķi, kuŗos viņš draudzi mācīja, ka lai iegūtu debesvalstību, nepietiekot ar grēku nožēlošanu vien, bet esot vajadzīga arī atgriešanās no grēkiem. Savos sprediķos viņš mācīja, ka cilvēks arī šinī pa-

saulē drikstot censties pēc mantas, pēc prieka un goda, bet nedrīkstot to darīt ar noziedzīgiem un grēcīgiem līdzekļiem. Ar dziļu pārliecību viņš sludināja, ka neviens nevarot otra vietā Dievu lūgt, jo Dievs klausot tikai tās lūgšanas, kas nākot no paša lūdēja sirds.

No skolotāja Auškāpa dēliem viens studēja Tērbatā medicīnu, otrs bija Rīgā ierēdnis Otto Erbes fabrikas kantorī, bet jaunākais Jūlijs Auškāps bija Ķuzes skolnieks. Par viņu Ķuze izsakās, ka tas bijis viens no visapdāvinātākiem skolniekiem, kādus viņam skolotāja gaitās nācies sastapt. Skolotāja amats Ķuzem patika. Viņš iemīloja savus skolniekus un tie iemīloja viņu, un darbs tamdeļ bija sekmiņgs. Bet lauku skolotāja algas toreiz bija tik zemas un izredzes uz labāku vietu un labāku stāvokli tik mazas, ka viņš nolēma pāriet uz citu darbu.

1896. g. rudenī Ķuzem bija jāstājas rekrūšu ņemšanas komisijas priekšā. Tā kā viņš bija izvilcis tālu numuru, tad viņu ieskaitīja zemessargos un tā no iesaukšanas kara dienestā viņš tika brīvs, neatkarīgi no skolotāja amata. Šī „laimes loze“ grozīja Ķuzes tālākos dzīves ceļus.

1897. g. pavasarī pēc skolas slēgšanas Ķuze pārnāca uz Rīgu, kur skolotāja Auškāpa dēls Hermanis izgādāja tam vietu Otto Erbes fabrikas kantorī ar 30 rbļ. algas mēnesī. Ķuzi pieņēma kā krievu valodas pratēju. Sarunas un darbvedība tur notika vācu valodā. Ķuze drīz vien piesavinājās pilnīgi arī šo valodu. No 1897. gada 9. maija līdz 1911. g. 15. augustam, tā tad vairāk kā 14 gadus, viņš nostrādāja Erbes fabrikas kantorī un tā bija viņam galvenā praktiskā skola vēlākajam patstāvīgam rūpnieka un fabrikanta darbam. Darbu viņš tur iesāka kā algu aprēķināšanu nodalās darbinieks, bet beidza kā uzņēmuma kalkulators. Laikiem tas strādāja arī kā korespondents, ceļojošs aģents un grāmatvedis un bez tam izpildīja arī visus citus kantora darbus. Tā viņam radās izdevība pilnīgi iepazīties ar fabrikas organizāciju un darbvedību. Tāpēc vēlāk Mas-

kavā, kad tam vajadzēja uzņemties prāvākas fabrikas pārvaldnieka pienākumus, tie viņam nebija grūti.

Erbe pats bija viņu kalējs no Remscheidas Reinzemē, straujas un pašapzinīgas dabas cilvēks. Atbraucis Rīgā, viņš bija iesācis ar mazu viņu kalšanas darbnīcu, kuŗa ar laiku bija izvērtusies par plašu darbarīku fabriku. Drīz tur strādāja jau ap 300 cilvēku, ražojot viles, zāģus, mašīnu nažus, cirvjus, kapļus, veseļus u. t. t. Pie lielākās stingrības un darba disciplīnas Erbe pratis uzturēt savos līdzstrādniekos darba prieku un darba gribu ar to, ka neliedzis atzinību nevienam darba darītājam, ja tas atzinību bija pelnījis, ko, kā vērtīgu atziņu, Ķuze cieši piesavinājies. Kad Erbe ievēroja, cik veikli Ķuzem veicās algu rēķināšana, viņš nodeva tam kalkulāciju, ko līdz tam bija vadījis pats. Pārņēmis šo darbu, Ķuze pārliecinājās, ka šefa kalkulācijas uzbūve ir neapmierinoša, tāpēc sāka to pārlabot. Viņš izrakstīja no Vācijas grāmatas par kalkulāciju rūpniecībā un tās izstudēja. Tomēr šinīs grāmatās neatrada nevienas tādas kalkulācijas metodes, kas pēc viņa atzinuma būtu pietiekoši laba un precīza. Tamdēļ izstrādāja pats savu kalkulācijas metodi, kuŗu arī savā darbā ar sekmēm lietāja. Ar savu jaunizstrādāto kalkulācijas metodi Ķuze 1898. gadā piedalījās Frankfurtē pie Mainas (Vācijā) notiekošā rūpniecības kalkulācijas konkursā un ieguva atzinību par savu darbu, saņemot arī RM. 150.— lielu godalgu.

Arodizglītība un patstāvīgais darbs

Te mazliet jāatgriežas atpakaļ pie Ķuzes dzīves tēva mājās. Ap 1885. g. Ķuzes tēvs uzbūvēja „Ingistēnu“ attālākajā zemes galā otru dzīvojamu māju un dažas saimniecības ēkas, lai šo zemes stūri labāk izmantotu izrentējot. Kā rentnieks ienāca maiznieks Strazdiņš un atvēra tur maiznīcu. Šim nolūkam tēvs arī iebūvēja jaunajā mājā lielo ceptuves krāsni. Strazdiņš pēc diviem gadiem aizgāja, un

telpas palika tukšas. Cits rentnieks negadījās, tamdēļ tēvs nolēma pārņemt maiznīcu savās rokās un pats to izmantot. Kā darbu vadītāju pieņēma mācītu „zelli“, un visi ģimenes un saimes locekļi sāka strādāt maiznīcā, kādas divas dienas nedēļā strādāja ceptuvē, bet pārējās dienas lauku darbos. Pēc dažiem gadiem mācītais zellis kļuva lieks un to atlaida. Tēvs pats uzņēmās meistara pienākumus, un Ķuze ar citiem līdzstrādātājiem jau bija amatu pietiekoši iemācījies, lai tēvam palīdzētu. Intensīvākais darbs bija rudenos, tirgu laikā. Bieži vien bija 24—30 stundu nepārtraukts darbs ceptuvē, tad nekavējoši jākrauj maize vezumos un jādodas uz 30—40 verstis attālo tirgu, bez atpūtas, pa nakti, pa lietu, dubļos un salā. Tirgus laukumā bija jāgādā vajadzīgais būvmateriāls, jāceļ teltis un jāpārdod prece, lai vēl vakarā vai nakti varētu atgriezties mājās. Mājās atbraukušiem tūliņ atkal bija jāsāk gatavoties nākamajam tirgum un tā tālāk. Paši ražoja, paši pārdeva. Tā tas gāja nedēļām un mēnešiem ilgi, visu rudeni, bieži tikai ar 2—3 stundām miega diennaktī. Vārdu sakot, Ķuzes tēva amats bija tāds, pret kuŗu tagadējo jaunekļu darbs un dzīve izliekas kā rotaļa. Materiālie panākumi bija niecīgi, jo apkārtnē bija saradušies tik daudz maiznieku un bija tāda konkurence, ka apgrozījumi sašaurinājās un darbs vairs neatmaksājās. Tas bija jāizbeidz.

Ķuze kā patstāvīgs uzņēmējs uzsāk savu darbību 1906. g. No kāda jaunības drauga, kuŗš pats Rīgā nedzīvoja, viņš ar mazu iemaksu un parādu pārņemšanu iegūst savā īpašumā 1906. g. nelielu koka divstāvu namu, Rīgā, Laboratorijas ielā 7 un pārceļas tur ar savu ģimeni. Ģimenes dzīvi Ķuze nodibina 1901. g., apprecēdamies ar Olgu Zeltiņš, pazīstamā gleznotāja, nelaiķa Voldemāra Zeltiņa māsu. Savā namā viņš atveŗ pārtikas veikalu. Naudas tam nebija, bet tirgotājam „paša namā“ visi piegādātāji labprāt deva kreditu. Vārdam „nama īpašnieks“ toreiz Rīgā bija maģisks spēks. Likās, ka labākā sabiedrība vispār par pilnvērtīgu cilvēku uzskatīja tikai nama īpašnieku. Veikalā tirgojās sieva un

Vilhelms un Olga Ķuze 1901. g.

sievas māte, bet pats viņš tad vēl turpināja strādāt Erbes fabrikas kantorī. Apgrozījums veikalā bija diezgan liels, bet pēc kāda laika inventūras uzņemšana un grāmatu noslēgums rādīja, ka peļņas vietā ir neliels zaudējums. Vai tā nu bija viņa „komiju“ nemākulība, vai cita vaina, bet pules bijušas vēltīgas. Tamdeļ veikalu likvidēja, pārdodot to kādam citam tikotajam. Šis ir pirmais un vienīgais gadījums Ķuzes dzīvē, kad tas nodarbojās ar tirdzniecību tirā veidā un cieta neveiksmi. Ķuze nāk pie pārliecības, ka tirdzniecība nav viņa īstais darba lauks, tādēļ tālākā dzīvē viņš vairs nekad tieši ar tirdzniecību vien nav nodarbojies, bet piegriezies savai sirdslietai — ražošanai un tikai savu ražojumu pārdošanai.

Pēc dažiem gadiem mājiņu Laboratorijas ielā pārdeva, un tā kā namu cenas pa to laiku bija cēlušās, tad ar to nopelnīja dažus tūkstošus rubļu. Nopirka citu, lielāku namu Mazajā Palisādu ielā, saveda to kārtībā un pēc neilga laika arī to pārdeva ar dažiem tūkstošiem rubļu peļņas. Jau

agrāk nodibinātie sakari ar dažām latviešu kredita iestādēm deva tam iespēju šos darījumus sekmīgi izvest, kā arī plašāku iespēju patstāvīgai darbībai. Bija radies arī neliels paša kapitāls. Nokalpot mūžu kā ierēdnis viņš nevēlējās. Bet ko iesākt? Tirdzniecība to nepievilka. Vienīgais amats, ko viņš prata, bija tēva mājās iemācītais maiznieka amats, tamdēļ viņš izšķīrās par to. 1910. gadā noīrēja telpas Avotu ielā 16 jaunbūvētā Kūmiņa namā un tur atvēra maiznīcukonditoreju. Par līdzdalībnieku pieņēma kādu attālu radnieku „cunftīgu“ maiznieka zellī. Darbus uzsāka 1910. g. jūlijā. Bet nu sākās neparedzētas un necerētas grūtības un nelaimes, par kuņām Ķuze pats stāsta:

„Ceptuve atradās puspgrabā un tajā sūcās gruntsūdens, ko ne ar kādiem līdzekļiem neizdevās novērst. Pašu veikals nedeļa cerēto apgrozījumu, jo vietas izvēle nebija izdevīga. Pieņemtais cunftīgais līdzdalībnieks izrādījās pilnīgs neprāša uzņēmuma saimnieciskā daļā un pēc pirmajām neveiksmēm izstājās un aizgāja. Paliku viens. Neatlika nekas cits, kā izstāties no darba Erbes fabrikā un likties ar visu sirdi un dvēseli savā darbā. Bet izrādījās, ka manas aroda zināšanas, lai varētu pats rīkot zellus un strādniekus maiznīcā un konditorejā Rīgā, ir nepietiekošas un tamdēļ atrados atkarībā no strādnieku labās gribas, kuņas nereti viņiem, diemžēl nebija. Sāku piesūtīt ražojumus vairuma noņēmējiem, ar ko sasniedzu diezgan lielus apgrozījumus, pat līdz 100 un vairāk rubļiem dienā, kam pēc kalkulācijas un citu līdzīgu uzņēmumu piemēra, vajadzēja dot pietiekošu peļņu, bet grāmatas šo peļņu neuzrādīja. Grūti pat bija savest galus kopā. Kāds veikala draugs man deva padomu uzņēmumu likvidēt un iet atkal svešā darbā. Tadā gadījumā cerības uz patstāvību būtu uz mūžu apraktas, jo reiz zaudētu uzticību un kreditu būtu grūti atkal kādreiz atgūt. Nolēmu turēties līdz beidzamai iespējai. Nācās atstāt sliktās darbnīcas telpas Avotu ielā un pārcelt ceptuvi uz citu labāku vietu. No-pirku uz izdevīgiem noteikumiem namu Krāsotāju ielā 25

un uzbūvēju tur plašas darbnīcas telpas ar tvaika cepamo krāsni, kas bija viena no pirmajām Rīgā. Bez veikala Avotu ielā 16 atvēru vēl dažas pārdošanas pilsetā, bet galvenā kārtā apkalpoju daudzās pārtikas preču tirgotavas. Preču izvadāšanai nodarbināju jau 4 zirgus. Apgrozījums bija liels, bet skaidra peļņa niecīga. Nācu pie pārlicības, ka šinī arodā lielās konkurences dēļ labāki panākumi nebūs sasniedzami. Tāpēc nolēmu pievienot maiznīcai un konditorejai konfekšu un šokolādes ražošanu, kas šķita ienesīgākas nozares. Praktiski šos arodus nepazinu, bet iegādājos attiecīgas grāmatas un iepazīnos ar tiem teorētiski. 1912. gadā ierīkoju nelielu konfekšu darbnīcu, pieņēmu meistar un sāku strādāt. Gadu vēlāk iegādājos pirmās šokolādes mašīnas, pieņēmu šokolādes meistar un sāku ražot arī šokolādi. Sekodams darbu gaitai darbnīcās, arvien studēdams attiecīgo literatūru un kalkulēdams, nostādīju savu uzņēmumu tā, ka lietas sāka iet uz labo pusi.“

1913. g. aprīlī Ķuze nolika Cēsis cunftīga maiznieka zeļa un tā paša gada jūlijā cunftīga maiznieka meistara pārbaudījumu. 1914. gadā nodarbināja jau apm. 65 cilvēkus. Kā daudziem citiem tā laika latviešu uzņēmējiem, arī Ķuzem bija jāizcīna grūta cīņa ar vekseljiem un parādiem, bet stāvoklis nebija bez izredzēm. Tad iesākās pasaules kaņš, kas izjauca visas cerības. Labākos darbiniekus iesauca kaņā un arī pašam draudēja mobilizācija. Darbība sašaurinājās. 1915. gada vasarā izdeva pavēli evakuēt visu Rīgas rūpniecības uzņēmumu iekārtas uz Iekškrīeviju. Darbus pārtrauca arī Ķuzes uzņēmumā. Sakrāvis visu konfekšu un šokolādes nodaļu inventāru, kā arī nepieciešamākos dzīves piederumus vagonos, tas kopā ar sievu, divām mazgadīgām meitņām un darbinieci Mariju Kāse ns 1915. gada augustā ar dažiem tūkstošiem rubļu naudas kabatā devās ceļā uz Maskavu.

Darbība Maskavā

Par šo īpatnējo un grūto laikmetu Ķuze stāsta: „Pieci gadi Maskavā no 1915.—1920. gadam ir piedzīvojumu un pārdzīvojumu bagātākais laikmets manā mūžā. Lai to kaut cik plašāki attēlotu, vajadzētu uzrakstīt biezu grāmatu. Aprobežošos ar to, ka pastāstīšu tikai īsumā par spilgtākajiem mūsu Maskavas dzīves notikumiem.

Maskavā nonācis, meklēju telpas, kur novietot atvestās mašīnas un darbarīkus, gadījumā arī darbnīcas telpas, kur atjaunot darbu. Izrādījās, ka telpu atrašana ir neiespējama, jo nevien visi Maskavas šķūņi un noliktavas, bet arī laukumi sētmalēs jau bija piekļauti pilni ar Rīgas un Latvijas mašīnām. Par patstāvīgas darbības atjaunošanu grūti bija domāt arī tamdēļ, ka mani naudas līdzekļi bija par maziem. Maskavā sastapu tur jau agrāk atbraukušos tautiešus un labvēļus. Kooperātors Jūlijs Prūsis noveda mani pie Aleksandra Puriņa „Centrosojuzā“, kurš tur darbojās jau ilgu gadu kā nodaļas vadītājs. „Centrosojuzs“ pašreiz bija nopircis nelielu un nepilnīgi iekārtotu konfekšu un šokolādes fabriku „Triumph“ un vēlējās to paplašināt un papildināt. Mana no Rīgas atvestā darbnīca iekārta bija tam nolūkam noderīga un to pārdevu Centrosojuzam par apm. 6000 rubļu.

Par pārvaldnieku atjaunotajā fabrikā Centrosojuzs pieņēma bijušo „Triumph“ īpašnieku Emeljanovu, bet mani par viņa palīgu. Pēc pāris mēnešiem Emeljanovu atlaida un par fabrikas pārvaldnieku iecēla mani. Nodarbinājām apm. 100 cilvēkus un biju gandrīz pilnīgs fabrikas saimnieks, jo no Centrosojuza valdes locekļiem reti kāds fabrikā rādījās.

Centrosojuza valde nolēma ar strādnieku arodbiedrību slēgt kolektīvo darba līgumu. Man bija jāpiedalās šī līguma sastādīšanā. Centrosojuza valde bija sociāldemokrātiska, bet arodbiedrības valde jau bija stipri lielnieciska. Par 8 stundu darba dienu nebija domstarpību, to pieņēmām vienbalsīgi. Strīdus bija par darba normām un algām. Arod-

biedrība panāca zemas darba normas un paaugstinātas algas. Akorddarbus noliedza. Bez iebildumiem piekritu paaugstinātām algām, bet cīņijos pret zemajām darba normām. Tamdej vēlāk darbā ievēdu prēmiju sistēmu: katram strādniekam par virsnormas darbu maksājām atsevišķu atlīdzību. Kad par šo lietu uzzināja arodbiedrības valde, tā aizliedza strādniekiem strādāt virs normas. Darba ražība nokrita par apm. 30%, jo agrāk fabrika bija ražojusi caurmērā apm. 40 mārciņas preču uz katra strādnieka dienā, bet tagad ražoja vairs tikai caurmērā 26 mārciņas dienā. 1917. gadā Centrosojuzs nopirka brāļu Lenovu lielo konfekšu un šokolādes fabriku. Mazo uzņēmumu likvidējam un pārceļamies uz mūsu jauno fabriku. Arī tur es biju par pārvaldnieku. Šeit gan es biju tāds tikai vārda pēc, jo pie varas bija nākuši komunisti un fabrikas iecēla strādnieku komitejas. Pārvaldnieks nevarēja dot nekādus rīkojumus, kuŗi nebūtu komitejas apstiprināti, un tā faktiskā vara piederēja fabrikas komitejai. Caurmēra ražība uz katru strādnieku nokrita uz 17 mārciņām dienā! Pie tādiem apstākļiem man vairs negribējās strādāt, tādēļ 1917. gada rudenī no Centrosojuza aizgāju.

Darbs Centrosojuzā mani izglāba no mobilizācijas, jo kā fabrikas pārvaldnieks tiku ieskaitīts neatvietojamos darbiniekos. Iestājos Centrosojuzā ar samērā augstu algu, bet izrādījās, ka kaut cik pienācīgai ģimenes iztikai šī alga bija nepietiekoša, jo sakarā ar kaŗa apstākļiem un inflāciju dzīves dārdzība aūga ne pa mēnešiem, bet pa dienām. Arī sekojošie algas paaugstinājumi neko nelīdzēja, un tā arvien vairāk sadila man no Rīgas līdz atvestā un par mašinām saņemtā nauda. Nākotne neko labu nesolīja. Tādēļ arī Centrosojuzā kalpodams, jau 1916. gadā ierīkoju savā dzīvoklī mazu konfekšu darbnīciņu, kuŗā ražoju tikai klepus bonbongas un pārdevu tās vienīgi aptiekām un drogu veikaliem visā Krievijā. Ieguvu koncesiju farmaceitiskai laboratorijai un sakarā ar to dabūju no valdības 200 pudus cu-

kura mēnesī par oficiālo cenu, arī vēl lielinieku laika sākumā. Pārdodams tikai aptiekām un drogu veikaliem, ieguvu labas cenas, tā ka īsā laikā labi nopelnīju. Nopirku Maskavā, priekšpilsētu rajonos divus nekustamus īpašumus: vienu Blagušā un otru Sokoļņikos. Pārceļu darbnīcu uz paša namu Blagušā, kur izbūvēju pienācīgas un glītas telpas. Dzīvojam ļoti labi, jo preces izsūtījām lielos vairumos. Visus pasūtījumus pat nebija iespējams izpildīt. Naudas ienāca daudz. Bet drīz visai labklājībai bija beigas, jo nedabūjām vairs cukura, t. i. patiesībā valdībai vairs nebija cukura ko dot. Pēdējo maisu cukura noglabājām, lai nebūtu pašiem jādzeļ rūgta teļa. Ar iekrāto kapitālu nodzīvot ilgāku laiku nebij cerību, jo pārtikas cenas tik strauji cēlās un naudas vērtība tā krita, ka katra summa, tā sakot, pirstos izkusa. Bija jādomā kā atkal pelnīt. Noskaidroju, ka varu sagādāt izejvielas apavu krema izgatavošanai, tādeļ ķēros pie tā ražošanas. Nepazīnu šo arodu, bet, mācoties no attiecīgas literatūras un ar atkārtotiem mēģinājumiem, sasniedzu labus rezultātus un augstu kvalitāti arī bez kāda meistara palīdzības. Gāja atkal labi, nodarbināju līdz 25 cilvēkus, jo noņēmēju netrūka. Galvenais noņēmējs bija Centrosojuzs. Tas bija 1918. gadā, jau lielinieku laikā. Bet tad arī šim darbam pienāca beigas, jo ne par kādu naudu nebija vairs dabūjamā skārda bundžiņas. Bez tam lielinieku valdības režīms kļuva arvien smagāks, sāka noliegt katru privāto ražošanu un tirgošanos. Pēdējos, apm. 1500 dučus apavu krema noglabāju pagrīdē, lai to pārdotu pamazām pēc vajadzības. Kad precī noglabāju, cena bija 9 rbļ. par duci, bet kad pēc gada pārdevu beidzamo atlikumu, dabūju 140 rbļ. par duci. Ja būtu pārdevis visu precī tūliņ, būtu piedzīvojis trūkumu.

Pienāca 1919. gads. Jau ilgāku laiku slimuju. Ārsti domāja, ka man esot žults akmeņi. Lielinieku valdība „bezdarbniekus un buržujus“ sāka vajāt un likt pie spaidu darbiem, kādeļ ar visu slimību iestājos „Centročaja“ par kalku-

lātoru. Alga Centročajā man bija 700 rbļ. mēnesī, bet puds rupjo rudzu miltu Sucharevkas tirgū maksāja 1400 rbļ., tā tad par visu mēneša algu varēju nopirkt tikai 20 māciņas rudzu miltu. Sākās grūtas dienas ar lielu ierobežošanu, ja arī ne gluži badu. No veciem labiem laikiem bija iekrājušās dažādas mantas, kuņas pamazām pārdevām un kautkā savu dzīvi vilkām. Veselība man neuzlabojās, tādēļ gāju uz ārstu ieteiktu operāciju. Operācijā izrādījās, ka man nav vis žults akmeņi, bet māgas augons. Operācija līdzēja, un es kļuvu atkal vesels. Bet nedrošā dzīve nervus bija galīgi sabojājusi. Labi neatceros, vai tas bija 1918. gada beigās, vai 1919. gada sākumā, kad dzīvoklī ieradās milicija, lai mūs izkraitītu. Tā atrada pie mums kādus 400 dučus pašražota apavu krema atlikumu un kādas sīkas kaņa laika piemiņas lietišas, kuņas pie manis bija atstājis glabāšanā brālis vai brāļa dēls. Mani apcietināja un aizveda uz iecirkni, bet otrā dienā pārsūtīja uz slaveno „Čeku“, Lubjanka 11. Tur manu ierašanos reģistrēja ierēdne — latviete un pratīnāja izmeklēšanas komisārs — Runcis. Gandrīz visus Čekas kalpotājus dzirdēju sarunājamies tikai latviski. Runcis atļāva man pašrocīgi rakstīt protokolu, un tā ka varēju dokumentāriski pierādīt visu atrasto lietu legālu iegūšanu, tad nākošā naktī tiku atlaists brīvībā. Kā vēja nests noskrēja naktī apm. 8 verstis tālo ceļu līdz mājām Blagušā un nomierināju ģimeni, kas bija palikusi izmisumā.

1919. gada beigās un 1920. gada sākumā visa privātā darbība un ražošana Maskavā bija noliegta. Bet trūkums māsās virsū un tādēļ sākām slepeni ražot un slepeni pārdot, kas gan bija savienots ar lielu risku. Lējām parafina svečites, kausējām un pildījām pudelītes gummiarabikumu u. t. t. Pēdējā mūsu lielākā rūpniecība bija ziepju vārīšana. Ar to nodarbojās vairāki Maskavā dzīvojoši latvieši. Iegādājos atkal attiecīgu literātūru un izstudēju to. Pirmie mēģinājumi tomēr neizdevās. Tad kāds draugs, kas šinī darbā bija jau vairāk iepraktizējies, mūs drusku apmācīja. Vēlāk mūsu ziepes Sucharevas tirdziņā bijušas tās labākās.

Jau 1918. un 1919. gadā viens otrs latvietis bija atradis iespēju nokļūt no Maskavas Latvijā, bet mums negribejās visu iedzīvi: divus namus, dzīvokļa iekārtu u. t. t. atstāt, jo vienmēr vēl cerējām, ka apstākļi grozīsies uz labo pusi. Bet kad nacionālizēja namus un ierēdnis ar aršīnu rokās ieradās dzīvoklī, lai izmērītu grīdu platību un izvestu dzīvokļa „uplotņeņije“, tad jutām, ka palikšana vairs nebūs. Ik mēnešus vajadzēja no „uplotņiķeļa“ atpirkties. Bija skaidrs, ka ilgi tas nelidzēs. 1920. gada pavasari Maskavā ieradās Latvijas miera delegācija un pirmā kārtā panāca, ka Latvijas pilsoņi varēja sākt atgriezties dzimtenē. Ar lielām pūlēm mums izdevās ierindoties otrā ešalonā. Pārdevām visu, ko nevarējām līdzī paņemt, bet istabas lietas, grāmatas un darbarīkus atstājām Dieva ziņā. 1920. g. 1. jūlijā ar personīgo bagāžu iekravājamies neērtos un pārpildītos preču vagonos. Laimīgi, priecīgi, gavilēdami un dziedādami atstājām Maskavas mūrus. Šie prieki mums nebija ilgi. Veļikije Lukos 4 beidzamos vagonus no ešalona atkabināja un aizturēja. Izrādījās, ka šajos vagonos jau Maskavā bija ierādītas vietas visiem tiem braucējiem, kas bija panākuši braukšanas atļaujas ar Latvijas miera delegācijas starpniecību un skaitījās zināmā mērā par „buržujiem“, lai gan starp mums bija arī vienkārši strādnieki un amatnieki. Mūs uzskatīja par ķīlniekiem un teica, ka paturēšot apcietinājumā, kamēr nebūšot dabūts no Latvijas valdības gandarījums par uz robežas nošautiem 50 komunistiem. Vēlāk izrādījās, ka stāsts par 50 komunistu nošaušanu ir bijis izdomāts. No šiem 4 vagoniem visus 32 vīriešus novietoja Veļikije Lukos cietumā, bet sievietes un bērnus atstāja vagonos pie stacijas.

Mūs sadalīja divās prāvākās kamerās, pa 16 cilvēku katrā. Man gadījās būt vienā kamerā ar Ringoldu Kalningu, nelaikī prof. Felsbergu, senatoru prof. Bukovski u. c. Cietuma režīms tomēr nebija pārāk smags. Katru dienu mūs, visus 32 cietumniekus, veda sētā pastaigāties, reizi ne-

deļā uz upi peldēties, neliedza arī kamerās dziedāt. Vēlāk mūs sūtīja uz staciju darbā — kraut vagonos vecas dzelzis. Pārtika gan bija ļoti trūcīga, bet mūsu piederīgie, būdami brīvībā, šo to tirgū varēja nopirkt un pienest mums cietumā. Pienest jāva katru dienu. Mocoša bija nezināšana, kas ar mums būs, jo klīda dažādas baumas par noņemšanu, nošaušanu u. t. t. Kādreiz pie mums sētā pastaigas laikā pienāca kāds varas vīrs ar redzamu nolūku aģitēt un mūs iztaujāt. Uzstādīja mums jautājumu: „Ko mēs Latvijā aizbraukuši darišot?“ Visi cieta klusu, bet man itkā nejauši paspruka vārds: „Strādāsim“. Šī atbilde tā samulsināja aģitatoru, ka viņš atmeta ar roku, aizgāja un vairāk nerādījās.

Kad 11. augustā 1920. g. Latvija bija ar Krieviju noslēgusi mieru, mums paziņoja, ka tiksīm atbrīvoti. Tā arī notika, un 14. augustā mūs atbrīvoja. Vienu nakti vēl pavadījām stacijā vagonos un tad devāmies ceļā uz dzimteni. Sebežā mūs diezgan ilgi aizturēja un visas mūsu paunas pamatīgi izkratīja. Šo to arī atņēma, kā: barometrus, portfelus u. c., bet vispāri tikām diezgan viegli cauri. Naudu bija atļauts izvest laikam 20.000 rbļ. no personas, un tā pie mums normu nepārsniedza. Uz Zilupes tilta mūs mainīja personu pret personu ar komunistiem, kas brauca no Latvijas laukā. Kad spērām pirmos soļus uz Latvijas zemes, visi no prieka raudājām. Tālākais brauciens līdz Rīgai pagāja nepārtrauktās diezmās un gavilēs. Starp atbraucējiem bija nodibinājusies tik cieša sadraudzība, ka dažus mēnešus vēlāk Rīgā sarikojām kopēju draudzības vakaru, kas noritēja ļoti sirsnīgi.

Par Maskavā un citur gūtajiem piedzīvojumiem un pārdzīvojumiem, biju samaksājis ar 100 mārc. no sava svara, jo aizbraucot svēru 245 mārc., bet pārbraucot vairs tikai 145 mārc. Rīgā iebraucām 1920. g. 17. augustā. Krievija ar Poliju vēl turpināja karot. Krievu armija bija nonākusi tuvu Varšavai un reizē ar to Rīgā bija sakāpis ļoti

V. un O. Ūuze Maskavā 1919. g.

augsts kurss krievu 500 rubļ. gabaliem, t. s. „Pēteriem“. Par tiem maksāja ap 1100 Latvijas rubļu. Bet ap augusta vidu poļi sakāva krievus un sāka tos dzīt atpakaļ. Reizē ar to krita „Pēteru“ kurss, tā ka es par saviem, visā steigā apmainītiem, dabūju vairs tikai 925 Latvijas rubļus gabalā. Citi Krievijas iebraucēji, kas ticēja „Pēteriem“ un gaidīja kursa uzlabošanas, glabā tos vēl šodien.

Savas mājas Krāsotāju ielā 25 atradu gandrīz neapdzīvotas, izsīstiem logiem, pārsalušiem ūdensvadiem un cauriem jumtiem. Tādā pašā stāvoklī bija arī mana otra māja Bruņinieku ielā 149, kuŗu īsi priekš kaŗa biju nopircis. Īpašumu Bruņinieku ielā pārdevu un stājos pie bojāto namu remon-tēšanas. Iegādājos vienkāršu dzīvokļa iekārtu, bet tad arī visi līdzatvestie un par namu iegūtie līdzekļi bija izsīkuši. Darboties bija jāsāk tukšām rokām. Bet pirms kaŗa Rīgā iegūtā uzticība deva man iespēju tikt pie neliela kredita, un 1920. g. decembrī atjaunoju darbu, pagaidām gan tikai biskvītu ceptuvē ar 5 vai 6 strādniekiem. Biju pats savs grāmatvedis, pats kalkulātors, pats kantorists. Tā 1920. gadā pa trešam lāgam uzsāku atjaunot savu patstāvīgo rūpniecību, kas Latvijas valstī, kā redzat, ir sasniegusi zolīdus apmērus.“

V. Kuzes fabrikas attīstība un darbība Latvijā

Par V. Kuzes uzņēmuma sākumu jāuzskata 1910. gads, kad Kūze kļuva par patstāvīgu un uzsāka konditorejas preču ražošanu īrētās telpās — Rīgā, Avotu ielā 16. 1911. gadā uzņēmums nodarbina jau 10 strādniekus.

Drīz pēc tam (1912. gadā) Kūze savu uzņēmumu pārceļ uz Krāsotāju ielu 25. Šeit, pašā namā, viņš uzceļ nelielu speciālu fabrikas ēku, kurā uzstāda ar akmeņoglēm kurināmu tvaika cepamo krāsni, kas ir viena no pirmajām Rīgā. 1912. gadā strādā jau 25 strādnieki.

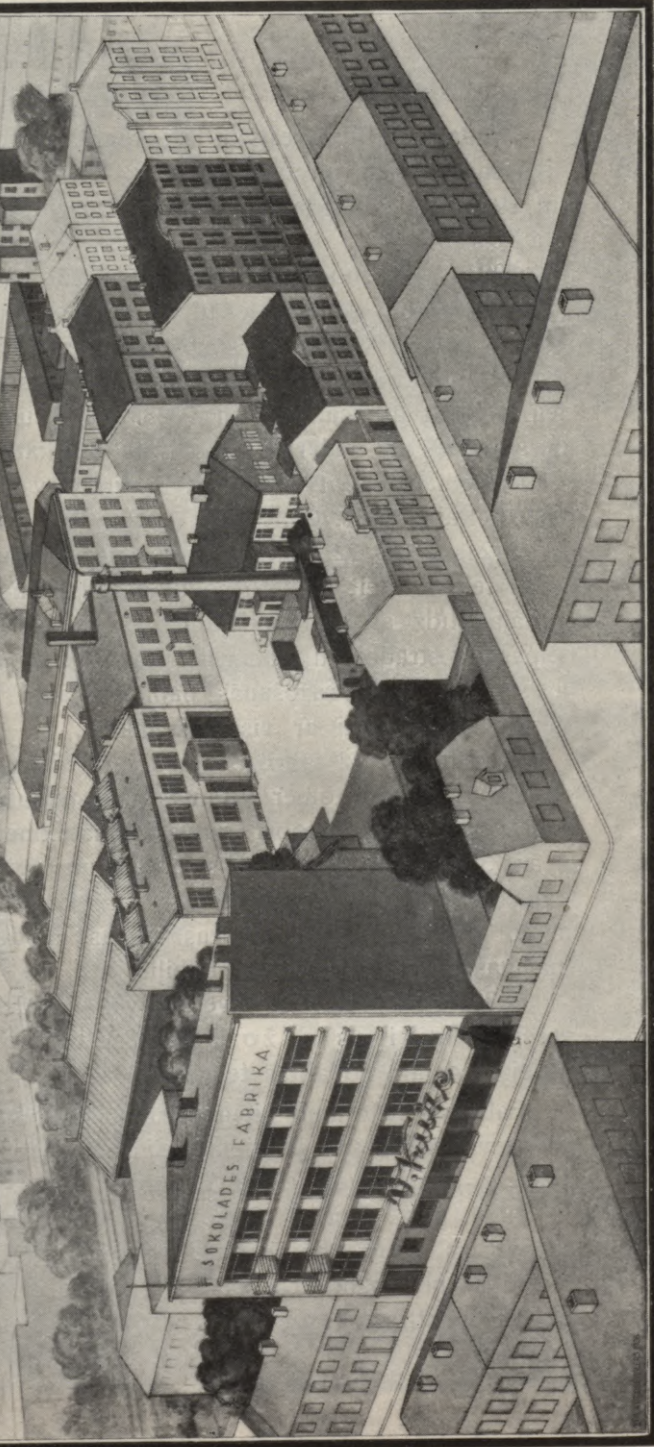
1913. gadā ražošanu paplašina ar konfekšu un šokolādes nodaļām. Uzņēmums aug. 1914. gadā nodarbināti jau 60 strādnieki un atvērti 4 veikali (konditorejas).

Sekmīgo pasākumu pārtrauc pasaules karš. 1915. gadā Kūze saņem evakuācijas rīkojumu un pārceļas uz Maskavu, kur jāsāk viss no jauna.

1916. g. Maskavā viņš atveļ konfekšu darbnīcu, kur sākumā strādā pats ar saviem ģimenes locekļiem. Izgatavo eikaliptus-mentola un iesala konfektes, kas vēlāk Krievijā kļūst ļoti iecienītas. Firma saucas: laboratorija „Sokol“.

Uzņēmums attīstās un pēc gada nodarbina jau 22 strādniekus. 1918. gadā ražošana jāpārtrauc, jo trūkst izejvielu un arī pēc oktobra revolūcijas privātā uzņēmība vairs nevar tikt pie vārda.

Pilnīgi jauns posms fabrikas darbā sākas, kad Kūze ar tā ģimenes locekļiem, uz bēgļu konvencijas pamata 1920. gadā atgriežas Latvijā. Agrāko fabriku Krāsotāju ielā viņš atrod nopostītu. Jāsāk atkal no jauna.

Fabrikas kopskats 1936. g.

Pa daļai ar līdzatvestiem līdzekļiem, pa daļai ar kredītiem viņš salabo ēkas un tvaika krāsni, uzstāda pirmās mašīnas, un 1920. gada beigās fabrika uzsāk darbību ar biskvītu ražošanu.

1921. gadā nodarbina jau 15 strādniekus. 1922. gadā atjauno darbu konfekšu un karameļu nodaļās. Gadu vēlāk (1923. gadā) sāk strādāt arī šokolādes nodaļā, un strādnieku skaits pieaug līdz simtam. Fabrikas telpas kļūst par šaurām un 1923. gada rudenī uzsāk jaunas plašas fabrikas ēkas un katlu mājas būves. Tad pat fabrika atveļ arī savu pirmo veikalu-noliktavu Raiņa bulv. 25.

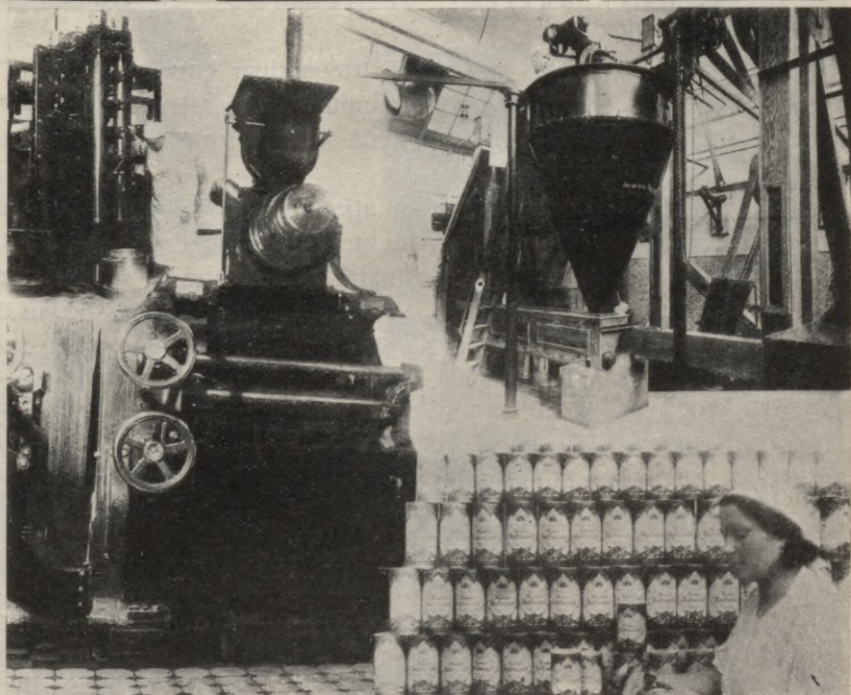
1924. gada 12. jūlijā fabrika pārvietojas jaunajās gaišajās telpās. Šeit novieto šokolādes, karameļu un konfekšu nodaļas līdz ar polignodaļām. Turpat arī plašas kantora telpas un strādnieku ēdamzāle. Pakāpeniski gādā klāt jaunas mašīnas ražošanas paplašināšanai un mazāk modernu atvietošanai ar vīsmordenākām.

Neskatoties uz fabrikas telpu ievērojamu paplašināšanu, ražošanai augot, tomēr jūtams atkal telpu trūkums, kādēļ 1928. gada 13. oktobrī gulda pamatakmeni jaunceļamai 3 stāvu fabrikas ēkai un auto garažai. Pēc gada — 1929. g. 16. novembrī — šīs ēkas ir gatavas. Reizē ar to iegādātas atkal daudzas jaunas, modernas ražošanas mašīnas un transporta automobiļi.

1930. gadā fabrika pievēršas vēl vienai radniecīgai nozarei — kafijas ražošanai, sevišķi izbūvētās un nopārējām daļām nodalitās telpās.

Fabrikas ražojumu pieprasījums ir ievērojami pieaudzis, rodas vajadzība pēc jauniem veikaliem-noliktavām. 1931. g. jūnijā atveļ veikalu Brīvības ielā 13.

1933. gadā fabrika ierīko pati savu piena kondensēšanas nodaļu, iekārtojot to pēc higiēnas un modernās tehnikas prasībām. Tai pat gadā ierīko arī kartonažās nodaļu attiecīgu speciālistu vadībā.

Šokolādes formēšana un iesaiņošana,
Kakao izgatavošana un iesaiņošana

1934. gada 17. novembrī atklāj jauncelto ēku Artilērijas ielas pusē, kuņģa ierīko jaunu fabrikas strādnieku kultūras un sporta zāli, kā arī strādnieku ēdamtelpas. Bez tam strādnieku fabrikā ienākšanas un iziešanas automatisku reģistrāciju. Bijušo strādnieku zāli aizņem fabrika ražošanas paplašināšanai.

Fabrikas darbība aizvien izplešas un telpu jautājums kļūst atkal un atkal akuts. 1935. gadā uzceļ vienu stāvu virs kafijas nodaļas un 1936. gada rudenī vienu stāvu virs fabrikas kantoņa telpām. Pēdējā pārceļ kantori, bet bijušās kantoņa telpas aizņem ražošanas vajadzībām. 1936. gada novembrī ierīko jaunu plašu darba nozari — k a k a o r a ž o š a n u.

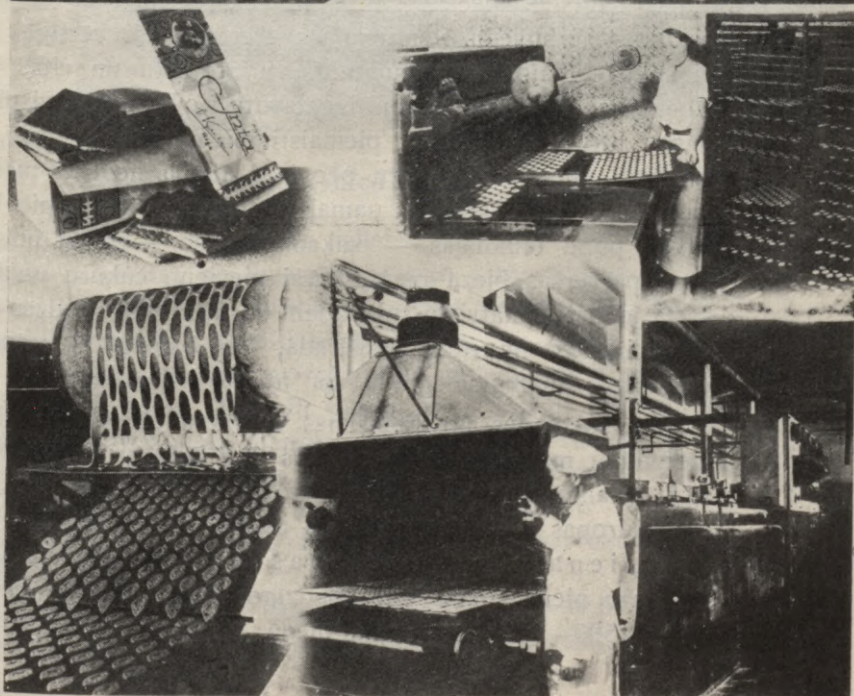
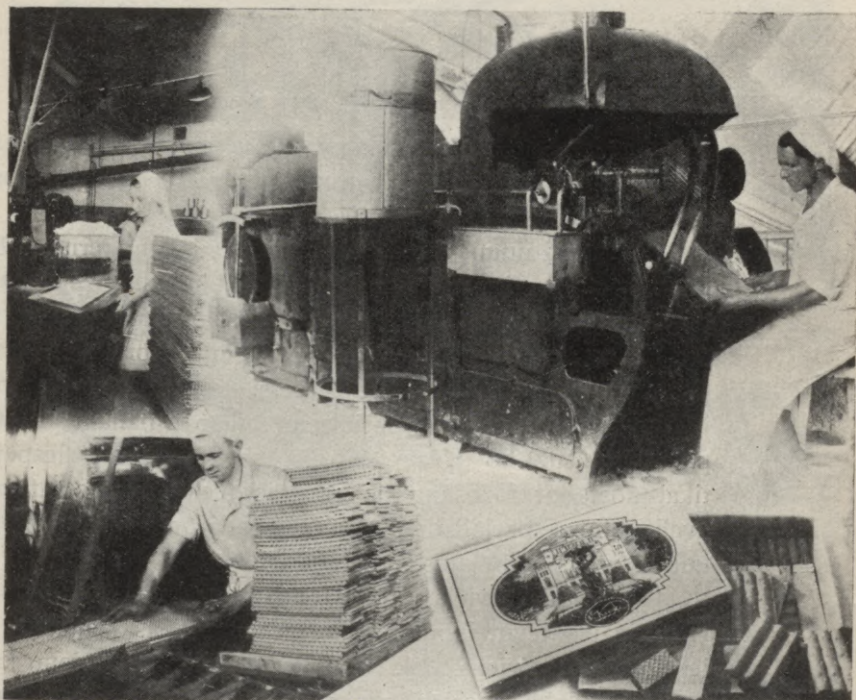
Bez tam tā paša gada maijā atveļ trešo fabrikas veikalu Kaļķu ielā 1.

Ar 1935. gada 1. janvāri V. Ķuzes uzņēmums pārorganizēts akciju sabiedrībā ar pamatkapitālu Ls 1.200.000,—.

Kā redzams no augšā atzīmētiem chronoloģiskiem datiem, V. Ķuze savu uzņēmumu ir cēlis trīs reizes, un trešo reizi — neatkarīgajā Latvijā celtais uzņēmums piedzīvojis stipru uzplaukumu.

Ja 1920. gadā fabriku atjaunoja ar dažiem strādniekiem un vienīgo biskvītu nodaļu, tad redzam, ka 1929. g. beigās ievērojami paplašinātā fabrikā strādā ap 300 strādnieku, bet 1936. gadā darbinieku skaits pārsniedz jau 500. Pastāvīgi audzis darba telpu lielums, kas sākumā bija pavisam niecīgs, 1924. gadā sasniedz jau 2800 kv. metru, 1929. gadā — 4.000 kv. metru, bet 1936. gadā sastāda 6500 kv. metru.

Fabrikā nodarbināto mašīnu un elektromotoru skaits nemītīgi palielinājies. Kopējais ražošanas mašīnu skaits vēl 1929. gadā bija ap 100, bet 1936. gadā sasniedz jau 211, elektromotoru 1929. gadā bija 60 gab. ar 330 z. sp., bet 1936. gadā — 124 gab. ar 490 z. sp. Caurmēra

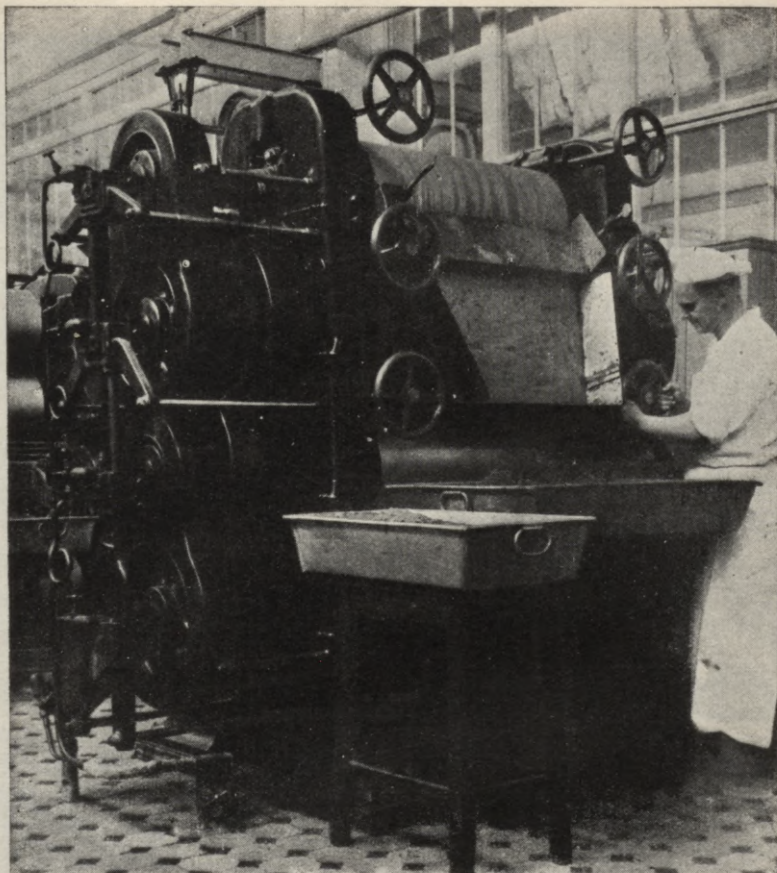
Vafeļu un biskvitu cepšana

dienas raža 1936. gadā sastādīja ap 5.000 kg. dažādu ražojumu. Preču gada apgrozījums vietējā tirgū fabrikai caurmērā ir apm. 2,5 milj. ls.

Ķuzes ražojumu atzīto kvalitāti devusi moderna ražošanas iekārta, apzinīgi un lietpratīgi darbinieki un pareiza vadība. Izejvielu iegūšanas ziņā Ķuzes fabrika atrodas tādā pat stāvoklī, kā citas vietējās un ārzemju fabrikas — kakao pupas visur jāieved no tropu zemēm, bet gandrīz visas pārējās izejvielas atrodamas pašu zemē. Tāpēc panākt kvalitātes pacelšanu, uz ko Ķuzes fabrika sevišķi lepna, iespējams tikai nostādot ražošanu uz augstas tehnikas pamatiem ar kvalificētiem speciālistiem. Visi darba procesi Ķuzes fabrikā, kur vien tas iespējams, automatizēti.

Iegādājot izejvielas, to labumam piegriež izšķirošu vērtību, jo izgatavot labu preci, nelietojot labas izejvielas, nav iespējams. Izejvielas tiek rūpīgi uzglabātas. Tā piem. kakao pupas uzglabā speciāli šim nolūkam, saskaņā ar zinātnes prasībām, izbūvētās ventilējamās tvertnēs, lai vērtīgās pupiņas uzglabājoties nezaudētu savu aromātu un citas īpašības. Lai no kakao pupām izgatavotu šokolādi, vispirms pupas attīra no liekiem piemaisījumiem, tad graudzē, lai izkaltētu pupu čaulu, kuņu pēc tam atdala nost ar mašīnu palīdzību. Tīros kodolus samal sasildītās dzirnās, pie kam kakao pupu taukdaļas — kakao sviests — izkūst un malums pārvēršas biežā masā, kuņai pievieno cukuru un tādā kārtā iegūst pamatvielu šokolādei. Šo masu vēl daudzās mašīnās ilgstoši un rūpīgi apstrādā, līdz beidzot tā sasniedz vajadzīgo smalkuma grādu un to var izliet formās.

No šokolādes apstrādāšanas mašīnām atzīmesim lielās piecveltņu maļamās mašīnas. Tās dod iespēju izstrādāt sevišķi smalku augstākās šķirnes šokolādi. Augstāku tehniku citas Eiropas valstīs, arī slavenā Šveice, neuzrāda. Fabrikas lielie piena kondensēšanas un piena vakuuma aparāti ražo piena šokolādēm vajadzīgo piena pulveri, pārstrādājot 1500—3000 ltr. piena dienā. Pateicoties šai ierīcei,

Šokolādes masas valcēšana

Ķuzes fabrika nav spiesta izlietāt, kā tas ir parasti, nezināmas kvalitātes no ārzemēm ievestu piena pulveri, bet izgatavo to pašu rūpniecībā ik dienas svaigu, pārstrādājot augstu procentu saturošu pilnpienu.

Šokolādes meistaram šokolādes gatavošanā ir noteicoša un svarīga loma. Dažādu kakao pupu šķirņu sakopojums, tāpat apstrādāšanas nianse, dod šokolādei vēlamo garšu. Visas smalki konstruētās mašīnas nedos vēlamos rezultātus, ja noteicošais meistars būs kļūdiņies vajadzīgo sastāvdaļu izvēlē un apstrādāšanā. Tāpēc arī fabrika šai darbā saista labus speciālistus.

Viena no vecākām Ķuzes fabrikas nozarēm ir biskvītu nozaļa. Biskvītu ražošana pilnīgi automatizēta, sākot ar

miklas izgatavošanu, kas notiek sevišķās mīcāmās mašīnās, biskvītu izspiešanu formās un novietošanu uz paplatēm, ko izdara mašīnas, un beidzot ar cepšanu automatiskā, ar elektrību apkurināmā ķēžu krāsnī, precīzi regulētā siltumā. Šie modernie tehniskie līdzekļi līdz ar biskvītu meistaru mākslu dod iespēju ražot pirmās šķiras precī.

Biskvītu nodaļai pievienota tai radniecīgā vafeļu nodaļa. Arī šeit ražošana modernizēta un automatizēta. Ar roku darbināmas vafeļu krāsns vietā uzstādīta pilnīgi moderna, automatiska krāsns, kas dod ap 5000 vafeļu lokšņu 8 stundās.

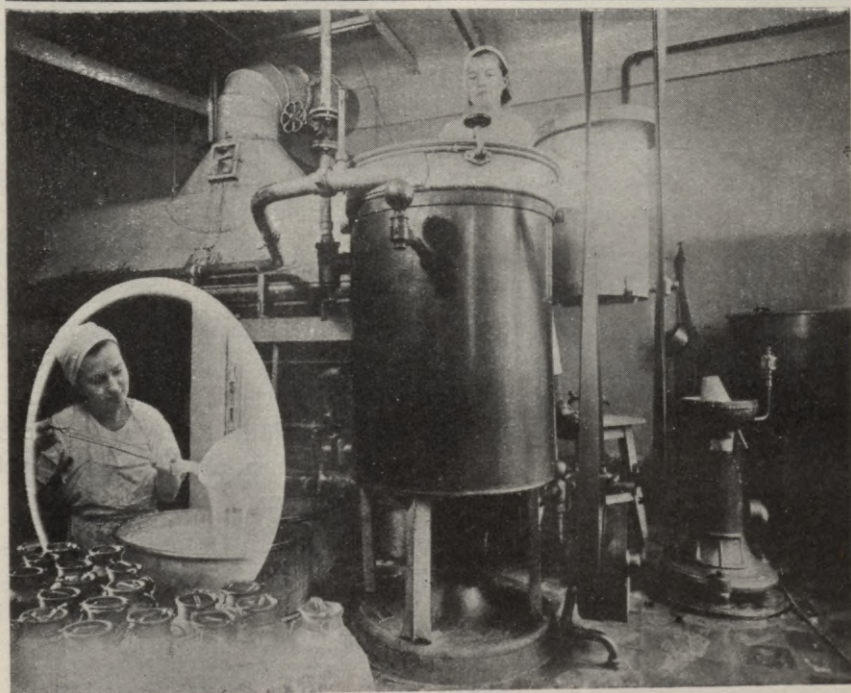
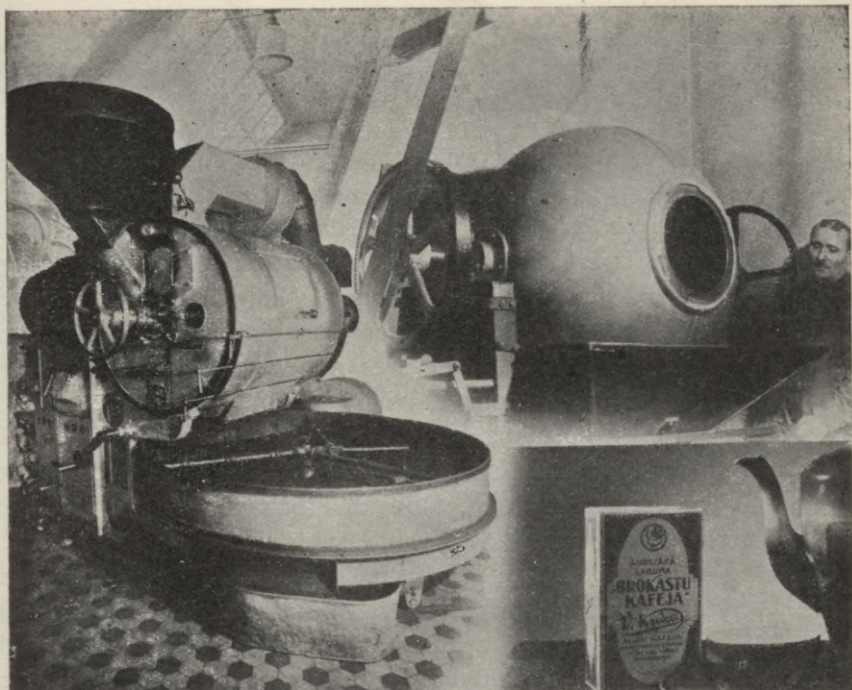
Karameļu nodaļā strādā karameļu izgatavošanas mašīnas, kas ir vismodernākās nevien Latvijā, bet arī ārzemēs. Arī šeit darbs organizēts tā, lai cilvēku rokas iespējami nesaskārtos ar izgatavojamo produktu. Galvenā karameļu izejviela — Latvijas cukurs — līdz ar garšvielām tiek vārīta vakuuma aparātos un apstrādāta citās komplicētās mašīnās līdz beidzot iegūst lodīšu, ripiņu, spilventiņu vai kādu citu formu. Gatavo ražojumu satīšanai uzstādītas vairākas modernas tināmās mašīnas, kas ietin līdz 500 konfektēm minūtē.

Kafijas nodaļā uzstādīta modernas kafijas grauzdējamās un maļamās mašīnas, kas dod iespēju ražot lielos daudzumos vienmērīga labuma precī.

Kartonāžas darbnīcā liels vairums speciālu kartonāžas un arī drukājamo mašīnu, kas gādā par glītu mākslinieciski izstrādātu iesaiņojumu izgatavošanu. Arī garaža ar 12 auto mašīnām, remontdarbnīcas u. c. palīgnodaļas nostādītas moderni.

Pie fabrikas darbojas ķīmiska laboratorija speciālista inženiera-ķīmiķa vadībā, kas rūpīgi pārbauda piegādājamo izejvielu kvalitāti, ražojumu receptes, kā arī gatavos ražojumus.

Ķuzes fabrikā darīts viss iespējamais, lai ražojumu kvalitātes un iesaiņojumu ziņā tā atrastos kā vietējā tā ārzemju tirgū izcilā vietā.

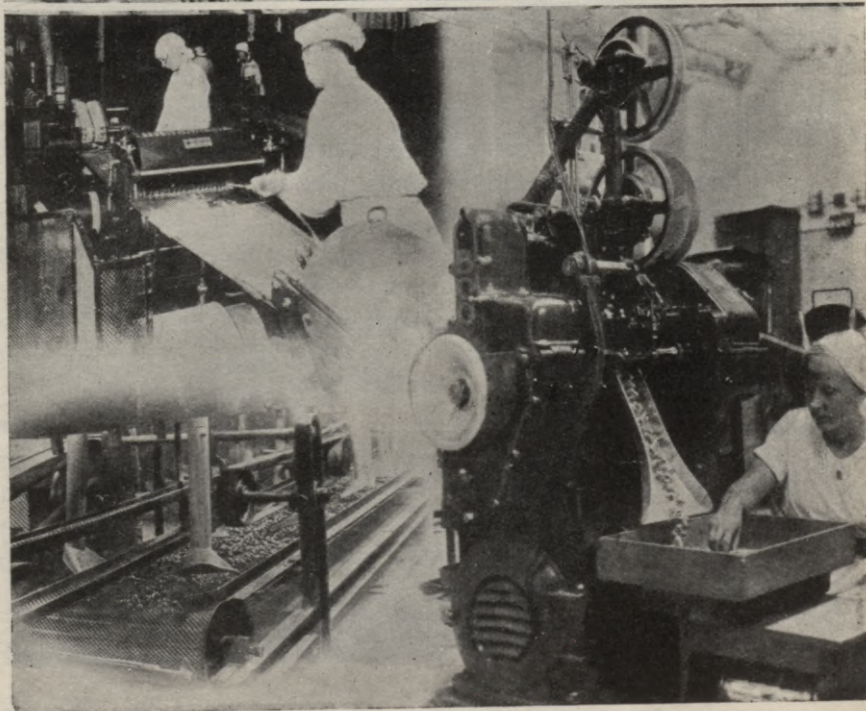
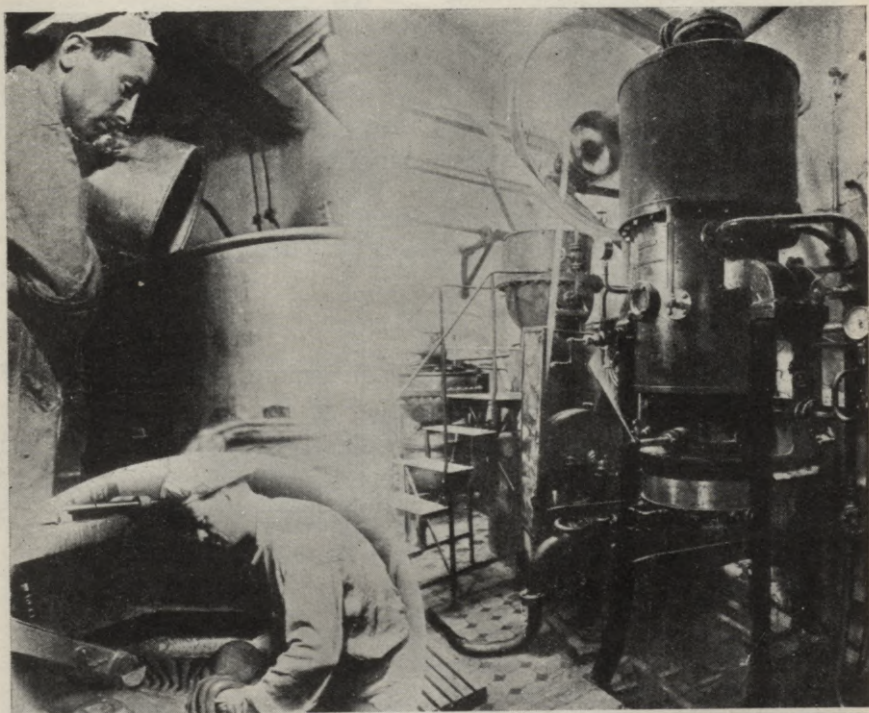
Kafijas ražošana
Piena kondensēšana

Finanču ministrs L. Ēķis fabrikas viesu grāmatā 1934. g. 17. novembrī starp citu novēl „Cilvēkiem darbu dot“, ar to uzsvērdams Ķuzes darba tautsaimniecisko momentu. Un patiesi — ja ņem vērā prāvo fabrikā nodarbināto darbinieku skaitu un kaut tikai beidzamajā 1936. gadā fabrikas izmaksāto algu kopsummā — Ls 561.465,—, tad nevarēs noliegt, ka Ķuzes uzņēmums ir ievērojams faktors Latvijas saimnieciskā dzīvē. Vēl svarīgāks ir apstākļi, ka paterējot lielu daudzumu vietējo izejvielu, fabrika dod darbu mūsu lauksaimniecībai un citām ražošanas nozarēm, tādejādi atbalstot Latvijas saimniecisko atplaukumu. Ja „Brīvā Zeme“ vēl 1926. gadā (Nr. 61.) varēja rakstīt, ka „visas citas izejvielas, izņemot kakao pupas un cukuru, fabrika patērē pašu zemes“ — tad tagad arī cukurs ir pašu zemes ražojums. Cukura vien fabrika patērē ap 750.000 kg. gadā, nerunājot nemaz par pārējām izejvielām.

Pavisam vietējo izejvielu fabrika 1936. gadā pārstrādājusi par Ls 1.110.000,—. Minēsim dažas svarīgākās: cukurs, sīrups, piens, krējums, olas, sviests, tauki, milti, labība graudos, iesala ekstrakts, augļi un ogas, medus, spirts, iesaiņojumu materiāli u. t. t.

Nevien tagad, bet jau savas attīstības sākumā, fabrika ieņēmusi noteiktu tautsaimniecisku virzienu savā darbībā. Kad pēckara neveselīgā saimnieciskā atmosfērā plauka dažādi spekulatīvi uzņēmumi, V. Ķuzes fabrika ar saviem zolīdiem darbības principiem rādīja priekšzīmi kā jāstrādā. Turrot augstu savu ražojumu kvalitāti, Ķuze ar to veicināja arī citu ražotāju preču kvalitātes uzlabošanu, tādejādi sekmējot vispār mūsu rūpniecības slavu.

Laižot tirgū augstas kvalitātes ražojumus, labākus par ārzemju ražojumiem, Ķuzes fabrikas nopelniem pierakstams arī tas, ka saldumu imports Latvijā samazinājās līdz minimum jau tad, kad par vispārējo importa iero-

Karamelu masas vārišana,
izgatavošana un mehaniska ietišana

bežošanu vēl nedomāja. To spilgti rāda sekojoša statistika:
(pēc Valsts Statistiskās pārvaldes)

Importēts (kg.)	Šokolāde	Konfektes
1925. g.	33.640	532
1926. g.	8.958	240
1927. g.	404	56

Turpmākos gados saldumu imports galīgi izbeidzies. Turpretim pārgrozības notikušas uz otru pusi — par šiem gadiem ievērojami audzis Latvijas saldumu eksports, kuŗš kopš valūtas ierobežojumu ieviešanas līdz šim deva iespēju saldumu fabrikām pašām segt savu izejvielu patēriņu. To labi rāda sekojoša statistika:

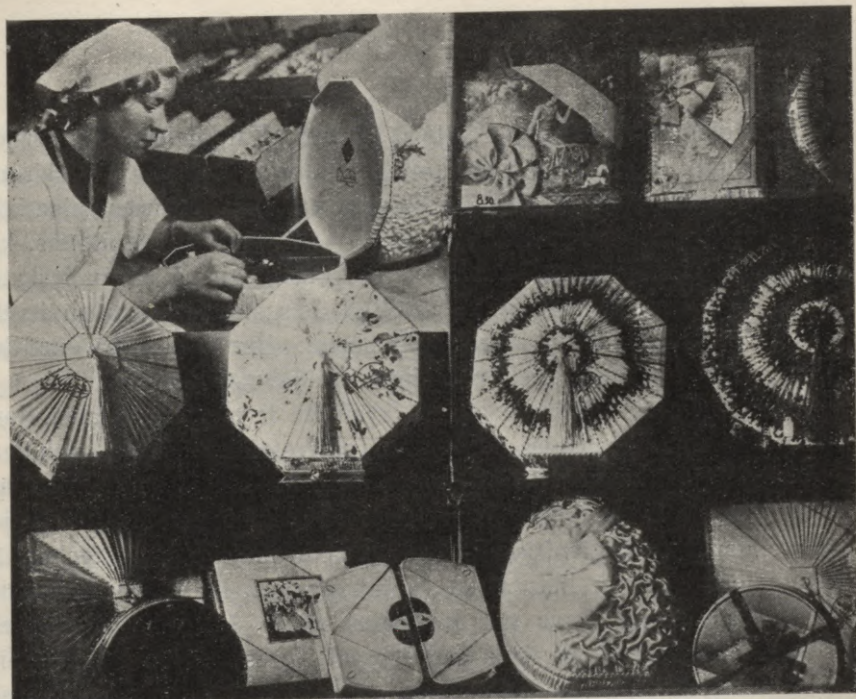
Eksportēts

1930. g.	196.535 kg. par	Ls 601.233,—
1931. „	177.554 „ „	„ 471.479,—
1932. „	168.444 „ „	„ 289.574,—
1933. „	115.661 „ „	„ 197.771,—
1934. „	208.342 „ „	„ 231.710,—
1935. „	1.056.556 „ „	„ 700.686,—

Saskaņā ar saimnieciskās krīzes izsauktiem importa ierobežojumiem dažādās valstīs, kā arī eksporta noteikumiem pasliktinājoties Latvijā, 1931., 1932. un 1933. g. eksports samazinājies, bet 1934. g. eksporta noteikumiem uzlabojoties, sācis atkal ievērojami iet uz augšu.

A./S. „V. Ķuze“ eksports iet uz dažādām Eiropas valstīm, Ziem. Ameriku, arī Āfriku, Āziju, Austrāliju u. t. t. 1935. gadā eksportēti 485.004 kg. saldumpreču, par ko saņemts ekvivalents valūtā Ls 183.784,31. A./S. „V. Ķuze“ eksportētās saldumpreces atradušas visur labas atsauksmes.

V. Ķuzes fabrikas ražojamo preču saraksts ir visai daudzpusīgs un ietver sevī ap 500 dažādu šķirņu. Viens no pirmajiem Ķuzes ražojumiem ir biskvīti, kuŗus tagad gatavo ap 50 dažādās šķirnēs. Šokolādi izgatavo 65 šķirnēs un šo-

Pralinē saiņošana
Fabrikas noliktavas un skatlogi

kolādes konfektes — pat 90 šķirnēs. Karameles, monpansjē, augļu un dažādas citas konfektes fabrika ražo ap 150 šķirņu. Minēsim vēl vafeles 25 šķirnes, kafiju 30 šķirnes, piparkūkas, eglīšu konfektes, figuras — pildītas un nepildītas, kā arī citas sezonas preces, — tad būsim guvuši mazu ieskatu par fabrikas ražojumu dažādību, kas sniedz bagātīgu izvēli katrai garšai un katra pirktspējām. Bez tam katru nedēļu šķirņu krājumi tiek papildināti ar jaunizlaidumiem.

Ķuzes ražojumu augstā kvalitāte ir plaši pazīstama. Jau tūlīt pēc pasaules kara, kad patērētāji ražojumu trūkuma dēļ izpirka pat vissliktāko preci, Ķuze ražoja savus fabrikātus tikai no vislabākām izejvielām, kaut arī tas izmaksāja dārgāk. Higieniskie darba apstākļi un modernā tehniskā ierīce līdz ar lietpratīgu vadību panāca, ka V. Ķuzes fabrikas marka kļuva par kvalitātes zīmi. Šai sakarībā interesanti atzīmēt, ka tirgū parādās pat Ķuzes ražojumu viltojumi.

Kā prese, tā sabiedrība atsaukusies par Ķuzes ražojumiem ļoti atzinīgi. Arī ārzemnieki, kuriem nācies garšot

Fabrikas vadība un darbinieki 1936. g.

V. Ūzes saldumus, izsakas par tiem atzinīgi. Tā piem. 1929. g. 9. martā Berlinē, „Adlon“ viesnīcā rīkotā Latvijas ražošanu propogandas vakarā, viesi — ārzemnieki par Ūzes saldumiem pārsteigti izsakas, ka „tie pārspējot labākās Vācijas un Šveices markas“ („Latvis“ 222. Nr.). Importa firma „Michael Lion“ Madridē, raksta par Ūzes šokolādi starp citu: „Šokolāde ir teicama (vorzüglich) un var konkurēt ar smalkāko Šveices vai vācu precī“.

Kādreiz mūsu vadošās aprindas skatījās uz saldumrūpniecību kā uz greznuma lietu. Šāds uzskats jāatmet. Nav nevienas tautas, kas bez šiem ražojumiem iztīktu. No nevainīgā prieka un garšīgā ražojuma neatsakas ne liels ne mazs, ne vecs ne jauns, un katras valsts vadības vēlēšanās taču ir sagādāt saviem pilsoņiem iespējami patīkamu dzīvi, dot nekaitīgus baudījumus. Un taisni jaunatnei tas visvairāk no svara, nerunājot jau par vērtīgo barību un tīkamo atspirdzinājumu. Pēc Valsts Statistiskās pārvaldes da-

tiem no Latvijā 1935. gadā kopsummā ražotiem 4.592.000 kg. saldumpreču uz ārzemēm eksportēti 1.056.600 kg., tā tad Latvijā patērēts pavisam 3.535.400 kg. Uz 1 iedz. Latvijā patērēts apm. 1,8 kg. saldumpreču gadā, par ko iedzīvotājs samaksā apm. Ls 5.70.— Citās Ziemeļ-Eiropas valstīs redzam šādu ainu: Norvēģijā uz 1 iedz. patērēti 2,2 kg., Zviedrijā — 4,4 kg, Dānijā — 4,8 kg. saldumpreču. Tā tad, šķiet, būtu jārada apstākļi un jāizdod noteikumi, kas Latvijā šo produkciju veicinātu, ar to samazinot kaitīgo un veselību postošo baudvielu patēriņu.

Ievēribas cienīgs ir arī tas fakts, ka vispārējā saimnieciskā krīze, kas sākās 1929. gada beigās, nav varējusi atstāt stipri kavējošu iespaidu uz Ķuzes fabrikas attīstību. Mēs redzam, ka fabrikas darbība, krīzei iestājoties, nesašaurinās, bet gan, kaut palēnām, tomēr pieaug, ko pierāda fabrikā nodarbināto darbinieku skaits:

1929. gadā caurmērā bija nodarbināti	265	darbinieku
1930. " " " "	273	" "
1931. " " " "	279	" "
1932. " " " "	303	" "

Pēc krīzes šīs fabrikas attīstība gājusi straujāki uz augšu:

1933. gadā caurmērā bija nodarbināti	358	darbinieki
1934. " " " "	393	" "
1935. " " " "	551	" "
1936. " " " "	518	" "

Pašā beidzamajā (1936. g.) gadā eksporta iespējamību samazināšanās dēļ nodarbināto skaits mazliet gājis atpakaļ.

Krīzes laika sekmīga pārvarēšana un fabrikas augošā tendence apliecina fabrikas zolīdos un stabilos pamatus.

Tirdznieciskais un tehniskais kantoris

V. Ķuzes darba principi

1929. gadā V. Ķuze publiski deklarēja sava darba principus rakstā: „Kā es izveidoju savu fabriku“.

„Augsta preču kvalitāte — lētas cenas — ir neatlaidīga patērētāju prasība, kuŗu ievērot spiesti visi zolidie ražotāji. Šīs problēmas atrisināšana nodarbina pasaules ievērojamākos rūpniekus un tautsaimniekus. Pielietājot darbā zinātnes un tehnikas sasniegumus, Vakareīropā un Amerikā šīnī virzienā iegūti jau lieli panākumi. Modernās darba mašīnas ir tas brīnumierocis, kas uzlabo ražojumu kvalitāti un samazina ražošanas izdevumus, ko panāk ar darba ražības pacelšanu, bet ne ar darba algu nospiešanu. Augstas darba algas — ja tās nesadārdzina ražošanu — ir katras valsts un tautas labklājības pamats.

Augstas darba algas ir indirekti arī rūpnieku interesēs, jo katrs darbinieks ir patērētājs un pirktspējīgs patērētājs vajadzīgs katram ražotājam. Mums, jaunās Latvijas rūpniekiem, jāmacas no mūsu vecākiem kolēģiem Vakareīropā. Ari mana fabrika, ilggadīgā darbā iedama pa aprādīto ceļu, pabeigusi veselu rindu jauniekārtojumu, kuŗi ir tehnikas beidzamais vārds. Tā tagad var uzrādīt tik tehniski pilnīgu un higiēnisku ierīci, kāda reti sastopama Vakareīropā. Visus svarīgākos ražošanas un darba procesus modernākās automatiskās mašīnas un aparāti izdara spodri un akurāti.

Mašīnās un darba ierīcēs vien ieguldīti (līdz 1929. g.) pāri par Ls 600.000.— Saistot darbā labākos meistarus un darbiniekus un pielietājot izejvielu izvēlē stingrāko mērāuklu, fabrika savu ražojumu kvalitāti pacēlusi tādā augstumā, ka sekmīgi sacenšas ar Vakareīropas rūpniecību un gadu no gada paplašina savu eksportu uz ārzemēm. Šī kvalitātes uzlabošana ir izvesta bez cenu paaugstinājuma.

Labvēlīgais manas fabrikas ražojumu novērtējums no ārzemnieku puses rada man to pārliecību, ka esmu uz pareiza ceļa un ļauj cerēt, ka arī Latvijas patērētāji uz priekšu vēl lielākā mērā piegriezīs maniem ražojumiem savu uzmanību un labvēlību.“

Ja meklējam pēc V. Ķuzes panākumu cēloņiem, tad augšējā deklarācijā tie pilnīgi izteikti: tirgus iekarošana un paturēšana, sniedzot patērētājam augstas kvalitātes precī par mērenu cenu. Tas panākams ar: zolīdu un godīgu rīcību tirdzniecībā un rūpniecībā, pirmklasīgām, neviltotām un nebojātām izejvielām, modernās tehnikas augstumos stāvošu ražošanas tehnisko iekārtu, kas dod iespēju ražot lēti un labi, augsti kvalificētiem, labi atalgotiem, apmierinātiem un kopējā darbā ieinteresētiem līdzdarbiniekiem — meistariem un strādniekiem.

Atalgot labus speciālistus, uzstādīt modernākās mašīnas, un reizē ar to ražot lēti, var tikai tad, ja preces ražo lielos vairumos, kā to dara Ķuzes fabrika, kas ir izveidojusies par vienu no lielākām Baltijas valstīs.

Pārskats par faktoriem, kas veicinājuši fabrikas attīstību un uzplaukumu nebūtu pilnīgs, ja aizmirstu pieminēt svarīgāko un izšķirošo — pareizu vadību un organizāciju.

V. Ķuze, kuŗš savu arodu pārzin visā pilnībā, un kuŗš kalkulācijas zinātnē iedziļinājies teorētiski un praktiski, ar plašu tautsaimniecisku vērienu pratis pareizi aprēķināt un paredzēt tirgus prasības un vajadzības, līdzekļus un iespējas šo prasību realizēšanai, kā arī saistīt savā darbā istos līdzstrādniekus un piešķirt tiem viņu spējam un īpašībām atbilstošus uzdevumus, dāvājot tiem pilnu uzticību, bet prasot arī par to atbildību.

Ar zināmu tālredzību, uzņēmību un labām organizatora spējām, viņš ir pratis būt īsts saimnieks savā uzņēmumā un vest kopējā, saskanīgā darbā visus savus pasākumus pretim uzplaukumam.

V. Ķuzes domas par kalkulāciju un cenu politiku

Darbojoties rūpniecības laukā tepat jau 40 gadus, V. Ķuzem ar šiem jautājumiem ir nācies nodarboties plašāki un nakt pie vairākām savām atziņām. Par kalkulācijas jautājumu viņš plašāki izteicies savā brošūrā „Kalkulācija rūpniecībā un tirdzniecībā“ un arī kādā referātā Latvijas tirgotāju savienībā 1935. g. 1. oktobrī. Viņa darbību un atziņas šeit īsumā atreferējam:

Ķuze savu darbu iesāka kā kalkulātors fabrikā, kurai bija plaša ražošanas programma. Tam nācās aprēķināt ražojumu pašizmaksu un šī nodarbība viņu spieda šo jautājumu iztūdot praktiski un teorētiski, iepazīties ar attiecīgo literatūru un beigās izstrādāt pašam savu metodi.

Ar vārdu „kalkulācija“ rūpniecībā un tirdzniecībā apzīmē preces pašizmaksas aprēķinu. Ka pareizam pašizmaksas aprēķinam un piemērotai cenu politikai saimnieciskā darbībā ļoti liela nozīme, tas saimnieciskiem darbiniekiem nebūs sevišķi jāpierāda. Tā rāda veikalniekam ceļu, pa kuru viņš iet un dod iespēju meklēt izeju no sliktā virziena uz labāku. Pareiza kalkulācija ir ļoti no svara arī valsts iestādēm cenu politikas ieturēšanā.

Rūpniekus visvairāk interesē jautājums, kā kalkulāciju piemērot praksē pie cenu noteikšanas un pati cenu politika. Jāsaka, ka ne vienmēr iespējams pārdošanas cenu noteikt vienīgi uz preces pašizmaksas pamata, jo dažreiz cenas ir atkarīgas no tā, cik pircējs par precī grib vai var maksāt, kā arī no konkurences, kas nospiež cenas. Tāpat zināms, ka līdz ar lielāku preču piedāvājumu tirgū cenas krit. Ja apgrozībā ir ļoti daudz brīvas naudas, tad arī tas iespaido

cenu līmeni. To var iespaidot arī vēl citi blakus apstākļi, kuņus iepriekš paredzēt ne vienmēr iespējams, vai arī sabiedriski apstākļi un notikumi, uz kuņiem rūpnieks vai tirgotājs nevar lielāku iespaidu darīt, bet ņemot vērā pareizu kalkulāciju viņš tomēr arvien lielākā vai mazākā mērā, varēs cenas saskaņot ar pašizmaksu.

Var būt cenas, kuņas dod brutto peļņu, bet nedod netto peļņu vai skaidru atlikumu. Brutto peļņa var nesegt visus tirdznieciskos izdevumus un tadā kartā dot pat zaudējumus. Skaidrā jeb netto peļņa ir tā, pēc kuņas jācenšas katram uzņēmumam, katram rūpniekam un tirgotājam, lai varētu eksistēt. Šādu netto peļņu jeb atlikumu cenšas iegūt ne tik vien rūpnieki un tirgotāji, bet ikkuņš darbinieks. Būtu aplami, ja teiktu, ka peļņa, kapitāla uzkrāšana ir vienīgais saimnieciska darbinieka mērķis. Daudzi strādā, lai palīdzētu saviem līdzcilvēkiem, citi — lai iegūtu slavu, godu, tomēr peļņa būs katra darba pamatos, jo bez peļņas nevar dzīvē eksistēt. Arī valsts saviem pilsoņiem cenšas sagādāt zināmu peļņu, valsts vadība normālu peļņas iegūšanu atbalsta un skubina arī kaut ko no tās atlicināt nebaltām dienām.

Kā mēs tiekam pie netto peļņas? Netto peļņa atkarīga no pārdošanas cenas. Jo augstāku cenu gūstam, jo drošāki varam teikt, ka vairāk nopelnam, vairāk atlicināsim. Tā rūpnieki un tirgotāji cenšamies pēc iespējas iegūt augstāku preču cenu, nereti nonāk sadursmē ar ļaudīm, kuņiem ir pretējas intereses, kas vēlas zemas cenas, t. i. ar patērētājiem. Jautājums būtu, kāda ir pareizā mēraukla pārdošanas cenu noteikšanai.

1) Augsta cena nevēlama jau pirmkart no pircēja viedokļa un otrkart arī pašam rūpniekam un tirgotājam tā var būt kaitīga: pircēji atturas no dārgās preces un samazinās apgrozījums. Otrkart, augstas cenas rada lielāku un lieku konkurenci, kas var radīt apstākļus, ka cenas nospiež pārmērīgi, pat zem pašizmaksas. Aiz šiem iemesliem un arī tāpēc, lai tautai būtu lētāka dzīve un lielāka labklājība,

valsts vara kaņo pret augstām cenām. Pret to dibinātas ierunas celt nevaram. Arī mūsu valdība deklarējusi, ka viņa necietis augstas cenas un cenu līmeni uz likuma pamata kontrolē Cenu inspektors. Nosakot savas pārdošanas cenas ar minētiem aizrādījumiem mums noteikti jāreķinājas.

2) Zemas cenas ir rūpnieka interesēs tai ziņā, ka pie zemām cenām palielinās apgrozījums un lielāks apgrozījums uzlabo kalkulāciju. Piemēram: telpu īre pie dubultotas ražības jeb dubultota apgrozījuma uz katru ražotās jeb pārdotās preces vienību iznāk uz pusi mazāka u. t. t. Ja cenas krītas pārmērīgi zemu, kā tas bija krīzes gados, tad iedzīvotājiem rodas vēl nopietnāks posts, nekā pie augstām cenām. Pie mums, kā lauksaimniecības valsti, pārmērīga cenu krišana krīzes gados apdraudēja visu tautas vairumu — lauksaimniekus. Cenas pasaules tirgū nokritās tik zemas, ka ražošana ne tik vien neatmaksājās, bet deva pat iztrūkumu. Tāpēc valsts varai bija pamats iejaukties un novērst šo ļaunumu. No pārāk zemām cenām cieta ne tik vien lauksaimnieki, bet arī citi ražotāji un visi tie, kam bija kādi preču krājumi, jo krājumu vērtība samazinājās, ražojumi bija jāpārdod zem pašizmaksas un radās zaudējumi. Mūsu valdība lielāko vērību piegriezta lauksaimniecībai, kā mūsu valsts galvenai ražošanas nozarei. Rūpniecības valstīs zemās cenas postīja rūpniecību un radīja lielu bezdarbu. Vācijā pret to kaņoja ar sindikāciju, resp. kontrolētu, veselīgu cenu politiku, kas deva iespēju rūpniekiem pastāvēt, sargājot tos arī no neveselīgas konkurences. Vairākas citas valstis centās apkaņot cenu sabrukumu, pazeminot savas valūtas vērtību, jo pie augstās valūtas ražotājiem nebija iespējams eksistēt.

3) No sacītā izriet, ka nav vēlamas nedz augstas, nedz zemas cenas, bet gan tādas cenas, kas segtu pašizmaksu ar zināmu peļņas tiesu. Kaut arī ne vienmēr, tomēr ļoti bieži ir iespējams nosacīt cenas uz pareizas kalkulācijas pamatiem. Bez pareizas kalkulācijas, kad nav

zināma ražojumu pašizmaksas, pareizu cenu noteiksana nav domājama un kļūdas nenovēršamas.

Galvenie elementi pašizmaksas aprēķināšanai rūpniecībā ir: 1) izejvielas, 2) darba algas, 3) ražošanas netiešie izdevumi, 4) tirdznieciskie izdevumi.

Ja kalkulejot pašizmaksu, preču cenas iznāk pārāk augstas, tad paceļas jautājumi, ko varam grozīt, kur varam ietaupīt. Piemēram, ja uz izejvielām iziet 50%, darba algām 20%, ražošanas izdevumiem 20%, tirdzniecības izdevumiem 10%, kur tad mēs varētu ietaupīt? Beidzamā laikā ir izdots dibināts mūsu valdības rīkojums algas nepazemināt. No saimnieciskā viedokļa varam tam pilnīgi piekrist. Ja šī gadījumā algas pazeminātu par 10%, tad mēs ražojumus palētinātu tikai par 2%, jo algas ir tikai $\frac{1}{5}$ daļa no pašizmaksas. Tādēļ lielākā vērība jāpiegriež tehnikas izmantošanai. Galvenais pašizmaksas pazemināšanas paņēmiens ir tehnikas izveidošana, darba mehānizācija un darba ražības pacelšana.

Ceturtnā punktā minēto tirdzniecības izdevumu procentuālais augstums ir stipri atkarīgs no apgrozījuma, jo lielāks apgrozījums ražošanas izdevumus procentuāli pazemina, kamēr izdevumi par izejvielām ir no apgrozījuma gandrīz neatkarīgi.

Attiecībā uz tirdzniecības cenām pircējs bieži ir tais domās, ka viņš maksā par dārgu, jo starp ražotāju un patērētāju ir nostājies starpnieks — tirgotājs, ar saviem izdevumiem un peļņas procentu. Lai mazinātu tirgotāju peļņu un spiestu tos pārdot lētāk, jau pirms kara ar privāttirgotājiem sāka konkurēt kooperatīvi, ar ko patērētāji paši sāka līdzpiedalīties tirdznieciskā apgrozībā. Daudzi kooperatīvi saucensību ar privāttirgotājiem neizturēja. Tie sāka apvienoties lielākās vienībās — kooperatīvu centrālēs, kas deva tiem stiprākus pamatus un arī lielāku konkurences iespēju.

Kā rūpnieka, tā patērētāja interesēs ir, lai prece ietu taisnāko un lētāko ceļu no ražotāja uz patērētāju. Rūpnieks caur to var gūt augstāku — un pircējs zemāku cenu. Kas prātis visērtāk un vislētāk preces piegādāt no ražotāja patērētājiem, tam būs tiesība eksistēt, jo tas būs tautsaimniecībai un valstij izdarījis labu pakalpojumu. Vai kooperatīvi veiks šo darbu labāki vai tirgotāji, to rādīs nākotne. Par tirdzniecību dzirdamas arī negatīvas atsauksmes: tirdzniecība esot sadrumstalota sīkos veikaliņos, kuņģiem pārāk mazs apgrozījums, un sakarā ar to augsts izdevumu procents un augstas cenas. No otras puses: paņēmieni pārsteigt publiku ar dažu preču sevišķi zemām cenām, lai atvilinātu pircēju konkurentam, tiek un šķiet arī tiks tirdzniecībā pielietots, to novērst grūti, bet jāaizrāda, ka dažs labs tirgotājs laizdams tirgū šādus publikas pievilkšanas priekšmetus aizmirst kalkulāciju un pašizmaksu un nonāk maksāt-nespējā.

Tirgotājus dažreiz apzīmē par spekulantiem. Visā vairumā tas ir nedibināti. Par spekulantu var runāt tikai tad, ja kāds tirgotājs mākslīgi dzen cenas uz augšu, piemēram, saņem savās rokās veselu preču nozari un preces nelaiž tirgū, kamēr nav panācis nodomātās cenas u. t. t. Šāda veida rīcība gan pie mums Latvijā nav parasta. Mūsu tirdzniecība visumā ir zolīda.

Par konkurenci vispār būtu jāsaka, ka konkurents, kas pareizi kalkulē ir daudz mazāk bīstams, nekā konkurents, kas nepareizi kalkulē jeb nekalkulē nemaz. Pēdējais nes ļaunumu ne tikai pats sev, bet it sevišķi savas nozares uz pareizas kalkulācijas nostādītiem konkurentiem, kaitējot tādejādi arī visai valsts normālai saimniecībai.

Tā kā tikai uz pareizas pārdošanas cenas mēs varam droši nostāties un eksistēt, tad kalkulācijai rūpniecībā un tirdzniecībā ir jāpiegriež izcila vērība. To prasa mūsu pašu intereses, to prasa valsts saimnieciskā politika.

A/S. „V. Ķuze” valdes priekšsēdētājs un direktors-rikotājs — Vilhelms Ķuze savā darba kabinetā

Fabrikas tagadējā vadība

Olga Ķuze

Olga Ķuze, dzim. Zeltiņš, dzimusi 1881. g. 6. martā, Rīgā. Viņas tēvs — kādas mazākas muižas rentnieks. Viens brālis Ķuzes kundzei, pazīstamais gleznotājs Zeltiņš, miris, otrs pazudis 1905. g. revolūcijā. Pēc elementārskolas pabeigšanas Olga Ķuze apmeklējusi rokdarbu kursus un kļuvisi rokdarbu skolotāja. Aprecejusies 1901. gadā.

Aktīvi piedalījusies visos vīra uzņēmumos gan pirms kara Rīgā, gan Maskavā un ar lielu interesi seko vīra tagadējam darbam, daloties ar viņu visos pienākumos. Ir akciju sabiedrības valdes kandidāte un fabrikas galvenā

Valdes loc. kandidāte
un galvenā kasiere —
O. Kuze

kasiere. Ņem līdzdalību Kuzes darbinieku kultūras un sporta biedrībā, visādi par šo biedrību rūpēdamās, kā arī no savas puses to materiāli pabalstīdama. Rūpējas arī par vispārīgu fabrikas darbinieku labklājības pacelšanu un ar savu labdarību un atsaucību darbinieku vajadzībām iemantojusi vispārēju cieņu.

O. Kuze bijusi ilggadīga biedre Latvijas Tirgotāju savienībā un dāmu komitejas priekšnieces vietniece. Tur daudz strādājusi. Sastāv par biedri arī Rīgas Latviešu Labdarības biedrībā. Ar viņas starpniecību vākti ziedojumi labdarīgiem mērķiem un sniegta palīdzība plūdos cietušajiem. Visus gadus ņēmusi dzīvu līdzdalību Brīvības pieminekļa ziedojumu vākšanā: gādājusi ziedojumu vācējus no fabrikas darbiniekiem un centīgākos apdāvinājusi vērtīgām balvām. Par šo darbību apbalvota ar Triju Zvaigžņu ordeni.

Valdes loceklis un tirdznieciskais direktors —
R. Veidemanis

Rūdolfu Veidemani ar V. Ķuzi saista attāla radniecība un pazišanās jau no bērnības dienām. R. Veidemanis dzimis Rīgā, 1887. g. 6. jūnijā. Pamata un vidusskolas izglītību ieguvis Rīgā. No 1911. g. līdz 1915. g. studējis Pēterpili, sākumā pedagogiju, vēlāk jurisprudenci Psihoneuroloģiskā institūtā. Sakarā ar darbību bēgļu kustībā studijas ar 1915. g. pārtraucis. No 1923. g. līdz 1928. g. studējis Latvijas Univeritātē tautsaimniecības un tiesību zinātņu fakultātē, kur beidzis ar cand. jur. grādu. 1922. g. janvārī apprecējies ar V. Ķuzes vecāko meitu Ernu.

Sabiedriskā darbā strādā kopš 1907. gada. Bēgļu kongresā Tērbatā 1917. g. ievēlēts Pēterpils Latvijas bēgļu apgādāšanas centrālkomitejā par valdes locekli. Aktīvi piedalījies Nacionālās Padomes organizēšanā Pēterpili. Pirmā Latvijas atbrīvošanas bataljona (t. s. Troickas pulka) dibinā-

šanas komitejas loceklis Samarā. No 1918. g. 11. novembra darbojas Rīgā. Latvijas valdības uzdevumā, sākot ar valsts nodibināšanu, noorganizējis Sociālo departamentu, vēlāko Darba un Tautas labklājības ministriju. Kā ministrijas departamenta direktors darbojies līdz 1924. gadam. Kā valdības pārstāvis vairākkārt deleģēts Tautu Savienības Starptautiskās Darba konferencēs Ženevā un citās valstīs. Sastādījis pirmos rakstu krājumus par Latvijas un starptautisko sociālpolitiku. No 1933. g. Komerccinātņu Institūta un vēlāk arī Rīgas Komerccintitūta lektors. No 1920. g. līdz 1925. g. bijis Latvijas Tirgotāju Savienības valdes loceklis un sekretārs; darbojies arī Latvijas Rūpnieku un Amatnieku savienībā, Latvijas Saimnieciskā biedrībā u. c. V. Ķuzes fabrikas darbinieku kultūras un pašdarbības izveidošanā darbojas jau ar 1924. g. Šinī darbā Veideminis sekmējis labas saskaņas nodibināšanos starp darbu un kapitālu.

Savus agrākā darbā gūtos ietaupījumus — dažus tūkstošus latus — Veidemanis 1923. g. iegulda sievas tēva uzņēmumā, ar to pirmā laikā sekmējot ražošanas mašīnu iegādi un darbības izkopšanu. Ar 1924. g. jūlija mēnesi Veidemanis atstāj vietu ministrijā un uzņemas kārtot un vest V. Ķuzes firmas juridiskās lietas. Šis uzdevums liek viņam dziļāki iepazīties ar uzņēmuma tirdzniecisko daļu, uzliekot vienmēr vairāk darba šinī nozarē, tā kā pēc studiju beigšanas ar 1928. g. viņam nākas jau uzņemties firmas tirdzniecisko lietu vadību. Labu tirdzniecisko attiecību izveidošanā ar fabrikas preču noņēmējiem Veidemanim piekrīt svarīga loma. 1935. g. 1. janvārī pirmā akcionāru sapulce ievēl Veidemani par sabiedrības tirdzniecisko direktoru.

No 1932. g. R. Veidemanis ir Rīgas Rotary kluba loceklis, darbojas Rīgas Tirgotāju biedrībā kā revīzijas komisijas priekšsēdētājs un no 1935. g. ir Latvijas tirdzniecības rūpniecības kameras loceklis. Darbojies publicistikā un ir Latvijas Preses biedrības biedris.

1932. gadā apbalvots ar Triju Zvaigžņu ordeņa III. šķ.

Valdes loc. un tehniskais direktors J. Muške

A./S. „V. Ķuze“ tehniskais direktors Jūlijs Muške dzimis 1893. g. 26. jūnijā. Vidusskolas izglītību un speciālas studijas konservatorijā — mūzikā un dziedāšanā — guvis Maskavā. Atgriezušos Latvijā, 1921. g. Muški kā zolo dziedātāju saista mūsu Nacionālā opera. Vasaras brīvlaikos viņš studiju nolūkos apceļo Vakareiropas valstis.

1924. g. J. Muške iepazīstas un saderinas ar V. Ķuzes jaunāko meitu Veltu. Laulības noslēdz 1924. g. oktobrī.

Vēl līgavainis būdams Muške, izlietādams vasaras brīvlaikus, sāk ar 1924. g. 1. jūliju līdzdarboties sava nākamā sievas tēva uzņēmumā.

Fabrika tanī laikā atklāj darbu jaunceltajā fabrikas korpusā un darba lauks palicis tik plašs un daudzpusīgs, ka V. Ķuzem vienam jau grūti visu to pārredzēt un vadīt. Viņš piesaista savā darbā J. Muški, tā arī savas vecākās meitas vīru R. Veidemani — lai būtu vairāk acu un roku no paša ģimenes locekļiem, kas visu redz un palīdz.

J. Muške ir strādājis kā grāmatvedis Maskavā „Sovnarchoza“ un šīnī nozarē jau piedzīvojis darbinieks. Bet vajadzība ir pēc palīga fabrikas darba tehniskās daļas uzraudzībai. J. Muške ar lielu citību un enerģiju sāk iepazīties ar viņam līdz tam svešo darba nozari, to pamatīgi studējot, izlietādams tam nolūkam visu savu no operas darba brīvo laiku. Jau darbības sākumā J. Muške ienes jaunajā darbā arī daudz ko savu. Izlietādams savu mākslinieka darbā izkopto gaumi un ārzemju ceļojumos novērotos paraugus, viņš lielu vērību piegriež fabrikas ražojumu ārējā ietērpā glitumam, mākslinieciskai izkopšanai un izdaiļošanai, tāpat arī fabrikas veikalu izbūvei pēc Vakareiropas stila, pieaicinādams šai darbā arī daudzus labākos Latvijas māksliniekus-speciālistus, tā kā V. Ķuzes fabrika arī šīnī ziņā ar laiku uzrāda izcilus sasniegumus.

Darba noorganizēšanas ziņā J. Muške pilnīgi iekļaujas fabrikā ievadītajā garā: rūpējoties par darbinieku labklājību, viņu kulturālā līmeņa pacelšanu, lietderīgu atpūtas laika izmantošanu u. t. t., bet reizē ar to arī prasot apzinīgu darbu un uzņemto pienākumu pildīšanu.

Šīnī sakarībā J. Muške dzīvi piedalās fabrikas darbinieku kultūras un sporta biedrības darbības izkopšanā un it sevišķi sporta noorganizēšanā.

Darbs fabrikā saista J. Muški arvien vairāk, tā 1927. g. rudenī viņam nākas izstāties no darba operā un ziedot visus savus spēkus darbam fabrikā, sevišķi darba tehniskās daļas vadībai. 1935. g. 1. janvārī pirmajā akcionāru sapulcē J. Muški ievēl par fabrikas tehnisko direktoru.

Privātā dzīvē J. Muške atradis laiku un iespēju sekmēt arī sabiedrisko darbu, ir biedrs dažādās biedrībās un organizācijās, starp citu jaunās Rīgas rūpnieku biedrības valdes loceklis, 5. Rīgas aizsargu pulka saimniecības daļas priekšnieka palīgs u. t. t.

Mednieku un makšķernieku sporta saime pazīst J. Muški kā centīgu dalībnieku sporta gaitās un kā enerģisku līdzstrādnieku sporta biedrību darba vadībā un noorganizēšanā.

Valdes loc. kand. un techn.
dir. palīgs — J. Turauskis

Jānis Turauskis dzimis 1899. g. 3. maijā, Nītaures pag. Pirmo izglītību baudījis Akenstakas pagastskolā, pēc kam turpinājis mācīties Rēveles reālskolā. Vēlāk studējis 2 gadus Latvijas Universitātē inženierzinātņu fakultātē.

Savu darbību Ķuzes fabrikā Jānis Turauskis uzsāka kā kalkulators 1926. gadā, un šo darbu ar sekmēm strādādam iepazinies plašāki ar fabrikas tehniskiem darbiem un ražošanas gaitu, tā iegūdam plašas zināšanas savā darbā. 1935. g. akciju sabiedrības dibināšanas sapulcē ievēlēts par valdes loc. kandidātu un ar šo laiku iecelts par tehniskā direktora palīgu.

Līdztekus pienākumiem fabrikā, darbojies fabrikas darbinieku pašdarbības izkopšanā un kultūras darbā. Ir viens no fabrikas darbinieku biedrības dibinātājiem.

Sabiedriskā darbā J. Turauskis darbojas jau no 1915. g., palīdzēdams noorganizēt bēgļu apgādāšanu Rēvelē un tās apkārtnē. 1919. g. brīvprātīgi iestājies Latvijas nacionālajā armijā. Bijis 1. Liepājas kājnieku pulka izlūku rotas jaunākais virsnieks, Plānupes un apkārtnes komandants, Kurzemes divīzijas kaŗa cenzūras priekšnieks. Kaŗa dienestu beidzis 2. Ventspils kājnieku pulkā.

V. Ķuze personīgā un ģimenes dzīvē

Ķuzes personīgais dzīves gājums aptver stipri dažādus mūsu tautas un valsts dzīves pārdzīvojumu laikmetus, gan saimnieciskās un sabiedriskās dzīves pirmā straujākā uzplaukuma, gan tautas lielo ciešanu periodu. Tagadējais tautas spēku atraisīšanās laikmets ir devis iespēju viņa radošam garam izpausties vispilnīgāki.

Ķuzes devīze arvien ir bijusi audzināt sevi, savus tuviniekus un darbiniekus par derīgiem sabiedrības locekļiem. Viņš cenšas pareizi izprast laikmeta uzdevumus un prasības. Ar savu personīgo piemēru, apsvērtiem padomiem un iecietību viņš vienmēr prot dažādos sarežģījumos ienest līdzsvaru un uzturēt vienības un sadraudzības garu. Pat visgrūtākos dzīves gadījumos, kad ne reti cilvēki nonāk izmisumā un vairs neprot paredzēt glābšanās ceļu, nekad nezaudē skaidru domāšanu un reālu skatu, nekad nezūdās un neizsamist. Pakāpeniski un ar lielu pacietību viņš pārvarējis dažādas grūtības un dzīves likstas, vienmēr uzturējis mošu garu un ticību saviem spēkiem un līdzcilvēkiem.

„Mēs strādāsim un — strādājam“. Tā ir viņa atbilde pārbaudījumu gadījumos pašam sev un tiem, kas šaubas par nākotni. Šie skarbie vārdi iznīcina katru pagurumu un rada prieku. Darbā ierodas ik rītus agri, līdz ar pārējiem kantora darbiniekiem, bet darbus beidz bieži vien pēdējais. Pārlūko un seko darbiem fabrikā, svarīgākos uzdevumus izpilda personīgi, bet arī mazāk nozīmīgos labprāt ieskatās.

Ķuze ļoti ciena lietu dziļāku pārdomāšanu, jautājumu analīzēšanu, bet viņam nepatīk gaŗas runas un tukšas plāpas. Ja jautājumi pārspriesti un slēdzieni atrasti — mīl noteiktu rīcību un konzekventu izdari. Lasot referātus un

V. Ķuze ar kundzi savas ģimenes vidū. Stāv no labās: mazdēls Juris Veidemanis, mazmeita Inta Muške, meita Erna Veidemanis, znots R. Veidemanis, meita Velta Muške, znots J. Muške un mazmeita Vija Muške

runājot sapulcēs, viņa paša izteicieni ir īsi, bet saturīgi, kolidolīgi.

Atsaucīgs katram derīgam un labam pasākumam, kas to arī neierosinātu, vai viņa tuvinieki, darbinieki jeb arī organizācijas. Par to liecina plašie ziedojumi, ko viņš sniedzis un sniedz vēl tagad.

Ķuze uzskata, ka tikai tas cilvēks var īsti priecāties, kušs pazīst darbu un ar sirsniņu strādā. Viņa parastais izteiciens ir: „Strādā kā zirgs un ligsmojies kā ķēniņš“. Viņš pats labprāt redz apmierinātu, priecīgu cilvēku un, cik vien var, šo prieku un apmierinātību rada.

Istu prieku atrod darbā. Viņš saka: „Darbs pats par sevi var būt prieka avots. Krietni padarīts darbs rada labsajūtu ne tikai tiem, kam tas darīts, bet arī tiem, kas to dara. Nav no svara kādu darbu un kuŗā vietā mēs viņu strādājam. Katrs apzinīgi padarīts darbs ir svetīgs. Man ir pārliecība, ka labs amatnieks ir vairāk vērts kā slikts profesors. Pirmais paveic derīgu darbu, otrs runā tukšā auditorijā.“

Ķuze mīl dabu un saprātīgas izpriecas. Brīvo laiku labprāt izmanto lietderīgiem atpūtas ceļojumiem. Ilgus gadus jau nodarbojas ar medībām un makšķerēšanu. Šādā nolūkā vairākkārt apceļojis visu Latviju. Pazīst katru Latvijas jaukāko vietīņu, mežus, upes un upītes, zina kad un kādu lomu mednieks vai makšķernieks var kur atrast. Kā veselīga sporta centīgu pabalstītāju, Latvijas Makšķernieku B-ba to iecēlusi par savu goda biedri. Vairākkārt bijis arī ārzemēs, apmeklējis lielākās rūpniecības un tirdzniecības izstādes, meses un ārzemju rūpniecības, tā iepazīdamies ar jaunākiem sasniegumiem savā un ar to saistītā darbā. Veselības kopšanai pa mēnešam šad un tad pavadījis arī ārzemju kurortos.

Plaši pazīst un seko arvien savai aroda literātūrai. Daudz lasa latviešu daiļliterātūras darbus. Seko gandrīz visiem jaunākiem izdevumiem. Labi pazīst ne tikai vecāko, bet arī jaunāko latviešu rakstnieku darbus un par katru rakstnieku viņam ir savs spriedums. Uzkrājis arī prāvu personīgu bibliotēku, kuŗa galvenām kārtām sastāv no latviešu rakstnieku darbiem, arī zinātniskie darbi viņa bibliotēkā ieņem redzamu vietu. Saprot un ciena labu humoru un humoristus. Viņa dzīvoklī redzami daudz latviešu gleznotāju darbu: Purvīts, Liberts, Jaunsudrabiņš, Kuga, Kūlainis, Vimba u. c.

Ķuze labprāt satiekas ar latviešu rakstniekiem, māksliniekiem un kultūras darbiniekiem. Viņš pats ar kundzi un citiem tuviniekiem bieži redzams mūsu operā un koncertos, apmeklējot labākās teātra izrādes, mākslas izstādes u. t. t., var teikt, visumā dzīvo līdz latviešu kultūras centieniem.

1935. g. 6. septembrī V. Ķuze nosvētīja 60. dzimšanas dienu, kuŗā viņš saņēma daudz cildinošu apsveikumu. Valsts Prezidents Dr. K. Ulmanis viņu sveica sekojošiem vārdiem: „*Ar patiesu cieņu apsveicu Jūs 60 gadu šūplu svētku dienā un no sirds novēlu Jums sekmes un panākumus arī turpmākajā dzīves posmā, arvien strādājot mūsu atjaunotās Latvijas saimniecisko pamatu stiprināšanas darbā un ejot šī svētīgā ceļa virzienā tai neatlaidīgā censonā garā un nenogurstošā sparā, par kuŗu viscildenāko liecību dod Jūsu lielā uzņēmuma sasniegumi.*”

V. Ķuzes fabrikas darbinieki šai dienā sumināja savu gādīgo un taisnīgo šefu, nodziedot V. Graubiņa šim gadījumam komponēto apsveikšanas dziesmu: „Sveiks, dižais gaviļniek“, viņa draugi — cēlu un atsaucīgu cilvēku, bet valsts un sabiedriski darbinieki — liela darba darītāju.

Ķuzi ar viņa ģimeni un radniekiem vieno ciešas saites. Viņa gādība par tuviniekiem ir vienmēr bijusi sirsniņas pilna. Savus bērnus — meitas Ernu un Veltu, — viņš jau no mazotnes audzinājis vienkāršībā un, tāpat kā sevi, darba mīlestībā. Devis tām pienācīgu skolas izglītību. Abas meitas beigušas ģimnaziju. Vecākā meita Erna bez tam studējusi Maskavā un Rīgā vispārējo medicīnu. Vēlāk nobeigusi Latvijas Universitātes medicīnas fakultātes zobārstniecības nodaļu. Praktizējusi Rīgā kā ārste zobu slimības. Apprecējusies 1922. g. Tēva uzņēmumos dažādos palīgdarbos līdzdarbojusies jau agrā bērnībā. Tagad strādā akc. sab. kantorī kā kasieres palīdze. Jaunākā meita Velta tāpat jau no agras bērnības pazīst darba pienākumus. Apprecējusies 1924. g. No 1929. gada strādā tēva uzņēmumā kā kasieres palīdze.

Fabrika un darbinieki

Kulturālais darbs un pašdarība

„— tikai no labi atalgotas, sociāli nodrošinātas un apmierinātas strādniecības rūpnieks var gaidīt apzinīgu, ražīgu un sekmīgu darbu“ — raksta V. Ķuze. Un tiešām — pareizi saprasta interešu kopība starp darba devējiem un strādniekiem aizvien ir valdījusi Ķuzes uzņēmumā. Jau tad, kad par šādām attiecībām vēl nedomāja un nesapņoja, Ķuze ar dziļu sociālpolitisku izpratni meklēja jaunu pieeju savām attiecībām ar fabrikas strādniekiem. Šis darbs ir nesis augļus. No tā ir guvuši kā strādnieki, tā darba devēji.

Fabrikas gādība par strādniekiem vispirmā kārtā izpaužas darba telpu higiēniskā iekārtojumā. Strādnieku ģērbtuves ar dušām un roku mazgājamām telpām, plašās, gaišās, labi ventilētās darba telpas, tīrība un kārtība darbā, tas viss veicina darba prieku, ražīgumu un paceļ ražošanu kvalitāti.

Algas V. Ķuzes uzņēmumā aizvien ir bijušas augstākas kā daudz citos uzņēmumos: „Augstas darba algas, ja tās nesadārdzina ražošanu — ir katras valsts un tautas labklājības pamats“ — saka V. Ķuze un šos savus principus arī realizē. Un ja savā runā 1929. gadā, atklājot jauno fabrikas korpusu, V. Ķuze teica: „Mans uzņēmums ražos labu preci, es apmierināšos ar mazu peļņu un maksāšu saviem darbiniekiem iespējami augstas algas“ — tad tagad varam konstatēt, ka šie viņa vārdi ir piepildījušies.

Fabrikai pieder vairākas apkārtejas dzīvojamās ēkas. Šais ēkās, par cik tās atbrīvojas no privātiem īrniekiem, piešķir dzīvokļus fabrikas darbiniekiem.

Jo sevišķa vērība piegriezta strādnieku pašdarbībai ārpus darba laika. Cik un kādā vien veidā bijis iespējams, fabrikas vadība ir darijusi visu, lai savu darbinieku brīvlaiku padarītu patīkamu, kulturāli vērtīgu, dodot telpas strādnieku pašdarbībai, piešķirot fabrikas automašīnas ekskursiju un citām vajadzībām, un materiāli pabalstot pasākumus, kur strādnieku pašu spēki vien izrādītos par vājiem (bibliotēka, koris, sports, atpūtas nams u. t. t.)

Sākumā par fabrikas kultūras darbu rūpējās pati fabrikas administrācija, bet strādnieku skaitam pieaugot, radās vajadzība pēc kāda organa, kas regulētu un virzītu strādnieku pašdarbību kultūras un mākslas laukā.

Strādnieku pašdarbības pirmie celmlauži bija darbinieki Kārlis Konrads, Jānis Upmalis, Roberts Vitols, Vilis Šulcs, Kārlis Dzintars, Kārlis Hofmanis, Arturs Puķīts, Alberts Freimanis, Augusts Jēkabsons, Ferdinands Cinovskis, Arvids Palkaus, Voldemārs Šmidts. Uz sava personīgā riska viņi aizņēmas Ls 200.— un sarīkoja pirmo darbinieku izrikojumu L. Ģildes zālē 1924. gadā. Izrikojums deva atlikumu, ko izlietāja nošu un mūzikas instrumentu iegādei. Tā radās fabrikas darbinieku orķestris.

1924. gada 25. jūlijā sanāca fabrikas darbinieku sapulce, kuņā ievēlēja bibliotēkas komisiju (kuņū vēlāk pārdevēja par kultūras un bibliotēkas komisiju) ar dir. Rūdolfu Veidemani, kā priekšsēdētāju. Komisijā vēl darbojas: Nikolajs Upenieks, Jānis Upmāls, Arturs Puķīts, H. Kūmiņš un M. Baumanis. Par pirmo bibliotēkaru ievēlēja J. Upmāli.

Bibliotēku atklāja 1924. g. 5. novembrī. Grāmatu iegādei sākumā V. Ķuze dāvināja Ls 1.000,—, un pēc tam vairākkārtīgi lielākas summas bibliotēkas papildināšanai. Arī Kultūras fonds atbalstījis bibliotēku ar Ls 500,—. Bibliotēkā pašlaik skaitas ap 2.000 sējumu un to vada Dāvids Ķi-

purs. Grāmatas apgrozas caurmērā 10 reizes gadā, kas liecina, ka bibliotēka atradusi ceļu pie lasītājiem.

1924. gadā nodibinājās koris ar prof. Paulu Jozuusu kā diriģentu. Vēlāk kori vada diriģ. Teodors Kalniņš un beidzamā laikā — diriģ. Alfreds Žagars. Koris piedalījies dziesmu svētkos, „Atdzimšanas dziesma“ sarīkojumā, kā arī gandrīz visos darbinieku sarīkojumos. Koŗa, kā arī orķestra diriģentu algošanu uzņēmusies un visu laiku izdara fabrika.

1937. gada janvārī Latvijas Konzervatorijā koris nosvinēja savu 10 gadu darbības atceri. Tā paša gada marta mēnesī koris uzstājas Rīgas rādiofonā. Par koŗa dziesmu izpildījumiem presē bija cildinoŗas atsauksmes.

Kultūras komisija rūpējas arī par priekŗšlasījumu rikoŗanu. Lasīti referāti par saimnieciskiem, kulturāliem, sporta un sociālpolitiskiem tematiem.

Fabrikas darbinieki — teāŗta mākslas mīloŗāji — nodibinājuŗi dramatisķu pulciņu, sākumā reŗisora Kr. Lindes, vēlāk Dombrovsķa-Dumbŗāja u. c. vadībā, kas bez gadskārtējiem fabrikas darbinieku izriķojumiem (Amatu biedrības zālē) devis arī viesizrādes provincē. Tagad dramatisķo pulciņu vada fabrikas darbinieks (meistars) Alfrēds Slaņķis. Ikkatros Ziemassvētkos bērniem riko eglītes vakarus, kuŗos bērnu apdāvināŗanā aktīvu daļību vienmēr ņem V. Ŷuzes dzīves biedrene.

Darbojuŗas mācības grupas: valodu — latvieŗu, angļu, vācu, un arī rokdarbu un matemātikas grupas.

Ekskursijas rikoŗas uz mūsu dzimtenes skaistākām vietām, muzejiem, izstādēm — ikgadus vairākas.

1928. gadā Kultūras un bibliotēkas komisija pārveidojās kultūras biedrībā. Darbībai paplaŗinoties ar dažādām sporta nozarēm, 1932. gadā biedrība pārdevējās par „V. Ŷuzes darbinieku kultūras un sporta biedrību“. Biedrība pulcē ap sevi lielāko daļu V. Ŷuzes fabrikas darbiniekus un tās mērķis — veicināt savu biedru gārīgo attīstību un veselības kopŗanu.

Sporta nozarē biedrība guvusi ievērojamus panākumus. Biedrības futbola komanda ņemusi dalību oficiālās līgas spēlēs un savā klasē izcīnījusi pat meistara nosaukumu. Volejbolā un basketbolā sekmīgi piedalās sieviešu un vīriešu komandas, kas sacentušās arī ar vairākām ārzemju vienībām. Vēl minamas dažādas spēles — novuss, galda teniss, šachs u. c., kurās biedrības biedri ņem dzīvu dalību. Spēlēs un vieglatlētikā sacenšas ar dažādu biedrību un uzņēmumu sporta pulciņiem. Ziemā rīko slēpošanas kursus un izbraukumus ar slēpēm. Biedrība sastāv attiecīgu sporta nozaru savienības par biedru.

Sākot ar 1935. gadu fabrikas darbiniekiem par lētu maksu tiek gatavota pusdienas zupa. 1936. gadā V. Ķuzes darbinieku kultūras un sporta biedrība atvēra pati savu ēdienu veikalu Krāsotāju ielā 25, kurā darbinieki var dabūt labas un lētas pusdienas un bezalkoholiskus dzērienus. Darbiniekiem ikdienas izsniedz apm. 150 porcijas zupas un citus ēdienus. Telpas nelielas, bet glītas; radio mūzika.

Visus biedrības kultūrālos un sporta pasākumus labi veicina fabrikas speciāli šim nolūkam celtā sporta un kultūras zāle, kurā atklāja 1934. g. 17. novembrī. Zāli atklājot, ministrs A. Bērziņš teica runu, kurā raksturoja attiecības starp V. Ķuzes fabrikas strādniekiem un darba devējiem šādiem vārdiem: „Jāizsaka vēlēsšanās, kaut latviešu zemē katrā rūpniecībā, kur stopas darba devējs ar darba ņēmēju, rūpnieks ar strādnieku, šī saticība būtu tāda pati, kāda valda šais telpās, šai namā. Tad mēs nejustu starpību starp darba devēju un darba ņēmēju, mēs redzētu darba kolēģas — vienu, kas rīko un vada, citus, kas izpilda. To gribētos redzēt visā mūsu jaunajā Latvijas dzīvē.“

Vasaras atvaļinājuma pavadīšanai biedrība saviem biedriem sākot ar 1929. gadu irē atpūtas namu, sākumā

Darbinieku jaukts koris ar diriģentu A. Žagaru

Dažas ainas no darbinieku kulturālās dzīves. Attēlā: kora izbraukums ekskursijā, virslīgas futbola komanda, sieviešu volejbola komanda, bibliotēkas lasītava un atpūtas nams Inčukalnā

Cēsis, vēlāk Inčuklanā, Gaujas leņā, bet tagad Asaros. Kārtējo divu nedēļu atvaļinājumu darbinieki par mazu atlīdzību var pavadīt atpūtas namā. Darbinieku aizvešana un atvešana notiek ar fabrikas auto uz fabrikas rēķina.

Visi šie biedrības pasākumi prasa samērā prāvus līdzekļus, kas sastādas no biedru maksām, izrikojumu un loteriju ienākumiem un ziedojumiem. Jāatzīmē, ka no visiem strādnieku pašdarbības gada izdevumiem, kas dažos gados uzkāpj līdz Ls 10.000,—, apm. pusi vienmēr sedz fabrikas vadība.

Darbinieku jūras aizsargu vienība

Strādnieku pašdarbības veicināšanā, bez jau agrāk pieminētiem, aktīvu un ierosinošu dalību ņēmuši dir. Jūlijs Muške, dir. pal. Jānis Turauskis un darbinieki: Marija Bluķis-Kāsens, Zelma Ozols, Emma Baltiņš, Benjamiņš Zobs, Arvids Austriņš, Jānis Zvejnieks, Pēters Mednis, Kārlis Karnītis, Augusts Raubēns, Rolands Lielmanis, Alfrēds Fridrichsons u. c.

Par nopelniem biedrības labā par biedrības goda biedriem ievēlēti: Vilhelms Ūze, Olga Ūze, Rūdolfs Veidemanis, Jūlijs Muške un Marija Bluķis-Kāsens.

1933. gada pavasarī Ūzes darbinieki nodibināja savu aizsargu vienību — Jūras aizsargu grupu. Grupas ierosinātājs un dibinātājs bija fabrikas darbinieks Pēteris Mednis, rosīgs sabiedrisks un slimo kasu darbinieks. Ar saviem līdzekļiem un fabrikas vadības atbalstu uzbūvējis motorlaivu „Mednis“ 40 personām, kuŗa piesaistīta Jūras aizsargu organizācijā, un kuŗu komandē grupas vadītājs, stūrmaņvirsnieks P. Mednis. Motorlaiva izmaksājusi kopsummā ap Ls 4500,—. Aizsargu grupā sastāv tagad sekojoši darbinieki: P. Mednis, R. Vītols, A. Pīlādzis, K. Kārklīņš, A. Strazdiņš, J. Krūmiņš, V. Eglītis, J. Baltiņš, J. Bišofs un D. Ķipurs.

Darbinieku atsauksmes par attiecībām ar darba devēju

Fakti vienmēr runā visgaišāko valodu. Pievedam šē izvilcumus no strādnieku pārstāvju runām 17. novembrī 1934. g., kad Ķuzes fabrikā atklāja strādnieku jauno kultūras un sporta zāli:

„Savā ikdienas darbā jūtamies stipri vienota saime. Šis kopības gars mums neizzūd, bet nostiprinās. Mūsu attiecības ar mūsu darba devējiem pa šiem daudzajiem kopdarbības gadiem nav bijis neviena asāka nedz plašāka konflikta. Mēs fabrikas darbinieki arvien esam apzinājušies, ka mūsu kādreiz drupās triektā dzimtene ir varējusi par jaunu atzelt tikai ar rosīgu, centīgu un nesavtīgu darbu. To pašu redzam arī mūsu uzņēmumā, kas no samērā sīkas vienības 1920. g. ir kļuvis par lielu uzņēmumu. Laba idejiska vadība un labs darbs ir devuši šos panākumus. Mēs darbinieki apzināmies mūsu darba pienākumus, cenšamies dot labu darbu un redzam arī, ka mūsu darbu novērtē un saprot. Mēs, uzņēmuma darbinieki, nekad neesam jutušies tikai kā uzņēmuma ražošanas riki, kā mašīnas, bet gan redzam, ka mūs uzskata par līdzdarbiniekiem. Kādreiz Ķuzes kungs izteica savu iso, bet spēcīgo darbības programmu — „Mans uzņēmums ražos labu preci, es apmierināšos ar mazu peļņu un maksāšu saviem darbiniekiem iespējami augstas algas.“ Šie vadošie vārdi mūsu uzņēmuma vadību nav atstājuši arī līdz šim. Te redzam mūsu savstarpējās saprašanās pirmo ciešo pamatu. Mēs esam jutuši mūsu darba devēja gadību arī par veselības kopšanu un mūsu garīgās attīstības lietām, kas savukārt mūs nepārprotami ir tuvinājis.“

No kāda cita strādnieka runas: „Mūsu idejiskā darbība ir ritējusi vienmēr saskaņoti bez politisku uzskatu domstarpībām. Cik izprazdami, arvien esam turējuši augstu tiesos strādnieku uzdevumus — dot labu darbu, uzturēt labas un draudzīgas attiecības — stiprināt mūsu fiziskos un garī-

gos spēkus. Kā savā starpā, tā arī ar mūsu darba devējiem centamies arvien būt lojāli valsts pilsoņi. Tas mums līdz šim ir sekmējies un mums ir pilna pārlicība, ka pie tagadējām labvēlīgām valsts attiecībām sekmēsies uz priekšu vēl jo vairāk. Kaut esam mēs katrs savā darbā, bet visi mēs jūtamies kā viena darba darītāji, kuŗu mērķis mūsu darba vietas labklājība, mūsu labāka eksistence. Mūsu pārlicība, ka labāks darbs dod mums darbiniekiem arī labāku iespēju dzīvot, nav mūs pievīlusi, bet attaisnojusies.“

Ķuzes fabrikas svinību gadījumos vai darbinieku saņāksmēs atrodam daudz līdzīgu cildinošu vārdu, kas liecina, ka pievestie izvilcumi ir strādnieku masas domas.

Apbalvotie un ilgadīgie darbinieki

Ar Triju zvaigžņu ordeņa medaļu apbalvoti: Marija Bluķis, Antonija Jansons, Austrā Strazdiņš, Vallija Viro, Zuzanna Poļakova, Marija Anševits, Arvids Strazdiņš un Augusts Raubens.

Starptautiskā izstādē Antverpenē, 1930. g. par priekšzīmīgu darbu godalgoti ar diplomu darbin.: Anna Ozoliņš, Minna Krūmiņš, Emilija Roduss, Vilis Vikmanis; nod. vad.: Marija Bluķis, Emma Baltiņš; meist.: Pēteris Upmalis, Kārlis Konrads, Andrejs Ziberts un Nikolajs Upenieks.

Briseles Nacionālās Darba Izstādes Permanentā komiteja 1935. gadā šokolādes meistarū Nikolaju Rozenbergu apbalvojusi ar zelta goda zīmi.

Ja kādā uzņēmumā darbinieki strādā ilgus gadus un neizrāda tendenci mainīt darba vietu, tad tā ir zīme, ka šī uzņēmuma vadība un strādnieki sapratušies un atraduši kopējas intereses, kas tos saista savā starpā.

Darbinieku, kas V. Ķuzes fabrikā strādā ilgus gadus (10—25) ir apm. 25% no tagad nodarbināto skaita. Darbinieki, kuŗi reiz sākuši Ķuzes fabrikā strādāt, pa lielakai

Ilggadīgie darbinieki

Latvijas Pasaules Bankas filiāle Rīgā, 1938. g.

daļai tur arī paliek. Šis apstāklis lieku reizi pierāda, ka attiecības ar darbiniekiem uzstādītas uz veselīgiem pamatiem.

Ar lielu sirsnību V. Ķuze un viņa dzīves biedrene arvien piemin darbinieci Mariju Bluķis - Kāsens, kuņa ir fabrikas pirmā darbiniece un strādā fabrikā nepārtraukti no 1912. gada 18. novembra, tā tad tepat jau 25 gadus. M. Bluķis tagad ieņem atbildīgo ekspedīcijas vadītājas vietu un pilnā mērā ir apzīmējama kā uzticības persona. Līdz ar V. Ķuzi un viņa ģimeni pārcietusi visas viņu dzīves kopējās bēdas un priekūs. M. Bluķis ņem dzīvu dalību ne tikai fabrikas darbinieku, bet arī vairākās citās sabiedriskās organizācijās. It sevišķi dzīvu līdzdalību visus gadus ņēmusi Brīvības pieminekļa ziedojumu vākšanā, par ko apbalvota ar Triju Zvaigžņu ordeņa zelta medaļu. Fabrikas darbiniekos iemantojusi vispārēju cieņu.

Bez tam fabrikas vadītājs nekad neaizmirst arī savas dzimtenes — Zaubes pagasta tuviniekus un pazīstamos, no kuņiem fabrikā strādā tagad ap 25 personas.

Nākošajās lapaspusēs ievietotas to darbinieku ģimenes, kuņi nostrādājuši fabrikā ne mazāk par desmit gadiem.

Fabrikas preču transports: augšā 1921. g., apakšā 1936. g.

Ko saka par V. Ķuzes fabriku

Skats viesu grāmatā

V. Ķuzes uzņēmums no atklātības nekad nav vairījies, gan otrādi — fabrikas vadība centusies darīt visu iespējamo, lai jo plašāki iepazīstinātu sabiedrību ar darba gaitām, ar fabrikas labierīcībām, ar strādnieku stāvokli, ar sava darba principiem. Visos fabrikas darba svinīgos brīžos aicināta prese, sabiedriski darbinieki, — fabrikas darbība ir bijusi pieejama ikviena interesenta apskatei. Ekskursijas fabrikā ierodas vai ikdienas.

Pēdējo desmit gadu laikā fabriku apmeklējušas vairāk kā 40.000 personas, visvairāk skolu jaunatne. Maz būs to Latvijas skolu, kas vēl nekad nav redzējušas Ķuzes fabriku darbā. Dažās skolās kļuvis par tradīciju ikgadus savai izlaiduma klasei parādīt Ķuzes uzņēmumu.

Nevien skolas, — fabriku apskatījušas arī visdažādākās iedzīvotāju grupas — studenti, tehnikumu audzēkņi, mājturības skolu un kursu dalībnieki, kooperācijas un koppienotavu darbinieki, ierēdņi, kaņavīri,

Ilggadīgie darbinieki

tramvajnieki, citu fabriku strādnieki, brīvi sastādītas interesentu grupas. Arī ārzemju skolu ekskursijas (Lietuvas, Igaunijas, Somijas) un atsevišķi prominenti ārzemju viesi nav retums Ķuzes fabrikā.

Savus iespaidus par fabriku apmeklētāji atzīmējuši fabrikas viesu grāmatā. Tur rakstīti daudzi sajūsmas un apbrīnošanas pilni vārdi. „Daudz bijām par Ķuzes fabriku dzirdējuši, bet domājām, ka tā tikai reklāma“ — raksta Aglonas vidusskolas ekskursija. „Šodien tomēr pārliecinājamies, ka dzirdētais un lasītais vēl neizsaka visu, ko savām acīm redzējām.“ — „...biju pārsteigts redzot fabrikas labierīcību“ — atzīmējis viesu grāmatā Liepājas apgabaltiesas prokurors J. Gūtmanis. — „Divas stundas Ķuzes fabrikā sagādāja tik daudz pārsteigumu, ka visu redzēto nav iespējams aptvert“ — raksta red. J. Druva.

Fabrikas apmeklētāji visvairāk sajūsmināti par fabrikā valdošo tīrību un kārtību. „...neparasta tīrība“ (Saiķavas kalna skola), — „Tādu tīrību nebiju sagaidījis“, — „...fabrikā viss ir ļoti tīrs un gaišs“ (Liepnas II. latvju pamatsk.), — „...Sevišķi mums patīk strādniekiem ierīkotā nomazgāšanās no rīta stājoties darbā“. (Valkas pag. Ābeļu pamatsk.) No neskaitāmām tamlīdzīgām atsauksmēm atzīmēsim vēl dažas: „Mūsu vēlēšanās ir kādreiz strādāt tik priekšzīmīgi ierīkotā fabrikā un

M. MARTENS. A. MISIŅŠ. A. MISIŅŠ. B. ONOŠKO. A. OZOLIŅŠ. J. PAKALŅŠ. O. PENDERE.

H. PĒTERSONS. M. PIENKĀRTS. A. PĪLĀDZIŠ. J. PĪLĀDZIŠ. Z. POLAKOVA. P. PORITERŠ. O. PRIEDĪTE.

K. PRIEŽKALŅŠ. A. PURIŅŠ. A. PURVIŠKIŠ. A. RAUBENŠ. A. REIŅŠMIŅŠ. M. REIŅŠMIŅŠ. E. RODUŠ.

B. ROZENŠ. N. ROŽKOVA. E. RUDŽIŅŠ. A. RUTCIŅŠ. K. SERMUKIŠ. K. SEŠKIŠ. L. SILIŅŠ.

E. SPROGIŠ. A. STANKĒVIČŠ. A. STRAZDIŅŠ. O. STĪPNIĒKS. V. ŠKILSIŠ. V. ŠMIŅŠ. A. ŠTRAUCHŠ.

V. ŠULTCS. V. TILGAĻŠ. A. TŪTANŠ. A. TŪTANŠ. L. UDMALIŠ. P. UDMALIŠ. O. VANCĀŅŠ.

V. VIKMANIŠ. V. VITĀŠ. R. VITOLIŅŠ. R. VITOLIŠ. E. ZĀLIŅŠ. A. ZĪBERTS. M. ZVAIGZNIĒTE. I. ZVEJŅIĒKS.

Ilggadīgie darbinieki

labos higiēniskos apstākļos“ (Valsts Valmieras kurlmēmo skola), — „Tīrību un priekšzīmīgu kārtību iestādēs mēdz atrast tikai tad, kad gatavojas uz viesu saņemšanu. — Še, Ķuzes kunga vadītā iestādē, mēs šīs abas īpašības atradām bez iepriekšējas pieteikšanas“ (skol. Rempē).

Tīrība darba telpās konstatēta arī oficiāli. Kad 1927. gadā Rīgas pils. sanitārā revīzijas komisija apskatīja Rīgas ēdamvielu rūpniecības uzņēmumus, komisijas priekšsēdis starp citu ziņoja preseī: „No apskatītām šokolādes un konfekšu fabrikām vispriekšzīmīgākā ir Ķuzes fabrika ar jaunizbūvētām telpām, modernām mašīnām u. c. tehniskā labierīcībā. Grīda, sienas priekšzīmīgā tīrībā, strādnieki baltos ķiteļos. Fabrikā ierikota strādniekiem ērta ģērbtuve, ēdamzāle ar lasītavu.“

Latvijas Universitātes studenti līdz ar mācības spēkiem periodiski apmeklē V. Ķuzes fabriku. Sniedzam dažus izvilkumus no vec. doc. E. Lindemaņa vadībā rīkoto L. U. ķīmijas fakultātes studentu ekskursiju ierakstiem fabrikas viesu grāmatā: „...fabrika atbilst visām higiēnas un modernas tehnikas prasībām.“ (6. III. 25.) — „...ekskursija... ar lielu gandarījumu konstatē, ka latviešu uzņēmība un centība ir pārspējusi visas fabrikas šinī nozarē, izceldamās ar sevišķām labierīcībām strādnieku un darbinieku kulturālās un fiziskās attīstības veicināšanai.“ (1934. g.) Ķīmijas fak. farmācijas studenti, vec. doc. E. Lindemaņa vadībā, raksta, ka apmeklējusi fabriku „bija priecīga iepazīties ar labo tehnisko iekārtu un ražojumu augsto kvalitāti.“ Tamlīdzīgi atsaucas arī L. U. mācniekas fakultātes ekskursija doc. K. Tormaņa vadībā: „Ķuzes fabrika ar savu moderno iekārtu, ražošanas veidiem un ārkārtīgo tīrību atstāj ļoti patīkamu iespaidu.“ — Cita L. U. mācniekas fak. studentu grupa raksta: „Sakarā ar redzēto jū-

tamies pārsteigti par šīs rūpniecības moderno attīstību pašu zemē. Šie mūsu zemes ražojumi var pilnīgi konkurēt ar ārzemju izreklamētiem ražojumiem, par kuriem mēs izdodam vēltīgi kapitālu uz ārieni.“

Par fabrikas ražojumu kvalitāti apmeklētāji raksta: „Mēs arī novērojām, ka visi fabrikāti tiek pagatavoti no vislabākā materiāla“ (Valsts Jelgavas skolot. institūts). — „...pērkot V. Ķuzes ražojumus mēs iegūstam pirmā labuma precī, izgatavotu no vissvaigākām izejvielām, priekšzīmīgos higiēniskos apstākļos“ (Valsts Rīgas komercskola). — „Lai zeļ cēlais pasākums, tad reiz pienāks laiks, kad būsim atsvabināti no nederīgiem surogātiem!“ (Lubānas II. p. pamatsk.) Visai kompetenta ekskursantu grupa — Latvijas piensaimn. centrālās savienības instruktori — pēc fabrikas apskates ierakstījuši viesu grāmatā: „Svaigi izejprodukti, higiēniska apstrādāšana — garšo debešķīgi.“ — Rīgas „Rotary Club“ raksta: „Rūpniecības ražojumu kvalitāte atzīta — kā ārpuskonkurences prece, un cienīga ieņemt pasaules tirdzniecībā redzamu stāvokli.“

Ķuzes fabrikas priekšzīmīgā iekārta vērsusi uz sevi uzmanību. „Apbrīnojam šo moderno rūpniecības iestādi, Latvijas lepnumu.“ (Launkalnes I. p. pamatskola). — „Pateicamies par laipno uzņemšanu un iepazīstināšanu ar priekšzīmīgi iekārtoto fabriku“ — raksta Zemkopības ministrijas laboratorijas darbinieki. — „Mūs patīkami pārsteidza uzņēmuma plašais un priekšzīmīgais iekārtojums“ (Angļu valodas institūts). — „Ikreiz, kad uzturos dzimtenē, ar sevišķu patīku apmeklēju V. Ķuzes priekšzīmīgo uzņēmumu. Sūtņis Edg. Krieviņš.“

Doc. J. Apsītis atzīmējis: „Necerēti pārsteigts par Latvijas jaunās rūpniecības sasniegumiem, kādus uzrāda V. Ķuzes kunga fabrika, novēlu viskošāko uzplaukšanu arī

tālākā fabrikas darbībā.“ C/S „Konsums“ darbinieki, kooperatora A. Groskaufmaņa vadībā „... apmeklēja... Ķuzes fabriku un pārliecinājās, ka Ķuzes fabrikas izstrādājumu popularitāte Latvijas kooperatīvos ir panākta ar lielisko fabrikas tehnisko iekārtu, priekšzīmīgu darba disciplīnu un humānām attiecībām ar darbiniekiem.“

Daudzi citi sajūsmināti par uzņēmuma latvisko raksturu. Tā piem., Pasienes valsts pamatsk. audzēkņi un mazpulkabiedri, savu audzinātāju pavadībā apmeklējuši V. Ķuzes fabriku, raksta: „... nopriecājamies par latviešu skolotāja Ķuzes kunga lielo saprātu, drošo ķērienu dzīvē un tiem lielajiem panākumiem, kādus viņš sasniedzis.“ To pašu apliecina vēl daudzi: „Mēs priecājamies, ka mūsu tautieša V. Ķuzes uzņēmums tik priekšzīmīgi nostādīts“ (Rīgas pils. 20. pamatsk.), — „Strazdes pamatskola. Jūtamies kā savās mājās. Īstu latviešu viesmīlību sastapām.“ — „Varam būt sajūsmināti par latviešu centīgo garu un priekšzīmīgo saimniecību.“ (Jaunjelgavas pils. komercskola). — „Sajūsmināti par tautieša apbrinojamiem panākumiem ražošanā,“ — Latvijas Bankas darbin. grupa izsaka savu pateicību par laipno uzņemšanu. — Galvenās artilērijas noliktavas darbinieki novēl: „... čaklajam latvju rūpniekam Ķuzes kungam tādas pašas sekmes turpmākā darbā, tad ieslavētie ārzemnieki arī ekskursēs šurp mācīties.“ Codes Bērzmuižas pamatsk. skolēni un skolotāji atstājuši viesu grāmatā šādu ierakstu: „visvairāk patik mīļā, latviskā vienkāršība ar kādu tikām saņemti, gaišums, spodriba, dvesoši no katras telpas mums preti, labi nostādītais strādnieku stāvoklis.“ Fabrikas strādnieku un darba devēju labās attiecības pamanījuši arī ļoti daudzi citi apmeklētāji. „Telpas mājīgas un gaišas, strādnieki ar priecīgām sejām un ražojumi pārlieku gardi“ (Mārupes pamatsk.) — „Patei-

camies par laipno pretimnākšanu un par gādību par strādniekiem, kuŗa šē redzama darbā, bet ne skaļos vārdos.“ (Prodes skola).

Ar savu priekšzīmīgo iekārtu un kārtību, fabrika atstājusi uz jaunatni audzinošu un ierosinošu iespaidu. To savās atsauksmēs atzīmē, piem.: Kalsnavas II. pak. pamatsk.: „V. Ūuzes fabrikā esam mantojuši nevien priekšstatu par fabrikas iekārtu, bet arī dziļi izjustu prieku darbam, tirībai un kārtībai.“ — „Valsts Rīgas tehnikuma audzēkņi-ķīmiķi fabrikas apskatē ieguva daudz jauna un ierosinoša.“ — „...aizejam paņēmot līdz ierosinājumu mūsu turpmākai dzīvei.“ (Ventspils valsts komercskola).

Mums nav iespējams citēt visus tos jūsmīgos vārdus, kas lasāmi fabrikas viesu grāmatā. Aprobežosimies tādēļ vēl ar dažām īpatnējām atsauksmēm: „...esam bijuši viesos pie laipna un viesmīlīga saimnieka, kas savu namu tā pratis iekārtot, ka tas tīkams katram, kas pārkāpj tā sliksni“ — Ūaudonas 6 kl. pamatsk. „Pēc visa redzētā jau tā garšīgie Ūuzes ražojumi garšo vēl labāk!“ Tukuma apr. apv. pag. II. p. pamatskola. 1929. g. 23. aug.

Viscildenāko atsauksmi, kādu vispār var saņēmt rūpniecības uzņēmums, ir devusi darba inspektoru konferences ekskursija depart. direktora F. Rozes vadībā: „Mūsu visu vēlēšanās: Lai darba inspektori savās revīzijās visur atrastu tādus darba apstākļus, kā Ūuzes fabrikā. Darba inspektoru konference 2. un 3. jūnijā 1930. g.“

Skolu, biedrību un dažādu organizāciju resp. grupu kopskaitis, kas sākot ar 1924. g. apmeklejuši V. Ūuzes fabriku ir apm. 2000. To skaitā ne tikai latviešu, bet arī liels skaits citu tautību organizāciju.

Ieskatoties fabrikas viesu grāmatā redzama sabiedrības dzīvā interese par šo uzņēmumu. Tūkstošiem cildenu ierakstu izsaka apbrīnošanu un liecina par sirsnības un cienības jūtām pret šī uzņēmuma dibinātāju un vadītāju.

V. Ķuzes fabrikai piešķirtās godalgas

V. Ķuzes fabrika ar saviem ražojumiem piedalījies daudzās izstādēs, kur saņēmusi augstākās godalgas. Jau pirms kara Ķuzes ražojumi godalgoti Valkā, Pērnavā, Rēvelē (Tallina) un Vilandē (1914. g. — „Sudraba medalis“).

Pēc kara Ķuzes fabrikas ražojumi guvuši sekojošas godalgas:

1921. g. Starpt. zemkop. un rūpniec.	izstādē Rīgā	— Atzinības raksts
1924. g. Kurzemes lauks. un rūpniec.	„ Liepājā	— Zelta medalis
1926. g. III. lauksaimn. un rūpniec.	„ Liepājā	— „Grand Prix“.
1927. g. Lauksaimn. un rūpniec.	„ Jēlgavā	— „Zemgales goda krusts“.
1929. g. Latvijas ražoj. propogandas komit. skatlogu konkursā. .	„ Rīgā	— Goda diploms un Rīgas pilsētas goda balva — 2 kristāla vāzes.
1930. g. Starptautiskā . .	„ Antverpenē	„Grand Prix“
1930. g. Par glītu un iespaidīgu Latv. ražoj. demonstrēš. skatlogos	„ Rīgā	— Pirmās šķiras diploms
1931. g. Par glītu un iespaidīgu Latv. ražoj. demonstrēš. skatlogos	„ Rīgā	— Pirmās šķiras diploms
1931. g. Zemkop. Min. I. Latvijas ražojumu . .	„ Rīgā	— Pirmās šķiras atzinības raksts un Lielais Sudraba medalis.

1932. g. Palestīnas starptautiskā	izstādē	Tel-Avivā—	Augstākais diploms.
1932. g. Latvijas ražojumu	"	Rīgā	— Lielais zelta medalis
1933. g. Lauksaimniecības un rūpniecības	"	Jēlgavā	— Pirmās šķiras diploms un Lielais zelta medalis.
1934. g. Lauksaimniecības un rūpniecības	"	Liepājā	— Pirmās šķiras atzinības raksts un augstākā godalga „Ozola vaiņags.“
1935. g. I. turisma propagandas (Apcelo dzimto zemi) par „Turista“ šokolādi.	"	Rīgā	— Zelta medalis.
1935. g. Starptautiskā mājas mākslas „Arts au foyer“.	"	Parīzē	— „Goda Krusts“ un medalis.
1935. g. Starptautiskā	"	Briselē	— „Grand Prix“.
1936. g. Lauksaimn. un rūpniec.	"	Tirzā	— Zelta medalis.
1936. g. Lauksaimn. un rūpniec.	"	Ventspilī	— Augstākā godalga.
1936. g. Lauksaimn. un rūpniec.	"	Skrīveros	— Zelta medalis.
1936. g. Lauksaimn. un rūpniec. Latgales apgabala.	"	Rēzeknē	— Zelta medalis.
1936. g. Lauksaimn. un rūpniec.	"	Rūjienā	— Goda diploms.

Fabrika piedalījusies arī vairākās Latvijas ražojumu paraugu izstādēs, ko rīkojušas Latvijas sūtniecības ārzemēs (Berlinē — 1929. g., Londonā — 1930. g. u. c.) Preses atsauksmes par Ķuzes ražojumiem aizvien bijušas atzinības pilnas.

Sabiedrību interesē pareiza, īstenību izteicoša, veikalu reklāma, tā prasa objektīvu informāciju. Organizēta lietišķa ražojumu propaganda vairo ne tikai atsevišķa uzņēmuma, bet visu tautsaimniecisko preču apgrozījumu. V. Ķuzes fabrikas piekoptā reklāma ir sistemātiska un in-

Daļa no fabrikai piešķirtām godalgām

formatīva rakstura, galvenām kārtām, laikrakstos un žurnālos. Lielu vērību fabrika piegriež preču propagandai izstādēs. Tā piedalījies visās nozīmīgākās Latvijas un lielākās starptautiskās izstādēs. Fabrika piekopj arī mākslinieciski izstrādātu plakātu un filmu reklāmu. Visa reklāmas darbība ietverta sistēmā ar iepriekš izstrādātu izdevumu budžetu.

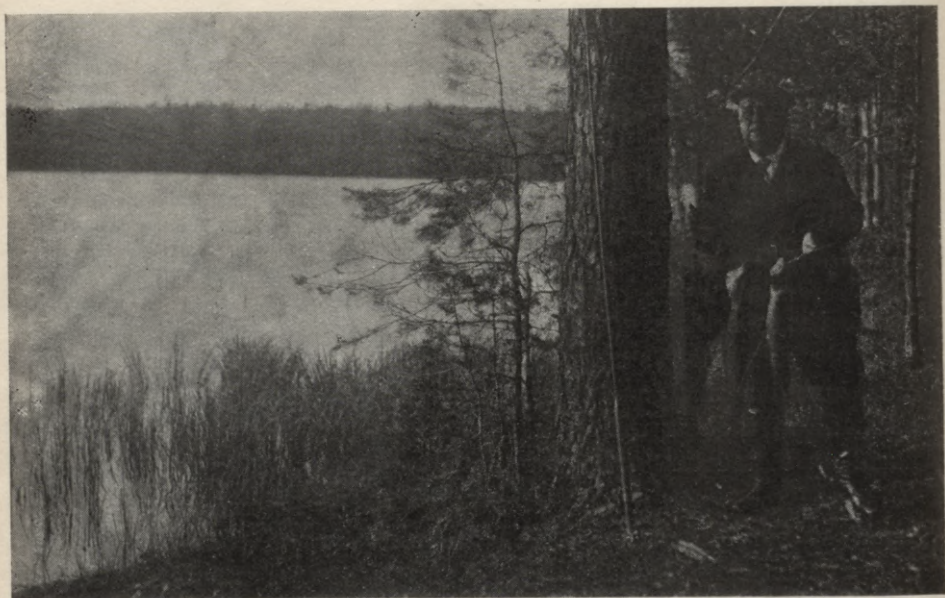
V. Ķuzes sabiedriskā darbība

V. Ķuzes sabiedriskā darbība ir plaša un daudzpusīga. Viņš piedalās daudzās sabiedriskās organizācijās un pasākumos, kur viņa zināšanas un spēki varētu nākt par labu vispārībai. Viņa sabiedriskā darbība iesākās šī gadsimta sākumā un tā tad turpinās tepat jau 35 gadus.

Ķuzes toreizējās darba vietas — O. Erbes fabrikas tuvumā — pie tā saucamā „Lielā pumpja“ atradās Kārļa Tūtera, vēlākā „Jaunās Dienas Lapas“ izdevēja, grāmatu veikals. Ķuze iepazinās un sadraudzējās ar Tūteru. Tūters darbojās kā valdes loceklis Ziemeļu palīdzības biedrībā, kas tolaik bija viena no lielākām savstarpējas pašpalīdzības organizācijām. Ķuze iestājās biedrībā par biedru un ar to iesākās viņa sabiedriskā darbība. Viņu ievēl par biedrības valdes locekli un kasieri un kā tādām tam nākas iepazīties ar ievērojamākām tā laika latviešu kredītiestādēm un to vadītājiem, jo biedrība savus diezgan prāvus brīvos līdzekļus noguldīja dažādās latviešu kredītiestādēs. Vairākās no tām arī Ķuze iestājās par biedru un līdz ar to ieguva plašākus sabiedriskus sakarus.

Drīz pēc tam Ķuze iestājās arī Jonatāna palīdzības biedrībā un kādu laiku darbojās Rīgas latviešu sabiedrībā kā izrikojumu komisijas loceklis.

Pašpalīdzības biedrībās tolaik notika stipras cīņas starp progresīviem un konservatīviem virzieniem. Darbība pašpalīdzības biedrībās bija laba skola mūsu vēlākiem sabiedriskiem darbiniekiem. Reti būs kāds no vecās paaudzes darbiniekiem, kuŗš nebūtu kādā agrākā palīdzības biedrībā aktīvi līdzdarbojies. Arī Ķuze tur iepazinās plašāki ar tautas vajadzībām un centieniem.

V. Ķuzes »Pētera loms« spiningošanā

Daudz ir to organizāciju, kuŗu darbā Ķuze ņēmis vairāk vai mazāk aktīvu daļību. Starp organizācijām, kuŗās viņš visvairāk darbojies, pirmā vietā mināmas saimnieciskās organizācijas — kredītiestādes un tirgotāju un rūpnieku biedrības. Šo aprindu darbiniekiem viņa saimnieciskās zināšanas un plašie piedzīvojumi bieži vien palīdzējuši daudz jautājumu objektīvi un lietderīgi noskaidrot. Sēdēs un sapulcēs parasti viņa padomus un norādījumus labprāt uzklausa un ievēro.

Jau no priekškaŗa laikiem viņš starp citu piedalījies sekojošās organizācijās: Rīgas Ziemeļu palīdzības biedrībā un krāj-aizdevu sabiedrībā, Jonatāna savstarpējā palīdzības biedrībā un krāj-aizdevu kasē, Latvijas amatnieku krāj-aizdevu sabiedrībā, Rīgas amatnieku krāj-aizdevu sabiedrībā, Rīgas namīpašnieku krāj-aizdevu sabiedrībā, Rīgas tirgotāju un rūpnieku savstarpējā kredītbiedrībā, Latvijas lauksaimniecības centrālbiedrības savstarpējā kredītbiedrībā, Rīgas Baltijas savstarpējā kredītbiedrībā.

Latvijas patstāvības laikā Ķuze sāk darboties vēl sekojošās kredītoorganizācijās: Vidzemes savstarpējā kredītbiedrībā, Kredītbiedrībā pie Latvijas tirgotāju savienības, Rīgas pilsētas savstarpējā kredītbiedrībā u. c.

Ķuze ņēmis dalību vairāk kā piecdesmit dažādās saimnieciskās, kulturālās un ar sabiedriskiem mērķiem saistītās organizācijās, no kuņām, atzīmējot raksturīgākās, minēsim: Rīgas latviešu biedrību, Latvijas rūpnieku un amatnieku savienību, Latvijas tirgotāju savienību, Rīgas tirgotāju biedrību, Latvijas saimniecisko biedrību, Saldvielu rūpnieku biedrību, agr. Rīgas tirgotāju kameru, Saimniecisko darbinieku apvienību, Rīgas namīpašnieku biedrību, Latvijas aeroklubu, Latvijas republikas autoklubu, Latvijas sporta biedrību, Latvijas skautu centrālo organizāciju, Brāļu kapu komiteju, Rīgas latviešu labdarības biedrību, Latvijas tuberkulozes apkarošanas biedrību, Latvijas bērnu palīdzības savienību, Jauņekļu kristīgo savienību „Imka“, Siguldas palīdzības un labierīcību biedrību, vairākas tautu tuvinašanās biedrības u. c. Goda biedrs: V. Ķuzes darbinieku kultūras un sporta biedrībā, Rīgas priekšpilsētas ugunsdzēsēju biedrībā, Sigul-

V. Ķuze medībās.
Azajds mežā garšo
lieliski

das brīvprātīgo ugunsdzēsēju biedrībā, Latvijas makšķernieku-sportsmeņu biedrībā.

Valsts, pašvaldības un sabiedriski-publikās iestādēs Ķuze līdzdarbojies: agrākajā Saimnieciskajā padomē, Fin. Min. muitas, nodokļu un dažādās citās komisijās, Rīgas pilsetas domē kā domnieks no 1930. g. līdz 1932. g.

Darbojas vēl tagad: Rīgas Biržas komitejā, Rīgas pilsetas diskonta bankā kā direktors, iecelts 1935. g., Vispārējā apdrošināšanas sabiedrībā nelaimes gadījumos, valdē ievēlēts 1927. gadā.

Kā Latvijas darba devēju delegāts piedalījies Starptautiskās darba konferencēs Ženevā 1930., 1932. un 1933. g. g., kurās apspriesti darba aizsardzības, apdrošināšanas u. c. svarīgi jautājumi.

Brīvības pieminekļa ziedojumu vākšanā ņēmis dzīvu daļību, darbodamies kā Brīvības pieminekļa komitejas 8. iec. priekšsēdētājs no 1929. g. līdz 1935. g., t. i. no komitejas darbības sākuma līdz pieminekļa atklāšanai. Kopā ar komitejas locekļiem un savas fabrikas darbiniekiem viņš panāca, ka 8. iec. komiteja ar savu darbību un savāktās summas lielumu ierindojās vienā no pirmajām vietām. Par centību ziedojumu vākšanā vairāki Ķuzes fabrikas darbinieki apbalvoti ar Triju Zvaigžņu ordeņa medaļām.

Periodiskā presē rakstījis par saimnieciskiem un sociālās politikas jautājumiem, par Starptautiskās darba konferences nozīmi, darbību u. t. t.

Par kalkulācijas jautājumu 1935. gadā sarakstījis plašāku darbu: „Kalkulācija rūpniecībā un tirdzniecībā“, kas pagaidām par šādu tematu ir vienīgais darbs latviešu valodā. Šai darbā Ķuze popularizē savu izstrādāto kalkulācijas metodi un sniedz rūpniekiem un tirgotājiem kompetentus norādījumus viņu praktiskā darbā.

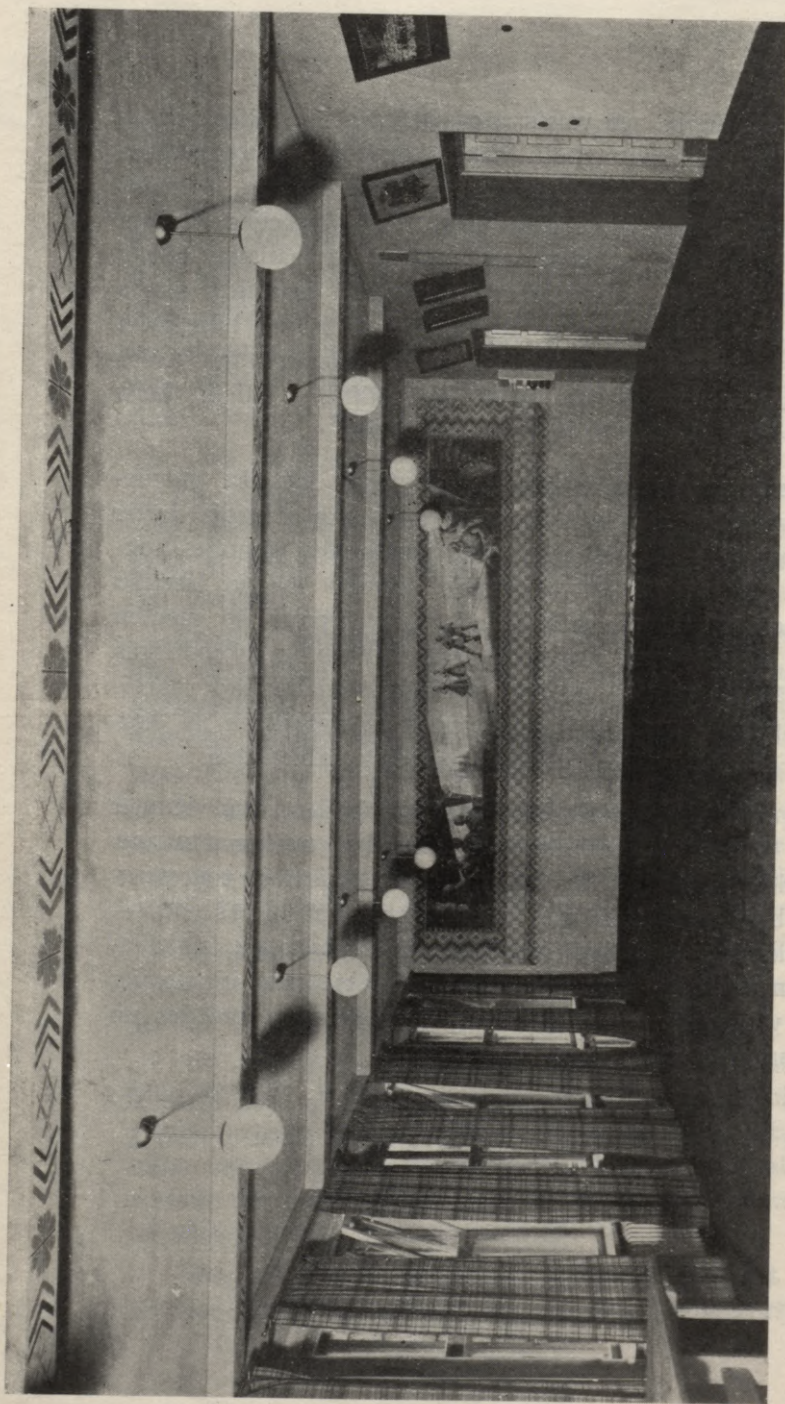
Ticis pie pārticības, Ķuze nenoslēdzas sevī, bet atbalsta, cik varēdams, labdarības organizācijas, lietderīgus sabied-

riskus pasākumus un valsts aizsardzību — ziedojis prāvākas naudas summas Brāļu kapu komitejai, Tuberkulozes apkaņošanas biedrībai, Uzvaras laukuma izbūvei, Latvijas aeroklubam, Aizsargu organizācijai, Kaņa aviācijas fondam u. c. Tāpat viņš atbalsta arī sportu, dāvinādams balvas kaņavīru, aizsargu, sporta biedrību un skolu jaunatnes sporta sacīkstēm. Vairākus gadus atpakaļ viņš ar saviem līdzekļiem Siguldas pilsētas labierīcībai izbūvēja priekšzīmīgu tenisa laukumu, kas izmaksāja vairāk par 5000,— latiem, kuņu viņš nodeva pilsētas valdei bez atlīdzības.

Domas par savu eksistenci un darbu latviešu rūpniekus savā laikā aizņēma tik lielā mērā, ka aizēnoja darbu vispārības labā. Atmest egoistisko noslēgtību, vienoties kopdarbībā un tā sekmēt personīgo labumu mācīja latviešu saimnieciskās dzīves vadītāji. V. Ķuze izprata šo mācību nozīmi un ar savu plašo un aktīvo darbību sabiedriskās organizācijās centies novērst latviešu saimniecisko darbinieku spēku apziņas trūkumu, pacelt to pašapziņu un daudzīnāto latviešu individuālismu pievērst sabiedrībai.

Organizācijās, kuņās Ķuze aktīvi darbojies, viņš vienmēr paudis lietpratību, iecietību un saderību, tā iemantodams visur cienību un daudz draugu. Izlīdzināšana, pretešķību novēršana, saskaņas meklešana — viņa raksturīgie centieni un ilgas. Atrast taisnīgu izlīdzināšanu un saskaņu starp personību un sabiedrību ir vienmēr Ķuzes vēlēšanās. Tādā garā viņš strādājis un pūlējies un guvis arī sekmes.

Par savu saimniecisko un sabiedrisko darbību Ķuze apbalvots ar Triju Zvaigžņu ordeņa 4. un 3. šķiru.

Jaunā zāle darbinieku kulturāliem mērķiem

V. Ķuzes nozīme Latvijas tautsaimniecībā

Sabiedrība novērtē atsevišķu darbinieku pēc viņa darba noderīguma, cik no tā vispārība gūst kādu labumu, cik viņš sekmē dzīves progresu. Par personām, kuŗas atrodas aktīvā darbā un savus spēkus turpina darbam ziedot, protams, nekāds galīgs novērtējums nevar būt, bet ja šī darbība turpinājusies ilgāku laiku, zināms spriedums iespējams pēc līdzšinējās darbības virziena un sasniegumiem.

No iepriekšējām nodaļām redzam, ka V. Ķuzes 40 gadu ilgā darbība ir aptvērusi vairākas nozares: paša rūpniecisko darbību, kuŗu viņš uzsāka 1897. g. 9. maijā, saimnieciskisabiedrisko, sākot ar 1900. g. un kulturālo un sociālpolitisko, kas iet līdzī visam viņa darbības laikam Latvijā.

Vilhelms Ķuze darbojies galvenām kārtām saimnieciskā laukā. Šīnī darbības nozarē viņa uzskati un darbība par saimnieciskās dzīves racionālu izveidošanu pieslējas tagadnes saimnieciskās dzīves reformatoru uzskatiem, teorētiski t. s. tautsaimnieciski organiskās teorijas paudējiem. Ķuzes saimnieciskās darbības virzienu, kā redzējām no iepriekšējām nodaļām, vada sekojoši principi: augsta preču kvalitāte — pašizmaksu sedzoša un mērenu peļņu nesoša cēna; racionāla ražošanas tehnikas izveidošana un darba mehanizācija, ar to pašizmaksas pazemināšana un ražības pāpacelšana; pareiza kulkulācija, laba darba organizācija un lietpratīga uzņēmuma vadība. Sociālpolitiskā laukā — darba algu iespējami augsts līmenis, krietnu un centīgu darbinieku sevišķa izcelšana; gādība par līdzstrādnieku brīvlaika racionālu izlietāšanu, darba prieka pāpacelšanu un veselības kopšanu. Ķuzes līdzšinējā darbība ir bijusi plašai sabiedrības

daļai zināma un pārredzama. Ar savu darbības virzienu saimniecībā un darbinieku dzīves apstākļu kārtošana viņš izveidojies par vienu no redzamākiem rūpniekiem Latvijā. Viņš veidojis savu plašo uzņēmumu, cenšoties iespējami tuvināties modernai un racionālai darba nostādīšanai, izceļoties ar to zināmā mērā par paraugu daudziem citiem uzņēmumiem. Savus uzskatus par darba labāku izveidošanu un atvieglošanu viņš nav paturējis tikai sev, bet centies tos popularizēt ne tikai saimnieciskās, bet jo plašās sabiedrības aprindās, rādīdams darbā to pozitīvos rezultātus. Šos sasniegumus viņa uzņēmumā redzejuši daudz tūkstošu apmeklētāju un devuši par tiem savu atzinīgo spriedumu. Šos darba apstākļus praksē redzot, visvairāk no tā guvusi Latvijas jaunatne, kas tai noder kā praktiskās dzīves skola.

Ķuze atzīst sabiedrības sprieduma un atbalsta lielo nozīmi katra saimnieciska pasākuma izveidošanā un ka darbs ir jāved par labu vispārībai. Viņš daudz nedomā par savas personīgās dzīves vajadzībām, par greznību, apzinādamies personīgo ērtību niecību pret radošo darbu vispārības labā. Viņu neviļina bagātība kā tāda, viņš cenšas tikai pēc nodrošināta stāvokļa, kā centīga darba vaiņagojuma. Ķuzes dzīves princips arvien ir bijis centība un krietnums. Darbam pēc viņa domām ir dziļi tikumiski pamati, tas ir cilvēka galvenais uzdevums, kas mūsu dzīvei dod saturu un mērķi, bet nevien eksistences iespēju. Apziņa par sava darba vērtību un nepieciešamību sabiedrībai, paceļ darba darītāju paša acīs, dara to citiem līdzvērtīgu un garīgi stipru.

Ķuzes uzskatus par darbu spilgti raksturo runa, kuŗu viņš teica savas fabrikas kādas jaunceltās ēkas iesvētīšanā 1929. gadā: „Sākumā mums bija jāuzsāk tukšām rokām, jo Latvija bija izpostīta. Ja iespējams bijis ko panākt, tad tas ir kopējs Latvijas darba tautas panākums un sekmes, jo viens cilvēks, lai cik tas spēcīgs un varens, nekādus kalnus negāzīs un neko nepanāks.

Igaunijas »Raudam« koris pēc fabrikas apskates atzīmē savus iespaidus viesu grāmatā

Ir jāstrādā visiem, tad tikai darbi iet uz priekšu un darbam ir panākumi. Ja mans uzņēmums strādā ar sekmēm un panākumiem, tad man ir iespēja nodrošināt un apbalvot savus darbiniekus. Es esmu centies to darīt, cik apstākļi to ir ļāvuši un gribu to arī uz priekšu darīt. Es gribu, lai mani darbinieki būtu Latvijā pirmie, bet nevis beidzami.

„Jāsaka, ir tiešām daudz strādāts, pūles ir pieliktas, bet es domāju, ka manam darbam sekmes bijušas tāpēc, ka bijuši izdevīgi apstākļi. Tos devusi mūsu brīvā Latvija. Es ceru, ka tas atbalsts un labvēlība, kas bijusi manai fabrikai līdz šim, pastāvēs arī uz priekšu, un tas dod man pārliecību, ka šī fabrika plauks un zels arī turpmāk, un ka arī mēs ievisim Latvijas vainagā vienu ziedu, kas dos Latvijai stiprumu un spēku, jo Latvija pastāv no atsevišķu pilsoņu centības un darba prieka. Ja Latvijā visi strādās un parādīs darba prieku un centību, tad Latvija būs spē-

V. Kuze (X) — Latvijas delegāts Tautu Savienības Starptautiskās Darba konferences plenārsēdē Ženēvā 1930. g.

cīga, stipra un laimīga. Es apzinos un domāju, ka mans uzdevums nav savu kabatu pildīt un iedzīvoties, bet mans uzdevums ir nostādīt šo fabriku priekšzīmīgi Latvijai par godu, lai šī fabrika būtu zieds Latvijas vaiņagā“.

Kuze pats savā darbā ielicis visu savu gribu, savu spēku, savu dvēseli. Ar uzticību viņš piegājis citiem un uzticību baudījis. Viņš centies saprast arī citu intereses un vajadzības, tādā kārtā savu labumu saskaņojot ar vispārības labumu. Viņš ticēja jaunai Latvijai, neskatoties uz postāžu, kādu viņš šeit atrada atgriežoties no bēgļu gaitām un tādēļ ieguva arī latvju sabiedrības uzticību, kas deva tam lielu spēku. Un še ir viņa panākumu laimes atslēga. Viņa saimnieciskā laukā ieturētie taisnie ceļi ir bijuši tuvākie, kas ved pie laba mērķa.

Kas vērojis mūsu darba dzīvi pēdējā laikā, tam būs jāatzīst, ka te redzamas jaunas ieskaņas un jauni virzieni, kas nākuši līdz ar lielo lūzumu mūsu valsts dzīvē. Beidzamos gados itin bieži jau dzirdams, ka diezgan daudz uzņēmēju ierīko saviem darbiniekiem dažādas labierīcības: bibliotēkas, atpūtas namus, klubus, ka nodibinas uzņēmumos kulturālā darbība, sporta vienības u. t. t. Kā fabriku īpašnieki svin svētkus kopā ar saviem ļaudīm. Ar prieku varam konstatēt, ka tagad šādas parādības vairs nav izņēmums, bet vispārīga parādība strādnieku un darba devēju savstarpējās attiecībās. Mēs esam atkal iegājuši tādā laikmetā, kad tikai darbs un centība, goda prāts un darba veiksmē ceļ cilvēku uz augšu. Šis atdzimšanas laiks atgriezis mūsu tautai vērtīgāko tikumu — darba mīlestību un centību. Darbs ir atkal pacelts augstumos, kā lielākā sabiedriskā vērtība, tikums un gods.

Ikvienam ir kautkas jāpurē vispārības labā. Nav domājama tāda valsts iekārta, kas tikai dotu, bet nekā neprasi. Personīgo un vispārības interešu saskaņa ir abpusīgas upurēšanas un arī abpusīgas iegūšanas sadarbība. Šeit nacionālais un sociālais uzskats nonāk uz vienas plāksnes — cīņā pēc nacionālas taisnības. Kas tagad ir nācis agrākā absolūtā egoisma un tautu šķeļošā šķiru naida vietā?

V. Ķuze (X) Ženēvas konferences darbā 1932. g.

Uz šo jautājumu savā runā 6. septembrī 1935.g. atbild Tautas Vadoņa tuvākais palīgs strādnieku lietu kārtošanā, sabiedrisko lietu ministrs A. Bērziņš: „Tas ir nacionālās valdības uzmodinātais un augšā celtais latviešu goda prāts, latviešu nacionālā taisnības apziņa, sirdsbalss, kas liek sniegt atbalstu tam, kam grūtāki klājas.“
...„No liela svara ir, lai uzņēmēji un strādnieki labprātīgi sadodas rokas kopējā darbā un lai katrs nepiespiesti pilda vairāk nekā no viņa prasa likuma vai priekšraksta burts.“

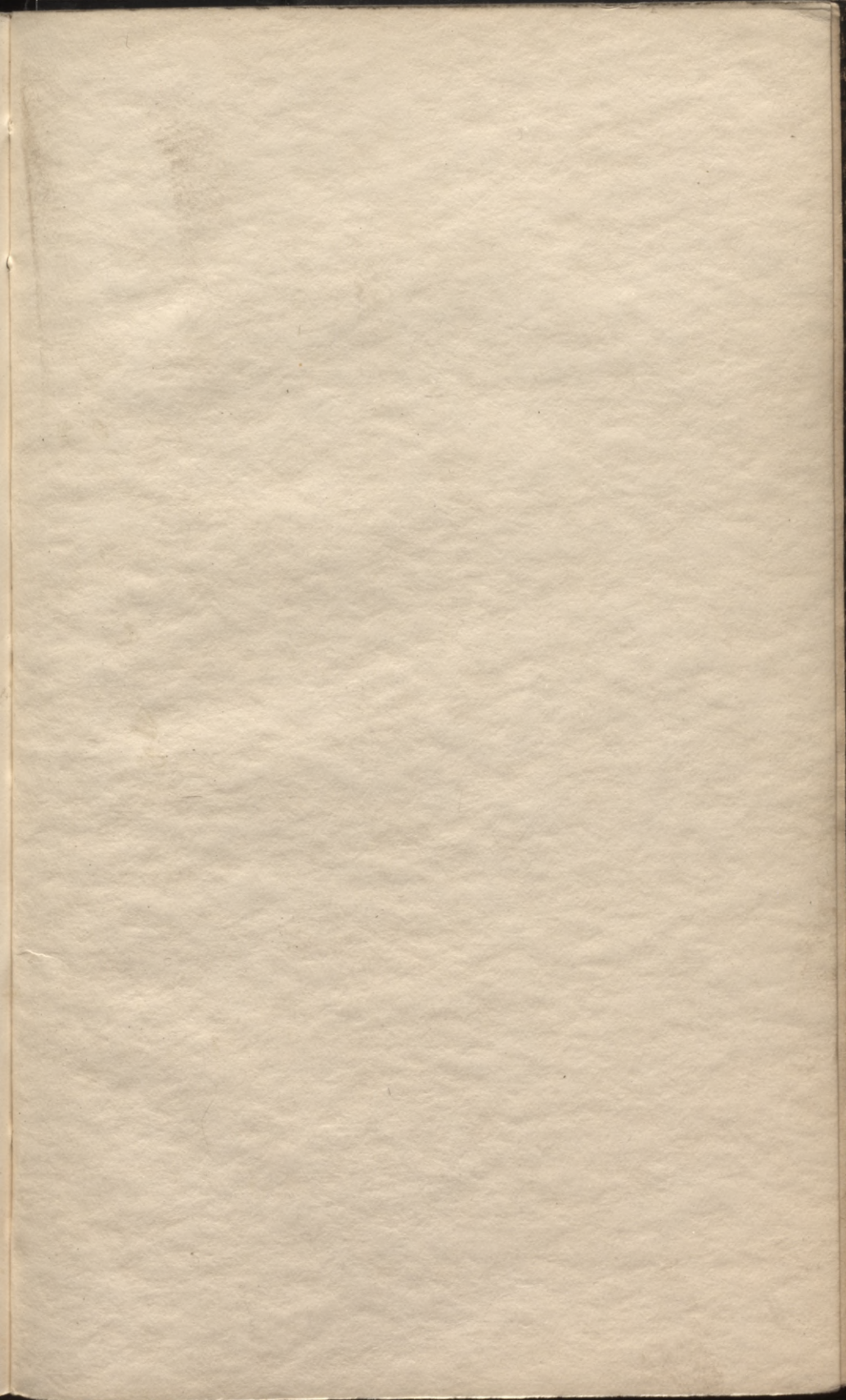
Jaunā sociālā politika Latvijā dibinās uz latviešu taisnības sajūtas, kas ir tikpat stipra, cik stipri mūsu dabā ir visi latviskie tikumi. Tikai darba tikums un taisnības sajūta arī turpmāk var celt mūsu tautu un vairot mūsu zemes labklājību. Ķuze ir izjutis šo mūsu lielā laikmeta uzskatu pareizību un ar savu darbu ir sekmējis to uzvaru, kādēļ ar dziļu pārliecību varam sacīt, ka viņa darbs nav bijis par labu viņam vien un tikai viņa uzņēmuma darbiniekiem, bet tam bijusi arī vispār valstiska nozīme. Paceldams sava uzņēmuma ražošanu uz priekšzīmīgas tehnikas stāvokļa, atvieglodams darba nastu un uzsvērdams cilvēcības un morālā principa nozīmi sociālās attiecībās, viņš līdzinājis ceļu tagadnes radošajam laikmetam. Pareizi izprotot un pildot sava laikmeta uzdevumus, viņa darbība veicinājusi vispārējo progresu, nākusi par labu nācijas pacelšanai uz augstāka kulturāla līmeņa, sekmējusi vienības garu. Ķuze ir gājis un turpina iet šo apzinīgā pilsoņa dzīves ceļu, arvien ticot godīga darba uzvarai un Latvijas nākotnei. Ar savu priekšzīmīgo darbību un personīgo dzīvi, kas pauž zemnieka vienkāršību un diža gara cilvēku, viņš daudziem rādījis labu pamācošu piemēru. Še ir viņa darbības paliekošā nozīme mūsu saimniecībā un sociālā dzīvē.

Saturs:

	L. p.
Ievads _____	3
V. Ūuzes dzīves gājums _____	7
V. Ūuzes fabrikas attīstība un darbība Latvijā _____	26
V. Ūuzes darba principi _____	44
V. Ūuzes domas par kalkulāciju un cenu politiku _____	46
Fabrikas tagadējā vadība _____	51
V. Ūuze personīgā un ģimenes dzīvē _____	58
Fabrika un darbinieki _____	62
Ko saka par V. Ūuzes fabriku _____	73
V. Ūuzes fabrikai piešķirtās godalgas _____	80
V. Ūuzes sabiedriskā darbība _____	83
V. Ūuzes nozīme Latvijas tautsaimniecībā _____	89

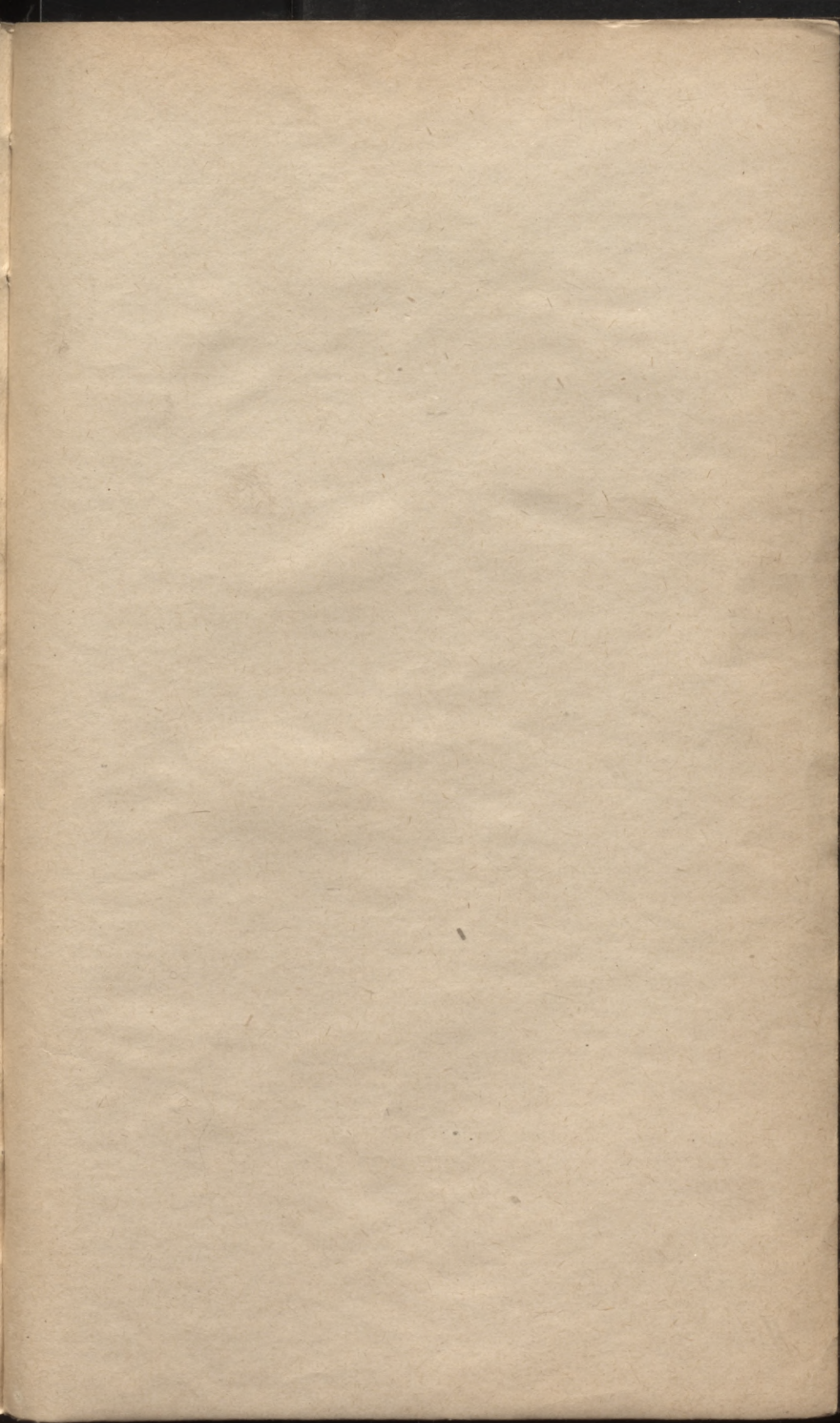

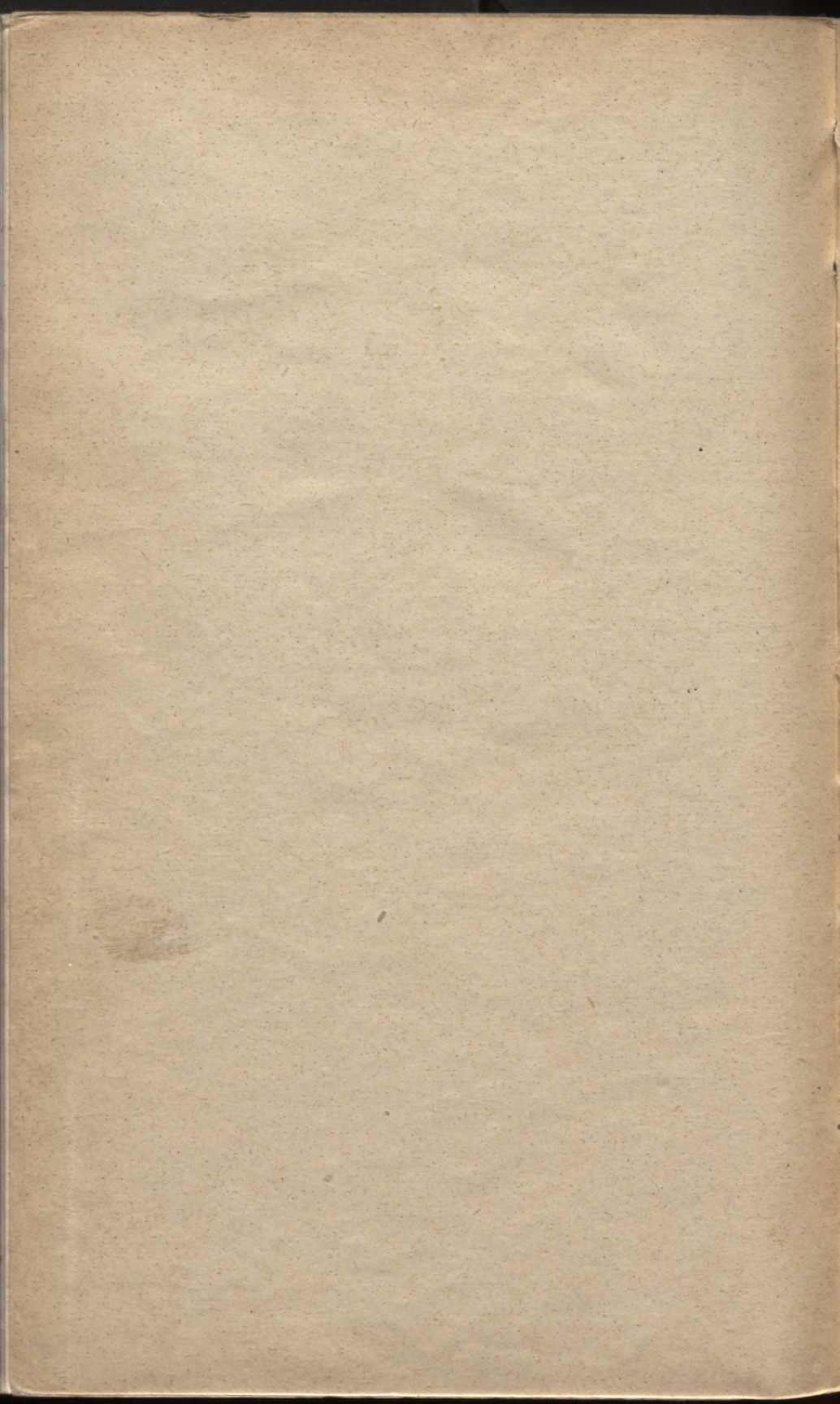
59824

5 4824

7. MAI 1937

20

2. J

LATVIJAS NACIONĀLA BIBLIOTEKA

0306089676